

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Markéta Frdlíková

Postavení krále podle Konstitucí z Melfi

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. David Falada

Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 4. 10. 2016

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Markéta Frdlíková

Děkuji JUDr. Davidu Faladovi za vstřícnost a trpělivost při vedení této práce.

Obsah

Úvod	1
1 Dějiny Itálie raného středověku se zaměřením na jižní oblasti	3
1.1 Normané v jižní Itálii a počátky Sicilského království	3
1.2 Normanský právní systém a uspořádání království	6
2 Štaufové a jejich postavení v Itálii	8
2.1 Fridrich II. Sicilský	10
2.1.1 Fridrichovo působení ve Svaté říši římské a vztahy s Přemyslovci	11
2.1.2 Poměry v Sicilském království a konflikty s papežským stolcem	14
3 Konstituce z Melfi	19
3.1 Inspirační zdroje	20
3.1.1 Justiniánské reformy jako vzor	20
3.1.2 Normanské a arabské vzory	22
3.1.3 Římské právo	24
3.1.4 Říšské právo	25
3.2 Glosátoři na císařském dvoře a jejich podíl na vzniku Konstitucí	27
3.2.1 Petr z Viney	27
3.2.2 Giacomo di Capua a další glosátoři dvora	28
3.2.3 Pozdější glosátoři Konstitucí	30
4 Liber augustalis samotný	32
4.1 Pojetí státu a postavení panovníka	33
4.2 Veřejná správa	39
4.2.1 Justiciariát	41
4.2.2 Ostatní úřady	42
4.3 Feudální zřízení a církev	44
4.3.1 Feudálové	44
4.3.2 Církev	45

4.4	Občanské a trestní právo	48
4.5	Novely	49
5	Vliv Konstitucí na středoevropské právo vrcholného a pozdního středověku	50
5.1	Poslední Přemyslovci a jejich kodifikační pokusy	50
4.2	Dílo Karla IV. a Konstituce z Melfi jako inspirační zdroj.....	52
5.1.1	Codex Carolinus.....	53
5.1.2	Další státnické dílo císaře	57
	Závěr.....	59
	Seznam pramenů a literatury	61
	Textová příloha.....	69
	Obrazová příloha	72
	Seznam vyobrazení.....	79
	Abstrakt	81
	Abstract.....	82
	Název diplomové práce v anglickém jazyce	83
	Klíčová slova	83
	Key words.....	83

Úvod

Hlavním předmětem této diplomové práce je, jak vyplývá z názvu, popis a zhodnocení výsadního postavení panovníka Sicilského království a římského císaře Fridricha II. Štaufského (nazývaného též Fridrich II. Sicilský), které mu přiznávala jedna z nejvýznamnějších právních památek středověku, a to Konstituce z Melfi. Tato komplexní právní úprava, iniciovaná štaufským panovníkem není dosud v českém prostředí dostatečně reflektována, ačkoliv byla významným inspiračním zdrojem pro nerealizovaný zákoník císaře Karla IV., jehož 700. výročí narození si letos připomínáme.

Dalšími cíli práce je přiblížit vznik Konstitucí samotných, tj. najít inspirační zdroje, seznámit s prostředím, ze kterého vzešly, představit glosátory Fridrichova dvora a předložit jejich nejdůležitější části. Rovněž bych ráda poukázala na souvislosti mezi Fridrichovým postavením v celé římské říši a v rámci možností porovnála jeho způsob panování s tehdejšími českými Přemyslovci. Konstituce z Melfi byly zároveň i silným inspiračním zdrojem pro kodifikační pokus Karla IV., tzv. Codex Carolinus, a proto i tomuto dílu bude v textu věnována pozornost.

První část textu je ovšem nutně věnována historickým událostem jižní Itálie, které jsou velmi důležité pro představu a uchopení prostředí, ze kterého Konstituce vycházely. Samotný popis dějinných událostí rozhodně není cílem této práce, a proto je velmi stručný a pouze seznamuje s dobovým kontextem. V dalším úseku, týkajícím se přímo Fridricha II. Štaufského bude zaměřeno do větších podrobností, neboť Konstituce a další jím vydané předpisy reflektují jeho dobu a reagují na ni.

Stěžejním bodem práce je pak rozbor vybraných ustanovení Konstitucí, pokus o dohledání příspěvku jednotlivých autorů a samozřejmě předložení jejich obsahu, stanovujícího velmi silné postavení panovníka a moderní státní správu. Na závěr následuje pokus o shrnutí menších zmínek o kodifikačních pokusech českých Přemyslovců a o komparaci Konstitucí s nerealizovaným zákoníkem římského císaře a českého krále Karla IV., jejichž spojitost literatura uvádí, ale podrobně se jí nevěnuje.

Účelem této diplomové práce, jak bylo uvedeno výše, je předložit rozbor jedné z nejvýznamnějších středověkých právních památek, vydané Fridrichem II. Štaufským. Ten byl současně diplomaticky snad nejjobratnějšího panovníka tehdejší Evropy, českého krále

Přemysla Otakara I. a posléze jeho syna Václava I. Mezi Fridrichovy državy patřila Svatá říše římská, Sicilské království, kterého se Konstituce z Melfi týkaly a později císař získal i Království Jeruzalémské. Na rozdíl od svého děda, císaře Fridricha Barbarossy, nebyl jeho vnuk výraznou vůdcovskou osobností a pomocí Konstitucí se pokusil zjednat pořádek alespoň v jihoitalském království. Jeho osobnost se stala předmětem zájmu mnoha historiků a jiných badatelů, a stejně tak i sicilská dvorská kultura a právní předpisy, na jejichž vzniku se s největší pravděpodobností osobně podílel.

Největší počet publikací, které se mu věnují, pochází z německy mluvícího prostředí, přesto ani italští autoři nezůstávají pozadu. Vzhledem k omezenější dostupnosti italských materiálů jsem se rozhodla vycházet z publikací převážně německých a rakouských, a samozřejmě i z pramenů. Na tomto místě nemá smysl uvádět obsáhlý seznam existující literatury, neboť k osobě štaufského panovníka, potažmo k říšským a italským dějinám existuje nespočet publikací. Nejzásadnějším, klasickým, a přesto velmi neortodoxním dílem je bezpochyby monografie¹ *Kaiser Friedrich der Zweite* od Ernsta Hartwiga Kantorowicze z roku 1927, později doplněná prameny a dalšími informacemi. Obdobně je medievisty přijímána i jeho další studie z 50. let, nazvaná *The King's Two Bodies*² která je velmi komplikovaným abstraktním dílem, věnovaným středověké teologii, filosofii a právu. V této práci je samozřejmě čerpáno i z Konstitucí samotných, a to z latinské verze vydané Wolfgangem Stürnerem v edici *Monumenta germanie historica* roku 1996, nazvané *Die Konstitutionen Friedrichs II. für das Königreich Sizilien*.³ Pro lepší pochopení a i pro možnost porovnání americké medievistiky jsem používala i jejich anglický překlad of Jamese Powella s titulem *The Liber Augustalis: Constitutions of Melfi, promulgated by the Emperor Frederick II for the Kingdom of Sicily in 1231*⁴, který se ve výsledku ukázal být poněkud nevyhovujícím. V poslední kapitole je projevena snaha nalezení vlivu Konstitucí ve středoevropském středověkém prostředí a vycházeno z pramenů a publikací českých odborníků, zabývajících se touto tematikou. Úprava poznámkového aparátu vychází z citačních pravidel vytvořených profesorem Janem Roytem, prorektorem Univerzity Karlovy pro tvůrčí a ediční činnost.

---

¹ KANTOROWICZ 1980⁵

² KANTOROWICZ 1957, české vydání: NODL (ed.) 2014

³ STÜRNER (ed.) 1996

⁴ POWELL 1971

1 Dějiny Itálie raného středověku se zaměřením na jižní oblasti

Není příliš států s tak výraznými rozdíly ve vývoji historickém, ekonomickém a státoprávním, jako je Itálie. Její dějiny jsou ovlivněné antickým uspořádáním, Byzantskou říší, říší Franckou a následně Svatou říší římskou, Normany, Habsburky a dalšími. Vzhledem k takovému vývoji je až skoro obdivuhodné, že se slavnému risorgimentu 19. století podařilo zemi sjednotit v dnešní, relativně vyspělý evropský stát.

Ještě před rozpadem Západořímské říše poslední císařové snažili systémem tzv. hospitality uplatit nově přichozí barbarské kmeny, aby byly výměnou za území zainteresovány v obraně říše.⁵ To se však nezdařilo a kdysi mocné impérium se drolilo a oslabovalo, až roku 476 dospělo ke svému konci. Po krátkých ovládních země Ostrogóty, byzantským císařem Justiniánem a posléze Langobardy, získala poloostrov Francká říše Karla Velikého.⁶ Po smrti Karlovců nastaly velké územní spory a až v polovině 10. století, díky představiteli sálské dynastie, Otovi I., začíná být sever Itálie organizován a podporován papežským státem. Křehké období klidu vak netrvalo příliš dlouho a od 50. let 11. století začaly rozsáhlé spory o investituru. Po jejich ukončení Wormským konkordátem však stále pokračovaly, pro Itálii poměrně signifikantní, rozpory mezi císařskou mocí později reprezentovanou Hohenštaufy, městskými komunami, menšími feudálními uspořádáními a papežským státem. Tyto události se ale většinou týkaly pouze severní části země, tj. od alpské části po dnešní oblast Lazio, neboť jižní část měla po většinu doby, jak už to v italské oblasti bývá, vývoj naprosto odlišný.⁷

1.1 Normané v jižní Itálii a počátky Sicilského království

Na území jižní Itálie, tj. od ostrova Sicílie po dnešní Kampánii a část Abruzzu se mísilo spoustu vlivů - muslimských, byzantských, řeckých, později langobardských a dalších, kterým samozřejmě odpovídala i náboženská sféra. Obyvatelstvo vyznávalo islám, judaismus a křesťanství východního i západního ritu, a podle toho se zde i mluvilo: arabsky, řecky,

---

⁵ FALADA 2010³, 170.

⁶ Více k obnovitelé Římské říše např. DRŠKA/PICKOVÁ 2004 či RAPP 2007.

⁷ K dějinám Itálie např: KUDRNA1983², ROSENDORFSKÝ1995³, PICCINNI 2004, PROCACCI 1997.

latinsky, germánským nářečím Langobardů a různými nářečímí hovorové italštiny.⁸ Odjakživa v tomto kraji prosperovala spíše města přímořská a hornatá, neúrodné regiony zůstávaly v kulturní a náboženské izolaci.

Již od doby Karla Velikého se snažili jih Itálie získat Arabové, což se jim i částečně podařilo. Roku 827 na Byzanci dobyli ostrov Sicílie a následně Palermo, které se stalo jejich hlavním městem. Poté pokračovali směrem na Bari a roku 846 dokonce dosáhli na až Řím a vyplnili jeho okolí. Na Sicílii vládl emír, jenž sídlil v Palermu a spoléhal na administrativní systém kontroly větších měst prostřednictvím tzv. *kadiů* - soudců. Nadále však podnikali útoky do Kampánie, kde zpusťovali několik klášterů (Monte Cassino, Volturno).⁹ Jihoitalským městům taková situace samozřejmě vadila, a proto si jejich představitelé ve spolupráci s papežem rozhodli pozvat na jih Itálie Normany- válečníky, původem ze Skandinávie, kteří si roku 911 vytvořili své knížectví na území dnešní Francie a následně dobývali a expandovali do okolních zemí, s největším úspěchem do Anglie po slavné bitvě u Hastingsu 1066.¹⁰ Postupně však tyto skupiny nájemných žoldnéřů začaly přijímat křesťanství, a dokonce ho ve Středomoří v průběhu 11. století pomáhaly mečem šířit, a to nejen v jižní Itálii, ale i ve Španělsku, Konstantinopoli či Levantu¹¹. Papežská moc v nich viděla příhodné spojence a začala jejich válečné schopnosti využívat při obraně svých statků v Puglii, rovněž císař Svaté říše římské Jindřich II. Sálský zde hledal oporu pro říšské spory s Byzancí.¹² Pikantně se může jevit i fakt, že Byzanc v nich zpočátku také viděla své spojence. Přepočítali se všichni.

Normané dorazili do Itálie na počátku 11. století, pravděpodobně na pozvání Melona z Bari, tamního reprezentanta Langobardů, aby mu pomohli bránit oblast proti Byzantincům. V bojích Normané zaznamenali pouze dílčí úspěchy a Melo Apulii zahanbeně opustil, na rozdíl od válečníků, kteří dále nabízeli své umění do služeb ostatním stranám. Průběžně zabírali další území, například Melfi, dosud ovládané Byzantinci a jako svoji základnu získali v léno hrabství Averso, ležící mezi městy Capua a Neapol.¹³ V průběhu dalších let na jih Itálie přicházeli noví a noví mladí Normané, kteří hledali v příznivém klimatu obživu a další území.¹⁴ Mezi nimi začali vynikat příslušníci rodu Hauteville, jmenovitě vévodové Robert a

---

⁸ ASTARITA 2005, 20.

⁹ KUDRNA 1983, 21.

¹⁰ K bitvě u Hastings více např. GRAVETT 2008

¹¹ ASTARITA 2005, 23.

¹² KUDRNA 1983, 25.

¹³ ČERNÝ 2008, 20.

¹⁴ K dějinám Normanů v jižní Itálii podrobněji ještě např. HASKINS 2008.

Roger, kteří v polovině 11. století stanuli v jejich čele. Léta odolávali Normané byzantskému nátlaku a postupně zvětšovali svá území, až se zmocnili Sicílie a papež Honorius III. ve 20. letech 12. století si raději vzal v ochranu některá jihoitalská města (př. Otranto), aby je před výbojnými Normany ochránil. Měl proti sobě však soupeře, se kterým bylo velmi těžké držet krok. Syn Hautevillského vévody Rogera I., nazývaný Roger II., se během první čtvrtiny 12. století stal faktickým vládcem všech normanských držav. Potřeboval však posvěcení své vladařské moci a naléhal na Honoria, který mu udělil investituru v Puglii a Kalábrii na vydávání dukátů,¹⁵ od čehož byl jen malý krůček k přetavení držav v království. Neobyčejně schopný Roger využil bojů o papežský stolec a získal podporu protipapeže Anakleta II., který mu k 27. září roku 1130 udělil v Beneventu bulou dědičný královský titul.¹⁶ Tento úspěch stvrdil panovník pomazáním na krále Anakletovým legátem dne 25. 12. téhož roku v palermské katedrále během honosné slavnosti, která napodobovala intronizační obřad byzantských císařů.¹⁷ [1] Došlo tedy k vyhlášení nového státního útvaru, a to Sicilského království, které oficiálně trvalo a do roku 1816, kdy bylo po napoleonských válkách přeměněno na Království obojí Sicílie, které poté podleгло sjednocení Itálie roku 1861.¹⁸

Ustavení Sicilského království tak znamenalo utužení vztahů mezi Normany a představiteli papežského úřadu a podporu katolické církve na úkor řecké ortodoxní v nově vzniklém státě.¹⁹ Následovníci Rogera II. v přímé linii, Vilém I. a Vilém II.²⁰ se snažili udržovat jím nastolený pořádek. V polovině 12. století začíná docházet k roztržkám mezi císaři, papeži a Normany a během vlády Viléma II (1166-1189) dále narůstal tlak císařské strany představovaný významným německým rodem Hohenštaufů. Panovník se konflikty snažil řešit expanzí na Balkán a do severní Afriky, kde ohrožoval Egypt a Tunis, ovšem nic z toho nemohlo zabránit narůstajícímu štaufskému vlivu. Vilém II. zemřel roku 1189 bez řádného legitimního potomka a jeho nejbližší žijící příbuznou byla Rogerova dcera Konstancie, strategicky provdaná za pozdějšího německého císaře Jindřicha VI.²¹ Možné ovládnutí vládnutí jižní Itálie Hohenštaufy vyvolalo odpor, vedený palermským arcibiskupem. Tato strana si zvolila za krále Tancreda, vévodu z Lecce, nicméně její nejednotnost a vnitřní

---

¹⁵ KUDRNA 1983, 32.

¹⁶ ČERNÝ 2008, 124.

¹⁷ WIHODA 2003, 15.

¹⁸ ASTARITA 2005, 290.

¹⁹ ASTARITA 2005, 34.

²⁰ V literatuře nazývání někdy jako Vilém Špatný a Vilém dobrý, např: HASKINS 2008, 222.

²¹ KUDRNA 1983, 33.

rozpory a naopak papežská podpora Jindřicha VI. vyústily v jeho korunovaci Sicilským králem, opět na Boží hod vánoční roku 1194.²²

1.2 Normanský právní systém a uspořádání království

Normanský stát v jižní Itálii byl vysoce vyvinutý feudální útvar v čele s králem, který byl formálně leníkem papeže. Území státu zahrnovalo ostrov Sicíli, Maltu a jižní části italského pobřeží až po Terracinu na západním pobřeží a Tronto na východním.²³ Roku 1140 došlo k vydání zákoníku na shromáždění v Ariano, jehož hlavní funkcí bylo posílení moci panovníka. Jednalo se o výjimečný soubor zákonů, propojení byzantského stříhu s muslimskou správou a západoevropským lenním institutem.²⁴ Úprava rovněž vycházela z římské inspirace a ponechávala v platnosti dřívější právní obyčeje různých skupin obyvatel arabského, byzantského, židovského či langobardského původu, pokud nebyly v rozporu s novými nařízeními.²⁵

Panovník měl k dispozici královskou kúrii²⁶ (*curia regia*), tvořenou stejně jako u států za Alpami feudálními vazaly.²⁷ Uděloval svým baronům jednotlivá území v léna, a ti z nich byli povinni platit vazalské poplatky. Baroni si však zachovali jistý vliv na rozhodování o nejdůležitějších otázkách království, zejména ohledně otázky nástupnické. Celkový charakter státu byl však centralizovaný, rozdělený na tři administrativní celky²⁸ se silným postavením krále, který vykonával soudní moc nad poddanými svých baronů. Státní správa byla velmi silně profesionalizovaná, jistě i z toho důvodu, že Roger II. přejímal fungující arabské a byzantské vzory. V říši byly úřady tzv. logothetů²⁹ a emírů, pocházející z arabské správy území. Královská kancelář měla latinské, řecké a arabské oddělení a jejich úředníci měli zpočátku vykonávat pravomoci pouze nad určenou částí obyvatelstva, avšak postupem času bylo možné posunout se do vyšších, celostátních funkcí.³⁰ Státu se rovněž dostávalo značné množství peněz za soudní výkony. Ve všech krajích totiž Roger založil úřady královských soudních úředníků, kam dosadil normanské šlechtice a ve velkých oblastech jako např. Capua či Apulie nad nimi dohlíželi ještě soudci vrchní, kteří dále podléhali doзору skupiny soudních

---

²² ASTARITA 2005, 43,

²³ HASKINS 2008, 222

²⁴ WIHODA 2003, 15.

²⁵ ČERNÝ 2008, 193.

²⁶ Nejvyšší organizační jednotka k cílům vojenským, náb. a politickým.

²⁷ HASKINS 2008, 227

²⁸ Sicílie, Apulie a Capua, viz HASKINS 2008, 224.

²⁹ Původně byzantský úřednický titul-kancléř nebo státní sekretář

³⁰ HASKINS, 2008, 228.

úředníků královského dvora.³¹ Od počátku Rogerovy vlády máme rovněž k dispozici dokumentární evidenci jedné z částí dvora, nazývané arabsky *divan*, latinsky *duana* nebo *secretum*, která působila jako finanční ústředí pro celé království. Byly zde vedeny mnohasvazkové registry a úředníci a písaři byly z velké části arabského původu. Administrativní správa normanského království na jihu Itálie vykazuje obdobné znaky jako anglický dvůr normanského vévody Jindřicha II.³² Daňová správa probíhala systémem dávek zvaných *collectae*.³³ Katastrální evidence půdy fungovala podle arabských vzorů, kdy se v systému uváděl i počet nevolníků na daném pozemku.³⁴ Sicilská monarchie byla mnohem absolutističtější a orientálnější než u severních Normanů nebo jinde v západní Evropě. Královský dvůr s harémem a eunuchy se podobal dvorům fátimovských kalifů a královy představy o vládní moci vytvářelo konstantinopolské císařství.³⁵

Bližší popis dějin italských dějin a normanského uspořádání není cílem této práce. Více informací k danému tématu obsahují kromě zde uvedené literatury např. díla Huberta H. Houbena *Roger II of Sicily: a ruler between East and West*³⁶ či práce zvaná *The kingdom in the sun, 1130-1194* Julia Norwiche³⁷ Z českého prostředí se s tímto tématem velmi dobře vyrovnává již zmiňovaná diplomová práce Martina Černého z Filosofické fakulty Univerzity Karlovy. Arabskému uspořádání jihu Itálie se věnuje ve své publikaci *Arabic administration in Norman Sicily: the royal dīwān* Jeremy Johns.³⁸ Pro podrobné studium problematiky je samozřejmě nutné čerpat z pramenů, jako příklad může posloužit kronika Gaufreda Malaterry³⁹ či práce Alessandra z Telese.⁴⁰

---

³¹ Byzantský systém, ibidem.

³² HASKINS 2008, 30.

³³ KUDRNA 1983, 33.

³⁴ FALADA 2010³, 190.

³⁵ HASKINS 2008, 230.

³⁶ HOUBEN 2002.

³⁷ NORWICH 1976 .

³⁸ JOHNS 2002

³⁹ MALATERRA Gaufredus: De rebus gestis Rogerii Calabriae et Siciliae Comitis et Roberti Guiscardi Ducis fratris eius, I;4 ed. E. Pontieri 1928, zdroj internetové stránky evropského centra normanských studií v Bari www.cesn.it

⁴⁰ TELESINUS Alexander: De rebus gestis Rogerii Siciliae regis o období vlády Rogera II. v letech 1127-1136, dostupné na:

[http://www.alim.dfll.uniivr.it/alim/letteratura.nsf/\(testiID\)/566C1C23A99D7667C1256FDC002A279C!opendocument](http://www.alim.dfll.uniivr.it/alim/letteratura.nsf/(testiID)/566C1C23A99D7667C1256FDC002A279C!opendocument)

2 Štaufové a jejich postavení v Itálii

Štaufové, nazývaní rovněž Hohenštaufové, byli římskoněmeckou vládnoucí dynastií v letech 1138-1254.⁴¹ [2] První zmínky o této významné rodině jsou datovány do počátku 11. století, kdy máme k roku 1030 doloženo, že do funkce švábského falkraběte byl ustaven Fridrich I., původem z Bavorska. Jeho vnuk, zv. Fridrich I. z Bürenu, vévoda švábský, nechal vystavět rodový hrad Hohenstaufen v dnešní oblasti Bádenska- Württemberska u města Göppingen, od kterého byl poté odvozován název celé dynastie.⁴² Fridrich pojal za manželku Agnes, dceru římského krále Jindřicha IV, čímž do budoucna získal svým potomkům německý královský trůn, o který vedli rozsáhlý vícegenerační konflikt s welfskou dynastií.⁴³

Snad nejproslulejším příslušníkem rodu byl vnuk výše zmíněného vévody, Fridrich I. Barbarossa. Z matčiny strany z rodu Welfů, po otci Štauf musel prokázat neobvyklé diplomatické schopnosti, aby byl 4. března roku 1152 zvolen novým králem.⁴⁴ V červnu roku 1155 se nechal korunovat císařem a o tři roky později ovládl Milán, mimo jiné i díky pomoci českého knížete Vladislava II, který si tím vysloužil královský titul (pak titulován jako Vladislav I.).⁴⁵ Jeho plán podrobení Itálie však narazil na tři hlavní odpůrce - papežský stát, normanskou říši a především severoitalská města, která se po dobytí Milána stále snažila bránit. Bránila se však marně a na počátku 60. let 12. století Fridrich ovládl i zbylá lombardská města a Toskánu.⁴⁶ V takto získaných městech si císař nárokoval příjmy z regálií, jmenování konzulů a dosazování úředníků,⁴⁷ tzv. *podestů*⁴⁸ - osob vyškolených v právu, představujících soudní moc, kteří kolem sebe soustředili většinu důležitých rozhodnutí a byl tedy významnou politickou frakcí, jakousi „prodlouženou rukou císaře“. Také pomáhalo urovnávat měšťanské spory. *Podesta* nesměl úřadovat v oblasti, ze které pocházel a vždy po roce byl vystřídán a přeložen. Díky této vysoké mobilitě časem došlo až k vytváření celých byrokratických rodin.⁴⁹

---

⁴¹ Více k tomuto rodu např. ENGELS 1984.

⁴² AKERMANN 2006, 14.

⁴³ Více opět: RAPP 2007 či DRŠKA/PICKOVÁ 2004.

⁴⁴ OPPL, 2001, 48.

⁴⁵ OPPI 2001, 241.

⁴⁶ ROSENDORFSKÝ, 1995, 19

⁴⁷ *ibidem*

⁴⁸ It. *podesta* - úředník, zde ve smyslu vyšší úředník, starosta

⁴⁹ FALADA 2010³, 184.

Císař si plánoval sjednotit sever země a poté se vydat na jih, ovládnout Sicilské království s významnými městy jako Neapol a Palermo. Svým italským stoupencům⁵⁰ nasliboval bohatství, které pak z jihu budou těžit.⁵¹ Dlouho chystaná výprava však byla neustále odkládána, neboť se proti císaři začaly znovu bouřit městské komuny severu, zčásti podporované i byzantským císařem Manuelem.⁵² Vyjednáváním se nepodařilo dosáhnout cíle, a tak se Fridrichova vojska musela do severní části Itálie znovu vypravit. Dne 29. května 1176 byla jeho vojska v bitvě u Legnana poražena a později s nimi císař uzavřel mír, v jehož rámci spojeným lombardským městům uznal soudní práva, práva budovat si hradby a další. Jejich povinnosti vůči císaři omezil na placení ročního poplatku k vydržování císařského vojska.⁵³ Můžeme tedy tvrdit, že za vlády Fridricha I. Barbarossy namísto k utvrzování lenních svazků docházelo k jejich komercionalizaci, ve městech se rozvíjela biskupská moc a všemu napomáhali dosazení podestové.⁵⁴

V červnu roku 1190 zahynul Barbarossa ve velmi pokročilém věku v průběhu třetí křížové výpravy a na říšský trůn se dostal jeho syn Jindřich VI., který byl již dříve, ve svých čtyřech letech, korunován německým králem v Cáchách a po otcově smrti byl v Římě korunován císařem.⁵⁵ Fridrich I. ho důmyslně nechal oženit 27. ledna roku 1186 se stárnoucí Konstancí, dědičkou Sicilského království, a zajistil tak synovi území, které se jemu samotnému vojensky ovládnout nepodařilo. Po četných komplikacích se nakonec díky penězům získaným díky výkupnému za anglického krále Richarda I. Lví srdce Jindřichovi VI. podařilo území Apulie, Kampánie, Kalábrie a Sicílie dobýt a získat tak království, na které měl díky sňatku nárok. Manželskému páru se skoro po devíti letech od svatby, již téměř neočekávaně, 26. prosince 1194 narodil syn Konstantin, navíc den poté, kdy byl otec Jindřich VI. podle tradice korunován králem v palermské katedrále.⁵⁶ [3] Nový panovník začal záhy uskutečňovat restauraci říšské moci nad celým italským poloostrovem. Severní část patřila Svaté říši a jižní Sicilskému království, které si později všichni Štaufové ponechávali jako samostatnou dynastickou državu a nebylo začleněno mezi ostatní země Svaté říše římské.⁵⁷

---

⁵⁰ Tradičně např. Pisa.

⁵¹ KUDRNA 1983, 40.

⁵² KUDRNA 1983, 36.

⁵³ ROSENDORFSKÝ 1995, 20.

⁵⁴ KUDRNA 1983, 41.

⁵⁵ OPPL 2001, 114.

⁵⁶ ASTARITA 2005, 43.

⁵⁷ FALADA 2010³, 187.

2.1 Fridrich II. Sicilský

Následník říšského a sicilského trůnu se nenarodil v Neapoli, ale v malém městečku Jesi poblíž Ancony. Matka Konstancie ho po několika měsících svěřila do péče vévodkyně ze Spoleta v umbrijském Folignu a spěchala zpět do Sicílie.⁵⁸ O dva roky později při křtu nechala svého syna přejmenovat po jeho významných předcích z obou stran na Fridricha Rogera, a ten samý rok byl dvouletý Fridrich na sněmu ve Frankfurtu zvolen římsko-německým králem.⁵⁹ Tvrdé a úspěšné panování jejího manžela Jindřicha VI. však přerušila jeho předčasná smrt na úplavici v září 1197, po které nechala Konstancie tříletého následníka obou trůnů konečně do Palerma převézt.⁶⁰ Vnučka Rogera II. dělala vše proto, aby královská moc zůstala v synových rukách a zařídila jeho korunovaci sicilským králem 17. května 1198, ve Fridrichových necelých čtyřech letech věku.

Konstancie před svou rovněž předčasnou smrtí v listopadu roku 1198 svěřila opatrovnictví nad synem a celým královstvím papeži Innocenci III, původem z rodu di Segni,⁶¹ kterému mocné postavení velmi vyhovovalo. Svými současníky byl nazýván císařem, sám o sobě často a rád mluvil jako o „rozhodčím světa“ či „vikáři Kristově“ a svou světskou moc také od Boha odvozoval.⁶² V rámci tohoto uvažování samozřejmě často zasahoval do zahraničně-politických událostí. Viděl v sobě spojení funkcí soudce a zasahoval do všech oblastí politického života, a to nejen v Itálii, ale i v Říši.⁶³ Fridrich zatím vyrůstal v Palermu nejdříve pod ochrannou rukou sicilského biskupa a kancléře Waltera z Palearie a později pod velmi volným dohledem Markwarda z Annweiler, markraběte Anconského a hraběte z Catanie, který patřil k blízkým spolupracovníkům jeho otce.⁶⁴ Papež složil svou funkci opatrovníka ke dni Fridrichových 15. narozenin v prosinci 1208.⁶⁵

Římská říše však nemohla do Fridrichovy dospělosti vyčkávat, a tak po skonu Jindřicha VI. byl králem zvolen jeho bratr Filip. Welfská opozice si však záhy nechala v Cáchách ustavit vzdorokrále, kterým byl Otto IV. Brunšvický, jenž nakonec za velkého papežova přispění dosáhl v říjnu 1209 císařské korunovace. Papež Innocenc III. se marně

---

⁵⁸ KANTOROWICZ, 1980⁵, 13.

⁵⁹ KANTOROWICZ 1980⁵, 17.

⁶⁰ KANTOROWICZ 1980⁵, 19.

⁶¹ KANTOROWICZ 1980⁵, 36.

⁶² ŽEMLIČKA 1990, 81.

⁶³ KUDRNA 1983, 41.

⁶⁴ KANTOROWICZ 1980⁵, 27.

⁶⁵ KANTOROWICZ 1980⁵, 33.

domníval, že když uspokojí Welfy císařskou korunou, nechají mu volné pole působnosti v jižní části Itálie, nad kterou dohlížel a kterou se snažil i s mladým králem Fridrichem Rogerem ovládat.⁶⁶ Roku 1208 ho dokonce oženil s o desetiletí starší Konstancí Aragonskou, vdovou po Emmerichovi Uherském.⁶⁷ Jako správný říšský císař však Otto IV. začal obnovovat říšskou správu v severní Itálii a ve spojení s Pisou se začal chystat na dobývání Sicilského království, což donutilo Innocenta III. změnit taktiku a navázat kooperaci s dospívajícím následníkem sicilského trůnu. V listopadu 1210 vydal Ottovi IV. exkomunikační bulu a začal naléhat na volbu nového říšského krále, která se uskutečnila 18. 11. 1211 v bavorském Norimberku, kdy byl císařem zvolen mladý Fridrich II. Štaufský, nazývaný tehdy také „dítě z Apulie“.⁶⁸

2.1.1 Fridrichovo působení ve Svaté říši římské a vztahy s Přemyslovci

Poté, co byl Fridrich na Norimberském sněmu zvolen římským králem, bylo nutné, aby se do Bavorska vypravil. Cestou se zastavil v Římě, aby papeži potvrdil jeho tradiční lenní nároky na jižní království⁶⁹ a slíbil mu, že nehodlá držet ve svých rukou obojí moc. Proto papež ještě ten samý měsíc korunoval Fridrichova ani ne ročního syna Jindřicha hlavou Sicilského království.

Dále Fridrich pokračoval přes Basilej, kde nechal českému králi Přemyslu Otakarovi I. a jeho bratrovi Vladislavovi vystavit tři dokumenty s datem 26. září roku 1212, z nichž jeden patří k nejvýznamnějším dokumentům českých právních dějin,⁷⁰ a tím je tzv. Zlatá bula Sicilská⁷¹, [4] která potvrzuje českému státu všechny politické zisky jeho krále Přemysla Otakara I, jenž jich postupně dosáhl svou obratnou politikou nejen u Fridricha, ale i u předchozích představitelů říše.⁷² Dále také přiznává právo volby domácího panovníka a potvrzuje dědičný titul krále, právo investitury biskupů a zásadní jednotu a nedělitelnost státu. Český král a jeho nástupci jsou naopak povinni přijímat symboly své moci z rukou říšského panovníka a třemi sty ozbrojenci nebo finanční hotovostí podpořit římskou korunovační jízdu. Dokument rovněž

---

⁶⁶ KUDRNA 1983, 42.

⁶⁷ KANTOROWICZ 1980⁵, 32.

⁶⁸ KANTOROWICZ 1980⁵, 45.

⁶⁹ KUDRNA 1983, 42.

⁷⁰ MALÝ 2010⁴, 31.

⁷¹ CDB II 92s, Nr 96.

⁷² Tj Fridrichových předchůdců a konkurentů, dokument vychází hlavně z dřívějších privilegií, přiznaných Filipem Švábským, více viz WIHODA 2005 či ŽEMLIČKA 1990.

omezuje povinnost českého krále účastnit se říšských sněmů pouze na ty, které se budou konat v Bamberku, Norimberku či Mersenburku.⁷³ Zbylé dvě listiny přiznávají českému králi panství Floss a hrad Schwarzenberg a jiné statky a moravskému markraběti Jindřichovi hrad Möckern.⁷⁴ V Basileji ovšem nedošlo k setkání diplomatů a vyjednávání podmínek a je více než jasné, že obsah listin, tj. požadavky v nich obsažené musely být dány dopředu. Nejspíše byly vyřčeny po norimberském sněmu v listopadu předchozího roku a prošly papežovou kontrolou.⁷⁵ Samotné sepsání má na svědomí trojice vzdělaných mužů, a to notář Jindřich de Parisius, zastupující protonotář Oldřich a královský protonotář Berthold z Neuffen, ale žádný z nich pravděpodobně nepatřil k příslušníkům sicilského dvora⁷⁶ Název buly je odvozen od Fridrichovy pečeti sicilského krále, v tu dobu zatím jediné, kterou mohl panovník oficiálně používat.

V říši však byla situace stále komplikovanější, neboť její velká část zůstávala v rukou Oty IV. Brunšvického z rodu Welfů, který byl podporován anglickým králem Janem Bezzemkem. Na Fridrichovu stranu se postavila Francie v čele s králem Filipem II. Augustem a spor mezi stranami rozhodla až bitva u Bouvines 1214, kdy Otto utrpěl porážku a Fridrich tak definitivně získal vliv odpovídající jeho postavení.⁷⁷ V tu dobu stále podporoval papeže v úsilí o posílení církevního státu a zaručil jeho práva na Sicílii, Korsice a Sardinii. Dále mu potvrdil svobodnou volbu biskupů, právo obsazovat uprázdněné stolce, postavil se za církve v boji proti kacířům a zavázal se ke křižácké výpravě. Za toto všechno se mu dostalo uznání na IV. lateránském koncilu 1215, na kterém bylo sesazení Welfů oficiálně potvrzeno.⁷⁸ V červenci 1215 tak tedy definitivně směl usednout v Cáchách na trůn Karla Velikého. Ve vztahu k českým zemím pro tu dobu nacházíme ještě jednu listinu, kterou Fridrich vydal již jako římský král, kdy dne 26. července 1216 potvrzuje aklamační volbu Václava I. českým králem.⁷⁹

Po smrti papeže téhož roku si Fridrich přisvojil zpět titul Sicilského krále a svého provorozeného syna Jindřicha povolal do Říše, kde ho nechal v dubnu na sněmu ve Frankfurtu nad Mohanem zvolit a korunovat říšským králem. Aby zajistil hlasy pro svého

---

⁷³ CDB II, inv.č. 96, s. 93-94.

⁷⁴ CDB II, inv. č. 97, 94-97.

⁷⁵ WIHODA 2005, 68.

⁷⁶ WIHODA 2005, 38.

⁷⁷ KUDRNA 1983, 41.

⁷⁸ KUDRNA 1983, 42.

⁷⁹ ACRB II, inv. č. 5, 11.

syna z řad církevních hodnostářů, vydal jim dekret *Confoederatio cum principibus ecclesiasticis*, kdy rozšířil vliv duchovenstva na chod státu.⁸⁰ Ze všech panovníkových kroků jasně vyplývá, že se po většinu své politické kariéry zabýval spíše jižní částí Itálie a spory s papežem, než pokusy ovládnout a sjednotit část říše na území dnešního Německa. Říše byla ovládána mocnými šlechtickými rody, mezi nimiž vynikali Wittelsbachové, Askánci, Welfové, rakouští Babenberkové a další. Fridrichova i pozdější Jindřichova politika vůči nim spočívala povětšinou v ústupcích a potvrzování privilegií šlechty. Někdy však bylo nutné i rázně zakročit. Velkou starost dělali Fridrichovi výbojní Babenberkové na území dnešního Rakouska, kdy musel císař obhajovat svou pozici proti Leopoldovi IV. a jeho synu Fridrichovi, zvanému „Bojovný“, kterého nakonec císař zbavil vlády nad štýrským a rakouským vévodstvím a zvláštní zlatou bulou z roku 1237 povýšil Vídeň na říšské město.⁸¹

Papeže Innocence III. roku 1216⁸² po jeho smrti vystřídal na papežském stolci Honorius III, vlastním jménem Cencio Savelli, který 22. listopadu 1220 korunoval Fridricha císařem v bazilice sv. Petra. Vztahy mezi těmito dvěma mocnáři jsou natolik dobré, že o tři roky později udělí papež dokonce ovdovělému panovníkovi dispens, aby si mohl vzít za ženu vzdálenou příbuznou Isabelu z Brienne.⁸³ První Fridrichovy neshody s papežským stolem nastaly, když žádal o odložení křížové výpravy, kterou přislíbil po své korunovaci. Musel se namísto toho vrátit do Německa, aby zkontroloval feudály, kteří se zmocňovali královského majetku nebo si uzurpovali nejvyšší jurisdikci. A Honorius III. byl, naštěstí pro Fridricha, papežem trpělivým.

V tu dobu císař také dojednal smlouvu s Přemyslem Otakarem I. o uzavření manželství svého syna Jindřicha s Přemyslovou svou osmiletou dcerou Anežkou, která byla poté poslána na výchovu na dvůr Leopolda VI. Babenberského.⁸⁴ Leopoldovy intriky však měly za následek, že zasnoubení bylo zrušeno a Jindřich byl roku 1225 oženěn s Leopoldovou dcerou Markétou, pozdější manželkou vnuka Přemysla Otakara I., jeho jmenovce, Přemysla Otakara II. Protože z plánovaného sňatku sešlo, hledal otec pro Anežku nového vhodného ženicha a vedl vleklá vyjednávání s poselstvem anglického krále Jindřicha III. Plantageneta

---

⁸⁰ WIHODA 2015, 235.

⁸¹ VEBER 2002, 111.

⁸² Po papežově smrti si Fridrich opět přivlastnil titul Sicilského krále, který užíval jeho syn Jindřich VII. Štaufský

⁸³ KOVÁČ 2010, 22.

⁸⁴ SOUKUPOVÁ, 1989, 31.

roku 1228.⁸⁵ Takové spojení by bylo pro císaře Fridricha mocensky velmi nebezpečné a nevýhodné, a tak se rozhodl o Anežku ucházet sám. Námluvy však přerušil jeho odjezd na křížovou výpravu 28. června 1228 a o dva roky poté již Anežka jeho žádost o ruku definitivně odmítla a přijala řeholi nově vzniklého ženského řádu klarisek.⁸⁶

2.1.2 Poměry v Sicilském království a konflikty s papežským stolcem

Po osmi letech strávených v Říši se Fridrich po císařské korunovaci na podzim roku 1220 vrátil do kosmopolitního prostředí Sicilského království, kde vládl značný chaos. Neměl zde žádné trvalé sídlo, objížděl paláce ve velkých městech. Neuspokojivá situace v jižním království zapříčinila, že ještě téhož roku v prosinci⁸⁷ vyhlásil v Capui dvacet kapitul asízů, jimiž chtěl upravit vztahy a donutit bojovné feudály k poslušnosti.⁸⁸ Nepohodlnou arabskou otázku vyřešil tím, že Araby přesídlil ze Sicílie a Djerby do Apulie, kde jim založil muslimskou kolonii. Povolil zde však vyznávat islám⁸⁹ a údajně si zde nechal postavit palác s harémem a velbloudí stájí.⁹⁰

Postupným upevňováním své pozice vyvolal papežovu nedůvěru. Navíc se mu stále nechtělo do křížové výpravy, kterou slíbil na rok 1225 a dále žádal o její odložení o další dva roky. Také prohlašoval, že na výpravu odjede pouze jako král jeruzalémský, čehož po smrti své první manželky dosáhl sňatkem s dědičkou království Isabelou v říjnu 1225⁹¹. Svou hlavní politickou však dál pozornost upínal na uspořádání poměrů a reorganizaci Itálie. 1226 svolal říšský sněm do Cremony, kterého se měli zúčastnit sicilští vyslanci i papežští legáti z državy ve Spoletu. Tím proti sobě popudil nejen papeže, ale i italské komuny, které se proti němu spojily v tzv. Lombardské lize a hledaly oporu u papeže.⁹² Mírný Honorius III. však v březnu 1227 umírá a místo něj nastupuje poměrně radikální Řehoř IX. Zapeklitou situaci se Fridrich pokusil vyřešit smírem s papežem a nechal v Brindisi shromáždit vojsko na křížovou výpravu. Naneštěstí v něm ale propukla epidemie a výprava musela být odvolána. Papež se

---

⁸⁵ SOUKUPOVÁ 1989, 32.

⁸⁶ SOUKUPOVÁ 1989, 35.

⁸⁷ 20. 12. 1220

⁸⁸ KANTOROWICZ, 1980⁵, 91.

⁸⁹ KANTOROWICZ 1980⁵, 106.

⁹⁰ ASTARITA 2005, 47.

⁹¹ ENGELS 1984, 174.

⁹² KUDRNA 1983, 42.

rozeznil a záhy na to Fridricha exkomunikoval z církve.⁹³ Naopak císař obvinil papeže, že zneužívá světské moci a nařídil sicilskému kléru, aby jeho interdikt nedodržel. Papež se na oplátku rozhodl zbavit Fridricha vlády nad Sicílií a vypravil tam vlastní vojsko pod vedením Jana z Colony a nechal rozšířit zvěsti, že Fridrich je mrtev. Křížová výprava konečně vyrazila v srpnu roku 1227 a zúčastnili se jí další feudální i církevní předáci své doby, např. Bernard z Palerma nebo arcibiskup Jan z Capuy.⁹⁴

Fridrich dal namísto boje přednost přímému vyjednávání na s egyptským sultánem Al- Kamilem, který v císaři hledal oporu proti sultánu damašskému, a nakonec spolu vyjednali oboustranný diplomatický úspěch, kdy křesťanům připadl Jeruzalém kromě čtvrti Haran Esh Sharif, stejně tak i Betlém a Nazaret. Papeži se však nelíbilo, že křesťanský panovník a římský císař vyjednává s nevěřícími, a během panovníkovi nepřítomnosti se pokusil Sicilské království obsadit a získat.⁹⁵ Fridrich však odmítal další boje, předčasně se z křížové výpravy vrátil a po návratu ze Svaté země v červnu roku 1229⁹⁶ nabídl papeži kompromis, který spočíval v navrácení majetku církvi, jenž v rámci svých předchozích reforem odňal a dále také slíbil nevměšovat se do volby biskupů a k 23. červenci roku 1230 uzavřeli mír.⁹⁷ V tuto dobu byl Fridrich na vrcholu svých vladařských sil a úspěchů. [5] Nastalo tak několik let zdánlivého klidu, kdy císař zachovával úctu k papežskému úřadu a zároveň pracoval i na posílení svého postavení.⁹⁸ Císař vládl říši Římské, Sicilskému a Jeruzalémskému království a rovněž dědičné Hohenštaufské državě, tj. království Burgundskému⁹⁹. Nejčastěji během svého panování pobýval ovšem na jihu Itálie, kdy v srpnu roku 1231 vydal tzv. *Konstituce z Melfi*, které sloužily k dokonání reorganizace Sicilského království a hlavně k upevnění postavení panovníka, od kterého se veškeré právo odvíjí. Více k tomuto tématu v kapitole č. 4.

V Říši v té době vládl Fridrichův nejstarší syn Jindřich VII.¹⁰⁰, jehož titul Sicilského krále si Fridrich znovu přisvojil roku 1216 a ta oproti ostatním, národně se formujícím monarchiím své doby, zůstávala značně rozdrobená. Skoro bychom mohli mluvit o anarchii šlechty a kléru, s téměř nezávislou zeměpanskou mocí. Jeho otec, v tu dobu již dvakrát

---

⁹³ ROSENDORFSKÝ 1995, 21.

⁹⁴ Více k církvi v jižní Itálii v době středověku např. PYBUS 1930.

⁹⁵ KUDRNA 1983, 43.

⁹⁶ SCHALLER 1996, 1.

⁹⁷ KUDRNA 1983, 44.

⁹⁸ DRŠKA/PICKOVÁ 2004, 200.

⁹⁹ Více ke Štaufům v Burgundsku např.: DRŠKA 2011.

¹⁰⁰ Někdy zvaný „Německý“ - viz ŠEBELOVÁ 2014, 47.

ovdovělý se již potřetí oženil, s Isabellou Anglickou, sestrou Jindřicha III. Anglického. Obřad proběhl 15. července v katedrále ve Wormsu.¹⁰¹ Fridrich se však nevzdával svého megalomanského snu dokonale spojit Sicilské království se severní Itálií a německými zeměmi. Snažil se nejprve obnovit pořádek v severní části Itálie, a v roce 1234 znovu vytáhl do bojů proti Lombardské lize,¹⁰² podporované papežem a dokonce jeho vlastním synem, říšským králem Jindřichem.¹⁰³ Fridrich nakonec vládnoucí pozici udržel a syna nechal roku 1235 z říšského trůnu sesadit a věznil ho na několika různých místech v Apulii, dokud v Martiranu v únoru 1242 nezemřel.¹⁰⁴ V únoru roku 1237 nechal zvolit svého syna Konráda, syna Isabely Jeruzalémské, římským králem, čímž oficiálně z této funkce sesadil svého staršího syna.¹⁰⁵ Také prosadil jako vládce nad Sardinii svého nelegitimního syna Enza a papeži došla trpělivost a na Květnou neděli roku 1239 na něj uvalil klatbu.¹⁰⁶ Zpráva o klatbě císaře zastihla v Padově a s pomocí Petra z Viney¹⁰⁷ na ni reagoval manifestem, v němž zdůvodnil svůj protipapežský postoj. Vyčítal zde Řehořovi IX. protěžování údajných milánských kacířů a žádal zde, aby byly jeho námitky vyslyšeny na koncilu. Papež později ve svých projevech nazýval Fridricha bestií z Apokalypsy.¹⁰⁸ Fridrich odpověděl tažením na Řím, kdy se jeho loďstvu podařilo zajmout řadu kardinálů, biskupů a představitelů lombardských měst, směřujících na koncil, který měl jednat o jeho sesazení.¹⁰⁹

I když se mu ovládnout Řím nikdy nepodařilo, neustále se pokoušel o reorganizaci severní části Itálie, kde postupně nechal zřizovat vikariáty v jednotlivých oblastech. Omezil služební období úředníků a platil je z císařské pokladny, ovšem jejich velkou část povolal do služeb ze Sicilského království. Nejspíše proto někteří císařovi odpůrci z boloňské univerzity hovořili o této vládě jako o *apulském otroctví*.¹¹⁰ Po smrti Řehoře IX. nastoupil roku 1243 na jeho místo Sinibaldo de Fieschi z Janovy, známý jako Innocenc IV., který se nejprve snažil s císařem vyjednat mírové podmínky mezi ním a Lombardskou ligou a navrhl, že ho zbaví klatby.¹¹¹ K podpisu dohody strany však nikdy nedospěly a na koncilu v Lyonu potvrdila

---

¹⁰¹KANTOROWICZ 1980⁵, 313.

¹⁰²Např. Miláno, Brescia, Padova, Bologna.

¹⁰³KUDRNA 1983, 50.

¹⁰⁴AKERMANN 2003, 70.

¹⁰⁵DRŠKA/PICKOVÁ 2004, 200.

¹⁰⁶Ibidem.

¹⁰⁷Vysoký funkcionář císařovy kurie, jeden z autorů Konstitucí, více v kapitole 3

¹⁰⁸KANTOROWICZ, 1980⁵, 364.

¹⁰⁹ŠEBELOVÁ 2014, 49.

¹¹⁰KUDRNA 1983, 52.

¹¹¹KUDRNA 1983, 53.

synoda 17. června 1245 klatbu a vyzvala říšská knížata, aby si hledala nového krále.¹¹² Před aktem symbolického vyloučení Fridricha také papež přečetl bulu nazvanou *Ad apostolicae dignitatis*, která představovala výčet jeho všech domnělých zločinů, a bez věcných důkazů byl proti němu použit dekret čtvrtého lateránského koncilu o exkomunikaci, který se týkal nebezpečných heretiků. Nebyli povoláni svědkové a odvolána byla císařova obhajoba, kterou vedl Raddeo de Suessa.¹¹³ Je velmi zajímavé zde uvést, že tato bula o sesazení císaře byla zařazena do souboru kanonického práva, aby se tak stala precedentem, podle něhož mohl papež napříště rozhodovat i o osudu dalších křesťanských panovníků. Zde také vidíme podstatu sporu, která již byla naznačena výše. Papež také sesadil biskupy a opaty, kteří stáli na císařově straně, a zmocnil se několika hradů na Sicílii.¹¹⁴ Fridrich však proti spiknutí zasáhl velmi radikálně a tvrdě a navíc se ještě musel vypořádat s volbou protikrále v Říši.¹¹⁵ Svými krutými postupy však začíná získávat nové nepřátele z řad svých bývalých přívrženců. Navíc 18. února roku 1248 utrpěl porážku v bitvě u Parmy a následujících roku u Fossalty poblíž Modeny, kde byl jeho syn Enzo zajat Boloňany a doživotně uvězněn.¹¹⁶ Dosavadní Fridrichova pravá ruka, jeho protonotář a nejvyšší dvorský sudí Petr z Vieny byl císařem obviněn ze zrady a uvězněn v Toskánském městečku San Miniato, kde v březnu 1249 nejspíše spáchal sebevraždu.¹¹⁷ Císař zemřel na den sv. Lucie, tedy 13. prosince 1250 na hradě Castel Fiorentino, těsně před svými 56 narozeninami.¹¹⁸ Dle posledního přání byl vystaven na márách v palermské katedrále v šedivé cisterciácké kutně. Na tomto místě, stejně jako jeho otec Jindřich VI. a matka Konstancie, je pohřben a jeho tělo spočívá v porfyrovém sarkofágu.

¹¹⁹ [6]

Sicilské království po císařově smrti přejal syn Konrád, toho času již král říšský a díky dědictví své matky i král jeruzalémský. Kvůli upevnění své pozice se oženil s Elizabetou Bavorskou z rodu Wittlesbachů. Umírá ve vojenském táboře při Měste Lavello, nedaleko Melfi.¹²⁰ Fridrich měl však ještě jednoho syna (mezi velkým počtem dalších levobočků), který se významně prosadil v jižním království. Manfréd se narodil roku 1232, jako syn císaře a

---

¹¹²DRŠKA/PICKOVÁ 2004, 201.

¹¹³HAUZINSKI 2010, 12.

¹¹⁴KUDRNA 1983, 54.

¹¹⁵DRŠKA/PICKOVÁ 2004, 201.

¹¹⁶ŠEBELOVÁ 2014, 50.

¹¹⁷KANTOROWICZ 1980⁵, 511.

¹¹⁸KANTOROWICZ 1980⁵, 524.

¹¹⁹AKERMANN 2010³, 77.

¹²⁰AKERMANN 2010³, 79.

Blanky Lancie z rodu Piastovců a jeho otec ho později jmenoval říšským vikářem Itálie a Sicílie, kterých se po smrti Konráda království ujal a ubránil před papežem Innocencem V., který si chtěl území zabrat jako své léno. Následně se nechal v srpnu roku 1258 v Palermu korunovat sicilským králem a postupně získával podporu šlechticů a měst i ve střední Itálii. Taková situace značně nevyhovovala nově zvolenému papeži Urbanu IV., který nabídl sicilskou korunu bratrovi francouzského krále Ludvíka IX., Karlovi z Anjou.¹²¹ Ten dorazil se svými vojsky v lednu 1266 do blízkosti brány města Capua, ale snad pověsti o její nedobytnosti přiměly Karla, aby ji obešel a zamířil směrem k Beneventu, kde se v únoru téhož roku strhla rozhodující bitva.¹²² Manfred zahynul a jeho tři synové byli dlouhá léta drženi v zajetí na jednom z Fridrichových hradu, a to Castel del Monte.¹²³

---

¹²¹ AKERMANN 2010³, 80.

¹²² KOVÁČ 2010, 65.

¹²³ KOVÁČ 2010, 222.

3 Konstituce z Melfi

Byly přijaty na počátku září roku 1231 na sjezdu stavů v Melfi, jejich definitivní verze však byla vyhlášena až v únoru následujícího roku v San Germanu.¹²⁴ Staly se největší světskou kodifikací práva středověku a na jejím základě vznikl první byrokratický stát v západní Evropě od pádu Západořímské říše.¹²⁵ Vlastním cílem konstitucí bylo posílení moci panovníka v království pomocí rozličných státních institucí. Jejich ustanovení se tedy především týkala státní správy, soudnictví, vztahu státu a církve, finanční správy a vojenství.

Název *Liber Augustalis* či Konstituce z Melfi je název novodobý, za časů Fridricha byl tento dokument titulován jako *leges*, tj. nové zákony nebo *constitutiones augustales*, což znamená konstituce císařské či tzv. *liber constitutionum*, tedy kniha upravující základní vztahy ve státě. Samotný význam slova konstituce pochází z latinského *constituere*, což znamená ustavit, založit či zakotvit. Pojem konstituce je znám již z doby římských císařů, kdy jako nejstarší dochované bývají označovány fragmenty počinů císaře Septima Severa z roku 196 n. l.¹²⁶ Tyto císařské legislativní výstupy postupem času vytlačily rozhodnutí senátu a staly se nejvýznamnějšími právními prameny. Obecně byly tvořeny čtyřmi typy dokumentů, nazývanými *edicta*, jež obsahovaly obecné právní normy, *mandata* jakožto instrukce úředníkům, *decreta*, tj. rozsudky vydané samotným císařem a *rescripta* čili jeho dobrozdání a odpovědi na dotazy.¹²⁷

Toto velké dílo Fridrichova okruhu se dá zcela jistě označit i termínem kodifikace. Tento pojem dnes bývá používán jako označení pro moderní formu zákoníku, respektive rozsáhlého zákona, upravujícího základní právní vztahy určitého právního odvětví. Takové pojetí je však možné prosazovat až od 19. století, kdy kodifikace v moderním slova smyslu doopravdy začaly být realizovány. Jazykově je však spojen s pojmem *codex*, tj. latinské označení sepsání nějakých skutečností do podoby knihy, respektive určité sepsání práva.¹²⁸ A Fridrich II. Sicilský se o takové komplexní sepsání zcela nepochybně zasloužil, a proto dílo vzniklé pod jeho dohledem můžeme za kodifikaci směle označit.

---

¹²⁴HAUZINSKI 2010, 351.

¹²⁵FALADA 2010³, 190.

¹²⁶SALÁK/FRÝDEK 2009, 9.

¹²⁷SALÁK/FRÝDEK 2009, 10.

¹²⁸MALÝ 1994, 5.

Legislativní počiny jim předcházející

Na počátku své vlády se Fridrich snažil získávat města na svou stranu tím, že jim poskytoval určitá privilegia, od čehož ale na počátku druhé dekády 13. století upustil a stal se natolik sebevědomý panovníkem, že již nemusel ustupovat před požadavky různých skupin a naopak si sám začíná požadavky diktovat.¹²⁹ Jako jedny z jeho prvních legislativních počínů bývají uváděny tzv. Asízy z Capuy, vydané v prosinci roku 1220, následované v květnu dalšího roku obdobnými v Messině.¹³⁰ Podle nich musel král schvalovat sňatky svých baronů, kteří navíc mohli jen s jeho svolením udělovat léna svým vazalům. Touto cestou se snažil vyrovnat s nesrovnalostí, které vznikly v době jeho dětství, kdy si baroni rozebrali velká území, která jim původně nepříslušela. Šlechtici si museli zažádat o nové vydání konfirmačních listin, které bylo králem navíc zpoplatněno. Navíc ty dokumenty, které nebyly králem potvrzeny, pozbývaly platnosti a území připadalo panovníkovi.¹³¹

3.1 Inspirační zdroje

Hlavními zdroji Konstitucí byly zákony již dříve na jihu Itálie používané, např. asízy normanských králů. Dále byly převzaty mnohé výpůjčky z římského i lombardského práva nebo lenních zákonů či byzantských právních reminiscencí. Císař a jeho experti přihlédli také k muslimskému právu a jeho skvělé organizaci administrativy a nelze přehlédnout ani určité vlivy práva kanonického. Celkově chtěl panovník hlavně zdůraznit recepci římských vzorů, což se objevuje dokonce už na názvu dokumentu - *Liber Augustalis*,¹³² který tak podle antických vzorů oslavuje osobu panovníka. David Abulafia uvádí, že středověk považoval starší právo za právo dobré a osvědčené, a proto jsou i Konstituce kombinací inovací se staršími ustanoveními.¹³³

3.1.1 Justiniánské reformy jako vzor

Konstituce z Melfi byly vytvořeny ve snaze přiblížit se ve veřejné sféře římskoprávní kodifikaci císaře Justiniána (527-565), jejímž cílem bylo: prosadit samovládnou moc císaře,

---

¹²⁹POWELL, 1971, 29.

¹³⁰SCHALLER 1996, 1.

¹³¹ABULAFIA 1992, 140.

¹³²tj. kniha císaře.

¹³³ABULAFIA 1992, 208.

upevnit postavení církve, odstranit všechny archaismy v právu, vytvořit jednotný systém práva a vyloučit rozpory mezi právními normami.¹³⁴ Všechna léta své vlády se Justinián snažil o obnovu slávy římského impéria v křesťansko-helenistické podobě, a na to potřeboval dobře uspořádané, kvalitní římské právo, sjednocené do jedné velké, propojené kodifikace, která by tuto materii přizpůsobila Justiniánovým specifickým podmínkám – zdůraznění výlučnosti katolické církve a absolutní moci panovníka. Brzy poté, co nastoupil císař na trůn, jmenoval v únoru roku 528 desetičlennou komisi právníků a praktiků a dal jí za úkol shromáždit a upravit do jedné sbírky římské císařské konstituce ze tří existujících kodexů-tj. Gragorianova, Hermogenianova a Theodosiova. Kodifikační komisi stál v čele bývalý *quaestor sacri palatii* - nejvyšší dvorský úředník Jan, významnou úlohu hrál i Tribonianus, tzv. *magister officiorum* - přednosta císařských kanceláří. Jeho organizační schopnosti a znalost práva ho vynesly do funkce vysokého dvorského úředníka, téměř s působností ministra spravedlnosti.¹³⁵ Konstituce se podle obsahu měly uspořádat do větších celků, tzv. titulů. Výstupů Justiniánových reforem bylo nakonec několik. Nejprve byl vydán roku 529. n. l. po něm pojmenovaný zákoník. O čtyři roky později následovala publikace *Digesta seu Pandectae*¹³⁶, sestavená z 50 knih, obsahem po vzoru klasických římských právníků, věnovaná právu soukromému. Téhož roku byla vydána i učebnice *Institutiones seu Elementa*, koncipovaná po vzoru učebnice římského právníka Gaia, zvané rovněž *Institutiones*. Je přes svou zvláštní formu zákoníkem. Roku 534 n. l. vyšel znovu revidovaný *Codex Iustinianus (repetitae praelectiones)*, neboť ten původní byl v rozporu s později vydanými digesty a institucemi. Obsahoval normy církevního, veřejného, soukromého i trestního.¹³⁷ Po skončení kodifikačních prací bylo vydáno ještě několik novelizací.

Všechny uvedené justiniánské zákoníky byly výlučné, což v praxi znamenalo, že císař zakázal používat jiné spisy klasických právníků a císařské konstituce, které nebyly do kodifikací pojaty a také nebylo dovoleno porovnávat texty zákoníků s jejich originálními předlohami či komentovat zákoníky nové. Současně si císař vyhradil výklad zákonů pouze pro sebe a jen on mohl dovolit pořizovat doslovné překlady, výtahy z jednotlivých míst a soupisy shodných ustanovení.¹³⁸

---

¹³⁴KINCL 1995, 43.

¹³⁵KINCL 1995, 45.

¹³⁶*digesta*-souborná sbírka, *pandectae*- dílo vše obsahující

¹³⁷KINCL 1995, 50.

¹³⁸BALÍK 2005, 67.

Největší podobnost prací z Justiniánovy doby a Konstitucemi můžeme vidět samozřejmě v tom, že se oba císaři snažili vytvořit souhrn práv, event. zvyklostí, které mohli dále využívat. Další podobnost je velmi nápadná už v předmluvách, kde se oba panovníci nechají nazývat řadou nejvyšších titulů, Justinián v *Digestách* jako *Triumphator*, Fridrich v *Konstitucích* jako *Imperator*.¹³⁹ Stejně tak k Justiniánovi odkazuje i předmluva Konstitucí, odkazující na pravomoci a božský původ panovníka a věnování prvních ustanovení heretikům a ochraně církve.¹⁴⁰ Fridrich se navíc Justiniánem vědomě inspiroval a snažil se na něj navázat, a proto byl někdy označován jako „nový Justinián“.¹⁴¹ Na rozdíl od Justiniánovy kodifikace však Konstituce z Melfi slepě nepřebírají starší úpravy (přestože Komise měla povolení římské právo aktualizovat),¹⁴² ale je zde eklekticky vybráno z několika různých zdrojů a navíc zde můžeme nalézt větší množství inovativních ustanovení, týkajících se hlavně královské moci. Stejně však jako po zavedení justiniánových kodifikací, pozbyly ostatní zákony v Sicilském království platnost či bylo jejich používání značně omezeno. Nejspíše také ve snaze o nápodobu justiniánských věcí vyšel text latinsky a zanedlouho i řecky.¹⁴³

3.1.2 Normanské a arabské vzory

Hlavní spojitost mezi vládnutím Fridricha II. a jeho děda, Rogera II., je jasná v tom, že oba založili svou vládu nad multikulturní oblastí na velmi dobře fungující organizaci státní správy. Z Rogerova Ariánského zákoníku, vydaného roku 1140, bylo do Konstitucí přejato celkem 38 ustanovení, a to konkrétně uvedených knize I.: 3, 4, 5, 20, 36.1,2. V knize II. To jsou asízy č. 11, 41, 50.1, 50.2 a v knize III.: 1, 2, 22, 40, 44, 59, 61-70, 74-88.¹⁴⁴ První ustanovení v úvodní části se týkají boje proti heretikům a odpadlíkům. V druhé knize byla přejata např. úprava manželských deliktů či potrestání soudců. V třetí knize je převzata významná úprava deliktů v oblasti padělání mincí.

Z výstupů legislativy Rogerova nástupce, Fridrichova strýce Viléma II., jich nechal Fridrich přejmout celkem 27, a to v knize I.: 6, 21, 37, 45, 58, 59, 61.1,2, 65 66.1, 67, 68,

---

¹³⁹KANTOROWICZ, 1980⁵, 125.

¹⁴⁰Ibidem

¹⁴¹SCHALLER 1993, 79.

¹⁴²KINCL 1995, 46.

¹⁴³HAUZINSKI 2010, 351.

¹⁴⁴SCHALLER 1996, 69.

91.1. Dále pak v knize II.: 27, 37 a v knize III.: 3, 13, 16-20, 31, 34, 35, 54, 55 a 83.¹⁴⁵
Zabývají se většinou vazalským uspořádáním a přejatými správními instituty.

Normansko - francouzské právo, jehož prvky přinesli do jižní Itálie první Normané, bývá souhrnně označováno jako „ius francorum“ a podrobně se jím a jeho vlivem na Konstituce zabývala Thea Lieck-Buyken ve své studii *Die Konstitutionen von Melfi und das Jus Francorum* ze které bude v následujícím krátkém textu vycházeno.¹⁴⁶

Nejdůležitějším normansko franským pojmem je *assisa*, tj. označení, které bylo kromě jižní Itálie a Francie používáno také v Anglii, Království Jeruzalémském a knížectvím Antiochijském. Původně se také označovalo shromáždění krále a šlechticů, a zároveň i výstup tohoto sjezdu. Později se ve všeobecném chápání pojem zúžil na královský statut, a to díky anglickému panovníkovi Jindřichu II., který používal tento pojem pro určitý druh řízení, které se týkalo vlastnických sporů. V Konstitucích je pojem používán také ve více významech, a to jako označení převzatých normanských ustanovení, tj. označení výstupu normanského krále či místy jako obecný zákon říše anebo i dokonce jako název odvodu za obchodní zboží.

Z arabských vzorů byl do Konstitucí přejat katastrální systém, systém celnictví, používaný už za normanského království, vyvstávající však z arabského způsobu správy. Proto již některé úřady a funkce existovaly za Fridrichových předchůdců, a to konkrétně funkce maršálka krále, která se vyvinula z funkce majordoma či latinsky zvaný *palatinus*, který měl původně dohled nad neapolskou oblastí a jejími úředníky. Dále existoval i úřad komořího, latinsky *camerarius*, který měl na starost úkoly převážně fiskální povahy, které se týkaly císařského dvora. Z dob normanských pocházel i název a funkce tzv. *baiuliū* - nejnižších místních soudců. Převzat z normanského uspořádání byl i lenní systém, kdy na vrcholu stál panovník, kterému byli zavázáni hrabata, baroni a další šlechtici, kteří od něj dostali leno, které muselo být spolu se svým vlastníkem zapsán v příslušném dokumentu. Pozůstatky tohoto vazalského systému máme doložené v jižní Itálii ještě roku 1812.

Fungování normanského království za použití arabských právních institutů na jihu Itálie je popsáno v kapitole 1.2.

---

¹⁴⁵SCHALLER 1996, 74.

¹⁴⁶LIECK- BUYKEN 1973.

3.1.3 Římské právo

Členové kodifikační komise, kteří se na vzniku Konstitucí podíleli, byli samozřejmě velkými znalci institutů římského práva, což Konstituce nepochybně ovlivnilo, hlavně v soukromoprávních ustanoveních.¹⁴⁷ Římský vliv je patrný v používání právních institutů¹⁴⁸ a ve formulování podmínek a celých vět, které byly často převzaty z justiniánských římskoprávních kodifikací.¹⁴⁹ Vlivem římského práva na Konstituce se podrobně zabývá ve své studii *Das römische Recht in den Constitutionen von Melfi* opět Thea Buyken, ze které bude v následujícím krátkém textu vycházeno.¹⁵⁰

V oblasti soukromého práva bylo do Konstitucí převzato velké množství ustanovení, například týkající se vlastnictví a držby, které se na rozdíl od Justiniána drží římskoprávní úpravy a rozlišují její dva druhy. Teorie právní osobnosti se také drží antických předloh a Liber augustalis od sebe odlišuje tzv. *infantes*, tj. nejmenší děti, které nemají trestní odpovědnost. Další kategorie se týkají dívek do dosažného 12. roku věku a chlapci do 14 let, ti byli označováni jako *puberes*. Po dosažení těchto věkových hranic byli vedeni pod pojmem *minores*. Podle římských vzorů se plnoletosti a plné trestní odpovědnosti dosahovalo ve 25 letech.¹⁵¹ Další vlivy můžeme shledat i ve státní správě, kdy byli vedoucí úředníci označováni titulem *magister*, tj. představený.¹⁵² Velkou římskou inspiraci seznalo hlavně procesní právo, a to jak civilní, tak trestní. V Konstitucích můžeme najít dva druhy trestněprávního, tzv. *inkvizičního procesu*, který buď probíhal *ex offio*, prováděný dle římských předloh v rámci řízení trestněprávního, kdy si soudy samy vedly listiny se jmény narušitelů zákona anebo postupem zvaným *inquisitio specialis*, který byl zahájen na návrh. Výsledky procesů byly samozřejmě zaznamenávány a jejich výstupy se označovaly jako *acta* a *monumenta publica*.

Fridrich vycházel rovněž z římské kultury a císařství samotného. Snažil se upevnit svou pozici a postupně zamýšlel sjednotit Sicilské království s Říší a vytvořil jednotné území, právě po vzoru velkých antických mužů. Císař se ve svých plánech snažil získat papežský Řím a učinit z něj centrum obnovené velké říše. Jak velkým mu byla antická římská říše

---

¹⁴⁷LIECK-BUYKEN 1960, 8.

¹⁴⁸Např: úprava vlastnictví, držby, žaloba na peněžité plnění, rozlišování mezi žalobami osobními a věcnými.

¹⁴⁹Viz BUYKEN 1960, 51.

¹⁵⁰LIECK- BUYKEN1960.

¹⁵¹ Konst II., 41- 44.

¹⁵²př. *Magister camerarius, magister procurator*

vzorem, dokazují i mince, které začal vydávat v roce 1231. Po vzoru římských císařských mincí byly nazývány *augustály* a vizuálně byly svým předchůdcům velmi podobné. [7] Na aversu byla vyhotovena podobizna Fridricha II. s nápisem: *Imperator Romanorum Cesar Augustus* a na reversu římská orlice s latinskou verzí jména císaře: *Fridericus*.¹⁵³

3.1.4 Říšské právo

Není tajemstvím, že pokud mohl, trávil císař čas raději v jižní Itálii. Sicilské království bylo pomocí Konstitucí postupně reorganizováno, na rozdíl od Říše, která byla spíše na okraji jeho zájmu. To samozřejmě i proto, že neměl síly a prostředky, aby si vynucoval pozornost tehdejších silných hráčů, jakými byli např. Bavorští Wittelsbachové či rakouští Babenberkové. Podrobnější informace o jeho vládě v Říši na území dnešního Německa jsou podány v kapitole 2.

Bylo by vhodné zde zmínit i dobové právní texty z těchto Fridrichových držav, tj. právní výsledky velké kolonizace. Odtud můžeme spojovat středověké právo se vznikem měst, k nimž se vázala určitá privilegia, tj. výsady většinou soudní či hospodářské. Městská práva tvořila svod soukromých, trestních, procesních a výkonných norem, jejichž garantem byl městský soud. Jeho rozhodovací praxi a pořádky přebíraly i další obce v okolí a časem vznikaly celé rodiny filiačně propojených práv.¹⁵⁴

Právní památky doby první poloviny tvoří převážně o právní knihy, tedy soupisy práv určitých území, mezi nimiž je dodnes nejznámější *Saské zrcadlo*, pocházející z let 1220 až 1235. To mělo v době bojů o investituru pomoci upevnit právní jednotu ve Svaté říši římské.¹⁵⁵ Eike von Repgow, kterému je dílo připisováno, vychází ve známém úryvku z poetické představy, že stejně jako žena v zrcadle spatřuje svou tvář tak mají Sasové v knize rozpoznat své právo. Zabývalo se převážně výkladem zemského a lenního práva¹⁵⁶ a jeho vliv bylo možné spatřovat po celém severním Německu s přesahem do dnešního Polska.¹⁵⁷ Saské právo dalo touto cestou základ právu magdeburského okruhu, jehož oporou se v Čechách staly Litoměřice. Dnes se v rámci právní teorie pokoušíme odlišovat zákoníky a

---

¹⁵³SCHALLER 1993, 69.

¹⁵⁴ŽEMLIČKA 2014, 233.

¹⁵⁵HATTENHAUER 1998, 254.

¹⁵⁶SELTENREICH 2010³, 364.

¹⁵⁷BALÍK 2005, 102.

právní knihy, ovšem toto nazírání není odpovídající mentalitě středověkého člověka. Jakmile mělo písemné zachycení práva určitý rozsah a publicitu, a v důsledku toho i vážnost, byla jeho autorita často blízká autoritě zákona. A zrovna *Saské zrcadlo* bylo dlouho dobu, i díky historické fikci za zákoník považováno.¹⁵⁸ Poněkud překvapivě obsahuje ustanovení, která se týkají českého krále, kde mu přiznávají úřad říšského číšníka¹⁵⁹, ale zároveň mu zapovídají účast na volbě římsko-německého krále, neboť není německého původu. Toto ustanovení v právní knize však nemělo žádné důsledky, český král stále patřil mezi jednoho z volitelů a jeho autor tímto ustanovením pouze upozorňuje, že navzdory svým zásluhám nepatří tento říšský kníže mezi Němce.¹⁶⁰

Mezi typické právní instituty patřily zemské míry, tzv. landfrídy. Jednalo se o místní míry, domlouvané a zprostředkovávané nejprve církevními činiteli a poté světskými na různých úrovních.¹⁶¹ Obecně jimi bývají myšleny úmluvy šlechty o dodržování právního řádu v zemi, které obsahovaly závazná pravidla a každý ze šlechticů, který odmítl přistoupit ke smlouvě, by byl považován za nepřítele.¹⁶² Mezi nejvýznamnější patřil tzv. Mohučský říšský landfríd ze srpna roku 1235, který Fridrich II. vydal. Obsahoval 29 článků týkající se zákazu soubojů, jejich soudního řešení a také ustanovení týkající se celnictví a mincovnictví. Také jím bylo upravena soudní soustava, aby se přiblížila sicilskému modelu. Mohučským landfrídem byly soukromé války povoleny pouze v případě, že nebylo možné se svého práva domoci soudem.¹⁶³ Zde můžeme patřit rozdílný přístup panovníka k říšské a jihoitalské oblasti, kde byly v rámci Konstitucí osobní souboje naprosto zakázány. Byl stejně moderním zákonem jako Konstituce a jeho zásady později potvrzoval tzv. Pax Austriatica, dokument Přemysla Otakara II., schvalující ony zásady zemského práva a míru.¹⁶⁴

---

¹⁵⁸MALÝ, 1994, 38.

¹⁵⁹Více k tituluře např. BUBEN 2003.

¹⁶⁰WIHODA 2015, 243.

¹⁶¹HATTENHAUER 1998, 256.

¹⁶²MALÝ 2010⁴, 104.

¹⁶³HATTENHAUER 1998, 260.

¹⁶⁴ŽEMLIČKA 2011, 97.

3.2 Glosátoři na císařském dvoře a jejich podíl na vzniku Konstitucí

Pro legislativní tvorbu nechal Fridrich na svůj dvůr přivést nejvýznamnější odborníky a vzdělance své doby a speciálně pro vznik Konstitucí ustavil komisi, která se zvala císařskou a jejíž tvorbu osobně kontroloval a často do ní zasahoval¹⁶⁵. Proto ho Andrea D'Isernia, jeden ze členů komise, nazval titulem „*compiler constitutionum*“.¹⁶⁶ Aktivní činnost této speciální komise započala zhruba rok před vydáním Konstitucí, přičemž nejintenzivněji probíhaly práce v posledních třech měsících. Příprava obsahu Konstitucí spočívala nejen v plnění císařových představ a vymýšlení nových norem, ale i v dohledávání práva z doby císařových předků, tj. Rogera II. či obou Vilémů.¹⁶⁷ V následující části textu se pokusím uvést nejvýznamnější členy této přípravné komise a další postavy dvorské kanceláře, které se mohly na vzniku Konstitucí podílet.

3.2.1 Petr z Viney

Vynikající znalec práva a básník, přirovnávaný pro své schopnosti k Triboniovovi,¹⁶⁸ byl ve své době staven na roveň nejlepším stylistům papežské kanceláře.¹⁶⁹ Často zastupoval samotného císaře, kterému se vystupování na veřejnosti přičilo, při předčítání oficiálních dekretů a nařízení a dával tak poddaným najevo panovníkovu vůli.¹⁷⁰

Petrus de Vineia je jeho jméno v latinské formě, ze které je snad možné odvodit místo jeho původu. Předpokládá se, že pocházel z okolí města Capuy, kde se takové označení používalo. Je všeobecně usuzováno, že se narodil před rokem 1200, a to díky dokumentaci Fridrichova dvora z roku 1225, kdy postoupil do funkce soudce nejvyššího dvorského soudu v Sicilském království, což znamená, že musel splňovat požadavek věku, který tehdy činil 25 let. Tento titul si podržel až do listopadu 1246.¹⁷¹ Právní vzdělání nejspíše získal v Bologni. Roku 1230 byl jmenován vedoucím Císařské komise, která melfskou kodifikaci

---

¹⁶⁵ Ve vatikánském manuskriptu je uvedena příhoda, kterou zaznamenal Niccolo Rufolo o tom, že byl císař znepokojený, když slyšel, že stejným způsobem má být potrestán muž ozbrojen, jako muž, který spáchal vraždu. Nařídil tedy, aby byly tresty od sebe odlišeny s tím, že za zločin vraždy je nutný trest přísnější než za pouhé nošení zbraně. Zdroj: Ortensio Zecchino: *Liber Constitutionum* na [http://www.treccani.it/enciclopedia/liber-constitutionum_\(Federiciana\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/liber-constitutionum_(Federiciana)/), vyhledáno dne 14. 7. 2016, s odkazem na *Iuris Interpres*, 1924, 143.

¹⁶⁶SCHALLER 1996, 59.

¹⁶⁷Více viz kapitola 1.

¹⁶⁸ Flavius Tribonianus- vysoce postavený právník a úředník východořímské říše, podíl na Justinianových kodifikacích, viz kapitola č 4.1.1.

¹⁶⁹ KUDRNA 1983, 48.

¹⁷⁰ KOVÁČ 2010, 356.

¹⁷¹ KOVÁČ 2010, 44.

vypracovala. Byl známý také jako jeden z reprezentantů tzv. Sicilské básnické školy, vzniklé na císařově dvoře. Více než pro svou poezii je však dnes známý jako mocný muž císařova dvora a autor přibližně 50 dopisů soukromé povahy a dvojnásobného počtu dalších, které adresoval císaři a které obsahovaly pro něj předpřipravené projevy. Tyto dopisy byly ve 13. století sebrány a uchovány papežskou kurií a až do pozdního středověku byly některé jejich odborné části používány jako předlohy a vzory úkonů pro další italské notářské kanceláře.¹⁷² Z pohledu formy tyto listy patří do tzv. stylu *supremu*, tj. velkého klasického latinského stylu. Jeho současník, boloňský profesor Odofredo, uvedl, že stejně jako většina velevážených doktorů, i Petr de Vineia hovoří ve vznešeném stylu a v hádankách.¹⁷³ A právě v tomto stylu Konstituce upravil a napsal i jejich závěr.¹⁷⁴ I po vydání tohoto díla zůstával na císařově dvoře ve funkci soudce a jistě se podílel na dalších novelizacích, u kterých se však jeho jméno objevuje v jiné modifikaci, a to: „*de Vineis*“. Nepředpokládá se, že by se ve Fridrichově okruhu pohyboval ještě někdo jiný s takto podobným jménem.¹⁷⁵ Kantorowicz o něm v císařově monografii předkládá úryvek z dopisu jakéhosi církevního hodnostáře, který se o něm vyjádřil, že: „*Petr z Viney je opravdu „Petrus“, ona skála, na které byl založen císařův chrám.*“¹⁷⁶ Konec tohoto muže nebyl nijak slavný, Fridrich ho roku 1248 obvinil ze zrady a zaprodání se papeži, nechal ho uvěznit v toskánském městečku San Miniato, kde Petrus v březnu 1249 nejspíše spáchal sebevraždu.¹⁷⁷ Martin Schaller se domnívá, že mezi autory kodifikace mohli patřit i další členové nejvyššího dvorského soudu, kterými byli na přelomu 20. a 30. let 13. století kromě Petra z Viney i **Simon z Tocca, Enrico z Tocca, Roffried ze San Germana** či nejvyšší justiciář **Enrico z Morry**.¹⁷⁸

3.2.2 Giacomo di Capua a další glosátoři dvora

Narozen v osmdesátých letech 12 století, nejspíše dle přídomku ve městě Capua. Vzdělán byl rovněž v právu z Bologni a na počátku své kariéry působil nejspíše jako notář palermské kanceláře.¹⁷⁹ Biskupského postavení dosáhl na počátku 20 let ve městě Patti, a navzdory svému poměrně vysokému postavení v církevní hierarchii nepřestával spolupracovat

---

¹⁷²Více k tématu např. SCHALLER/VOGEL: *Handschriftenverzeichnis zur Briefsammlung des Petrus de Vineia*. Hannover: 2002. Monumenta Germaniae Historica.

¹⁷³MUNDY 2008, 45.

¹⁷⁴SCHALLER 1996, 3.

¹⁷⁵SCHALLER 1996, 3.

¹⁷⁶KANTOROWICZ 1980⁵, 236.

¹⁷⁷KANTOROWICZ 1980⁵, 511.

¹⁷⁸SCHALLER 1996, 3.

¹⁷⁹HAUZINSKI 2010, 357.

s císařem Fridrichem II. V září roku 1225 ho papež Honorius jmenoval arcibiskupem sicilským a již s touto hodností se zúčastnil Fridrichovy křížové výpravy, přičemž se po návratu snažil zprostředkovat usmíření mezi papežem a císařem.¹⁸⁰ Mezi květnem a červencem 1231 máme jeho přítomnost potvrzenou v Melfi, na dvoře císaře, kde se podílel na vzniku Konstitucí.¹⁸¹ Papež proto vydal prohlášení, odsuzující tuto biskupovu činnost, kterou dává všanc své znalosti k dispozici světskému císaři.¹⁸² Dnes nejsme přesně schopni určit, do jaké míry doopravdy ovlivňoval proces vzniku zákonů, neboť jako klerik měl dodržovat určitý odstup. Je mu však připisována spolupráce na těch částech Konstitucí, které upravují působení církve a sicilského kléru¹⁸³, tj. úvodní ustanovení o boji proti heretikům, dále o správě církevního majetku či podmínkách pro mladé muže pro přijetí do duchovního stavu.¹⁸⁴

Z pohledu českých dějin je poměrně zajímavý fakt, že jeho podpis Jakuba z Capuy můžeme dohledat ve svědecké řadě tzv. Melfské buly císaře Fridricha II., která potvrzuje platnost volby Václava I. říšským králem a zdůrazňuje, že říšský kníže a český král Václav bude oddaně sloužit jak impériu a císaři, tak římskoněmeckému králi Jindřichovi VII.¹⁸⁵ Pro takové potvrzení dorazilo české poselstvo v červenci 1231 před brány starého normanského hradu v Melfi a císař, přestože měl napilno s přípravami Konstitucí, nechal na místě sepsat patřičné privilegium. [8] Navíc ho k Václavu I. poutal i příbuzenský vztah, neboť jeho sestřenicí Kunhutu pojal český král za manželku.¹⁸⁶ Tato písemnost v podstatě zpřesňovala slib daný Sicilským králem Přemyslu Otakarovi I. roku 1216, který je popsán v kapitole č. 2.

Roffredo di Benevento

Je uváděn na císařském dvoře od roku 1220. Narodil se nejspíše kolem roku 1170 v Beneventu, ležícím cca 60 kilometrů od Capuy, zemřel po roce 1244. Profesionální kariéru začínal na univerzitě v Bologni, později žil v Arezzu a Pistoii. Fridrich ho jmenoval jedním

---

¹⁸⁰Konflikt více popsán v kapitole č. 2.

¹⁸¹Fulvio delle DONNE: Federicana 2005, dostupné na [http://www.treccani.it/enciclopedia/giacomo-di-capua_\(Federicana\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/giacomo-di-capua_(Federicana)/), vyhledáno dne 24. 7. 2016.

¹⁸²STURNER 1996, 2.

¹⁸³HAUZINSKI 2010, 353.

¹⁸⁴Konst. III., 3.

¹⁸⁵ACRB 1, inv.č. 6, 12.

¹⁸⁶WIHODA 2015, 199.

z dvorských soudců.¹⁸⁷ Také vyučoval soukromé právo na císařem založené univerzitě v Neapoli, která produkovala úředníky pro Sicilské království.¹⁸⁸ Byl zabit roku 1248 při nečekaném přepadení císařova opevněného města Victoria u Parmy. Studoval v Bologni, kde se mohl díky bohaté knihovně nejstarší italské právnické fakulty důkladně seznámit s klasickými díly římské právní školy. Je autorem spisu *De libellis formandis et ordine iudiciario*.¹⁸⁹

Johannes de Lauro

Z notáře dvorské kanceláře se stal Fridrichovým familiářem. Roku 1231 obdržel od císaře v léno hrabství hrad Lauris a sídlo Sergignani a jeho další působení v císařských službách již není známo.¹⁹⁰

Andrea Bonello z Barletty

Pozdější učitel práva v Neapoli se mohl již podílet na vydání Fridrichových Asízů z Capuy roku 1220. Byl expertem na justiniánské úpravy a určitě se na vzniku Konstitucí podílel a v 60. letech 13. století k nim vydal komentáře.¹⁹¹

3.2.3 Pozdější glosátoři Konstitucí

Marino Caramanico

Vynikající glosátor ze Sicílie, nejpíše studovaný v Bologni, kterému bývá připisován¹⁹² úvod Konstitucí, který se zabývá původem a významem vlády panovníka a přijímá teorii o Boží milosti. Na jeho názory se často dovolávala propaganda sicilského

---

¹⁸⁷KOVÁČ 2010, 44.

¹⁸⁸SCHALLER 2002, 119.

¹⁸⁹BUYKEN 1960, 7.

¹⁹⁰GLEIXNER 2006, 497.

¹⁹¹Dizionario degli Italiani, vol 11, 1969, dostupné na :

http://www.treccani.it/enciclopedia/andrea-bonello_%28Dizionario-Biografico%29/ , dohledáno dne 24.7 2016.

¹⁹²Např. POWELL 1971, 9., HAUZINSKI 2010, 353.

dvora, v případech sporů mezi panovníkem a papežem.¹⁹³ Předmluva vznikla po roce 1278, avšak vychází z teorií zformulovaných ještě za Fridrichova života.¹⁹⁴

Andrea d'Isernia

Byl profesorem Neapolské univerzity od roku 1288, zároveň i rádcem pozdějších Anjouovců- Karla II. a Roberta Neapolského. Je znám jako autor komentáře Konstitucí, zvaného *Extravagantes*. Jeho smrt je doložena k roku 1316.¹⁹⁵

---

¹⁹³ POWELL 1971, 9.

Dizionario degli Italiani, vol. 70, 2008., dostupné online na: http://www.treccani.it/enciclopedia/marino-da-caramanico_%28Dizionario-Biografico%29/, dohledáno dne 24.7 2016.

¹⁹⁵ STURNER 1996, 80.

4 Liber augustalis samotný

Konstituce z Melfi byly vydány v září roku 1231, což je datum, které literatura uvádí a opakuje a nijak více nespecifikuje. V průběhu 30. a 40. let byl dále text Konstitucí poměrně znatelně novelizován. Pokud bychom chtěli dnes vyhledat manuskriptní opisy textu Konstitucí, které neobsahují novely, museli bychom hledat v Paříži v Bibliothèque Nationale, pod označením ms. **Lat.** 4625 (z 15. století) a ve Vatikánu v Biblioteca Apostolica Vaticana, zapsané jako **Ottob. Lat.** 2945 (rovněž z konce 15. století). Nejstarší folia obsahující novely můžeme dohledat v rovněž ve vatikánské knihovně: **Vat. Lat.** 6770, **Vat. Lat.** 1437 (ze 13. a z první poloviny 14. století) nebo v Palermu v Biblioteca Comunale, jako **Qq** H124, z roku 1492. Jak uvádí Wolfgang Stürner, je pravděpodobné, že nevelká část Konstitucí je již dnes neznámá a ztracená, neboť jeden z pozdějších glosátorů Andrea d'Isernia ve svém komentáři zvaném Extravagantes zmiňuje ještě ustanovení s názvy *Sutores*, *Cauzolarii*, *Sepe corrupunt a Ioculatores*, které se v dnešních dostupných verzích neuvádí.¹⁹⁶ Konstituce byly zároveň kromě latinské verze vydány i v jazyce řeckém, z nichž nejstarší verze ve formě manuskriptu jsou dochovány a uloženy opět v Paříži v Bibliothèque Nationale, pod označením ms. **Graec.** 1392, pocházející z druhé poloviny 13. století a dále ve Vatikánské knihovně pod označením **Barb. Graec.** 151, z poloviny 13. století.¹⁹⁷ K řeckému překladu došlo brzy po vydání Konstitucí, nejspíše hned v září toho samého roku, a to jednak kvůli řecké menšině, žijící v jižní Itálii, a snad i kvůli návaznosti na Justiniána, který byl Fridrichovým velkým vzorem a jím zaštiťované legislativní práce vycházely latinsky a poté i řecky.¹⁹⁸

V tomto textu bude dále vycházeno z edice Wolfganga Stürnera¹⁹⁹, vydané roku 1996 v řadě Monumenta Germaniae historica. Ten vychází z předchozí nejvýznamnější edice tohoto pramenu, kterou vydal Alphons - Huilard Breholes v roce 1854, ve velkém souboru dokumentů, nazvaných Historia Diplomatica Friderici Secundi.²⁰⁰

---

¹⁹⁶STÜRNER 1996, 81.

¹⁹⁷STÜRNER 1996, 3.

¹⁹⁸STÜRNER 1996, 79.

¹⁹⁹Ibidem.

²⁰⁰POWELL 1971, 10.

4.1 Pojetí státu a postavení panovníka

Jak je již v textu výše několikrát uvedeno, Fridrich II. se pokusil obnovit římskou říši v celé její slávě a jako mnoho jeho dalších následovníků také ztroskotal. Ze všech jeho předchůdců a následovníků se to podařilo pouze jednomu muži, a to Zikmundovi Lucemburskému, díky skvělému vztahu s papežem Martinem V., obnovitelem kulturního Říma.²⁰¹ Navzdory svému nelehkému dětství se mu podařilo získat velmi kvalitní vzdělání, jistě i díky arabské části obyvatelstva. Ovládal latinu, italštinu, francouzštinu, arabštinu, němčinu, hebrejštinu a provensálštinu.²⁰² Na jeho dvoře působili filosofové jako Michael Scotus či syrský jakobita Theodor, s dalšími vedl mnohaletou korespondenci.²⁰³ Rovněž nechal ediktem k 5. červnu roku 1224 založit státní univerzitu v Neapoli²⁰⁴, která dnes nese jeho jméno. Po univerzitách Bologni a Padově byla třetí nejstarší v Itálii a Fridrich zde hodlal poskytovat nejen medicínské vzdělání lékařům, ale hlavně právnické budoucím úředníkům království. Vzdělání obecně přisuzoval velký význam, což nám dokazuje jeden dochovaný list²⁰⁵ z okruhu císařského dvora, adresovaný Fridrichovu synu Konrádovi IV., ve kterém stojí: „*Vladař bez vzdělání je mnohem ostudnější a poskvrněnější než soukromá osoba, neboť urozenost královské krve se vyznačuje příměsí jemné a urozené duše, která vladaře činí nad jiné vnímavým k učení.*“²⁰⁶ Požadavek pro odbornou kvalifikaci pronikl i do Konstitucí, kde nařizuje povinné pětileté vzdělání a složení zkoušky, bez které povolání nelze vykonávat.²⁰⁷ Podle článků I 84-6. Konst. docházelo i k přezkušování právníků.

Fridrich II. je také znám jako zakladatel tzv. *Sicilské básnické školy* a autor traktátu o sokolnictví – *de arte venandi cum avibus*.²⁰⁸ [9] Panovníkem nebyl nijak nábožensky nesnášenlivým, což nám ukazuje článek I 6,2. v Konstitucích, který nařizuje, že nikdo nesmí být pronásledován za vyznávání islámu nebo judaismu, pokud tím neučinil škodu křesťanům nebo neurážel jejich náboženské přesvědčení.

Vládcem byl samozřejmě absolutistickým a díky svým dědům Fridrichovi Barbarossovi a Rogeru II. k tomu měl ty nejlepší předpoklady. Musel však o svou pozici

²⁰¹ Více k Zikmundovi Lucemburskému např.: ANTONÍN/ŠMAHEL/BOBKOVÁ 2012, ČECHURA 2000

²⁰² LIECK- BUYKEN 1960, 53.

²⁰³ HAUZINSKI 2010, 354.

²⁰⁴ KANTOROWICZ 1980⁵, 107.

²⁰⁵ Jeho původ není přesně znám, mohlo se jednat i jen o stylistické cvičení

²⁰⁶ HUILLARD-BRÉHOLLES, Jean Louis Alphonse. *Historia diplomatice Friderici secundi*. Paris, 1858, díl 5, 274.

²⁰⁷ Konst. III., 44-46.

²⁰⁸ Více k umění a vzdělanosti na dvoře Fridricha II.: KOVÁČ 2010.

bojovat nejen s lombardskými a říšskými šlechtici, ale i s několika papeži, kteří se na Petrově stolci vystřídali po dobu jeho vládnutí.²⁰⁹ On však sám nejspíše střety příliš nevyhledával, údajně nebyl nikterak výmluvný a při některých svých projevech a vystoupeních se nechával zastupovat svým blízkým přítelem a soudcem nejvyššího soudu Petrem z Viney. Rád se věnoval lovu, filosofickým debatám a přednesu poezie, což byla záliba, kterou měl společnou se svými mladšími syny.²¹⁰ Velmi, velmi teoreticky bychom v jeho osobnosti mohli vidět jakýsi předobraz českého a římského krále Václava IV., který byl taktéž velmi vzdělaný, kultivovaný, ale stejně jako sicilský panovník příliš po svých državách necestoval, což byl základ úspěšného panování v jakékoli době. Skoro bychom mohli říci, že Fridrich spoléhal na působení svých zákonů, nařízení a dalších právních aktů, než na svou skutečnou císařskou autoritu. I když je třeba přiznat, že v Sicilském království bylo jeho postavení mnohem silnější než v Říši. Kromě toho, že díky Konstitucím zdokonalil správní systém a zajistil jeho větší průhlednost, nastavil trestní a civilní soudnictví, věnoval se vzdělání a třeba i ochraně přírody.²¹¹ Konstituce z Melfi jsou významné i pro zde uváděné kvůli smýšlení o osobě panovníka, původu jeho moci, postavení a konkrétních pravomocech, které byly v rámci kodifikace poměrně rozsáhlé.

Této problematice se velmi důkladně věnoval Ernst Kantorowicz, snad neznámější Fridrichův životopisec, v publikaci *Dvě těla krále*, ze které bude v následujícím textu vycházeno.²¹² Název tohoto díla je odvozen od dvojznačné role vládce, který (dle představ tudorovské Anglie) žije ve smrtelném těle, podléhající lidským slabostem a zároveň však ztělesňuje Boží vůli a propůjčuje státnímu zřízení nadčasový rozměr. A právě počátky této dvojí podstaty královské moci hledá Kantorowicz ve středověku, kdy v jeho rané fázi existovala představa tzv. „christologického království“, kdy bylo kolem roku 1100 uváděno, že král je jakási *gemina persona*, napůl lidská a napůl božská osobnost a tím pádem by se věřící neměli obrazet k papeži, ale přímo k Jeruzalému, s ohledem na prvního korunovaného krále Ježíše Krista.²¹³ Během bojů o investituru však došlo k odklonu od těchto čistě christologických teorií a začínají se formulovat teorie po právním způsobu.²¹⁴

---

²⁰⁹Bližší informace jsou uvedeny v kapitole 2.

²¹⁰HAUZINSKI 2010, 356.

²¹¹Např. Konst. III., 48.

²¹²KANTOROWICZ 2014.

²¹³Více k této teorii KANTOROWICZ 2014, 65-80.

²¹⁴WIHODA 2015, 9.

Jedním z prvních středověkých myslitelů, kteří se myšlenkou postavení panovníka a jeho moci zabývali, byl Jan ze Salisbury.²¹⁵ Ten poprvé formuloval teorii, která se značně odlišovala od staršího pojetí, ve kterém byl panovník vnímán spíše v rovině náboženské, jako napodobitel Krista. V jeho pojetí se začíná projevovat právní rovina, dle které vladař není lidskou bytostí v obyčejném slova smyslu, ale je dokonalostí, spravedlností, která přes něj prostupuje do zákona a on je jejím nástrojem. Konstituce z Melfi, přibližně o dvě generace později posouvají uvažování o postu panovníka stále více do roviny právní. Kantorowicz uvádí, že Fridrich II., kromě jiného v tu dobu římský císař a sicilský král, byl ve 13. století jediným panovníkem, který jednal dle nové právní zásady *Rex est imperator in regno suo*, kterou bychom si mohli vyložit tak, že byl opravdu neomezeným vládcem svého panství. Tato tematika se stávala velmi oblíbenou a chopili se jí právníci, kteří ji často různými způsoby vykládali. Již v předmluvě Konstitucí stojí, že po pádu člověka vznikli králové a vladaři nejen přičiněním božské Prozřetelnosti, ale i přirozené nutnosti, a že jim byl svěřen úkol „*rozhodovat za své národy o životě a smrti a určovat statky, osud a stav každého člověka, jako kdyby jistým způsobem jednali coby vykonavatelé božské Prozřetelnosti.*“²¹⁶ Podle Kantorowicze byla tato formulace inspirována výrokem císaře Nera, což by mohlo sloužit jako důkaz, že profánní osobnosti shledával tehdejší okruh juristů inspirativnějšími, než sakrální texty a formulace v nich.

V Konstitucích se postavení panovníka věnuje konkrétně ust. I 31., nazvané: „*O původu spravedlnosti*“, kde stojí, že:

„Nikoli bez velké porady a uvážlivého rokování udělili kvirité římskému vládci na základě lex regia právo vyhlášovat zákony a zároveň i imperium, aby počátek spravedlnosti mohl pramenit v intencích téže osoby, vládnoucí lidu svou mocí, od níž se rovněž odvíjí obrana spravedlnosti. Bylo tudíž, jak lze dokázat, v zájmu blaha a nezbytnosti ustanoveno, že v téže osobě spolupůsobí původ i ochrana spravedlnosti, aby pádnost nezaostávala za spravedlností a spravedlnost za pádností. Proto musí být Císař otcem i synem spravedlnosti, jejím pánem i sluhou, otcem a pánem ve vytváření spravedlnosti a všeho, co bylo stvořeno, a stejným způsobem má být Synem spravedlnosti v jejím uctívání a služebníkem v jejím rozhojňování.“

---

²¹⁵ Anglický katolický duchovní, žijící mezi léty 1120-1180, tajemník Thomasse Becketa, a poté biskup v Charters, vnímáný jako jeden ze zakladatelů středověké filosofie.

²¹⁶ Proemium, Konst.

Pro zachování autenticity by bylo vhodné zde uvést raději latinské znění²¹⁷:

„*De origine iuris.*

Non sine grandi consilio et deliberatione repersena condende legis ius et imperium in Romanum principem lege regia transtulere Quirites, ut ab eodem, qui commision sibi Cesaree fortune suffragio per potentiam populis imperabat, prodlet origo iustitie, a quo eiusdem defensio procedebat. Ideoque konvici potest non tam utiliter Guam necessario fuisse provisum, ut in eiusdem persona concurrentibus hiis duobus, iuris origine scilicet et tutela, et iustitita rigor et a rigore iustitia non abesset. Oportet igitur Cesarem fore iustitie patrem et filium, dominum et ministrum, patrem et domunim in endendo iustitiam et editam conservando; sic et iustitiam venerando sit Filip et ipsius copiam ministrando minister.“

Fráze *pater et filius iustitiae*, tj. otec a syn spravedlnosti či spravedlnost jako *mater iuris*, které se nachází v latinském původním znění, jsou ale obraty tehdejšími vzdělanci hojně používanými. Mohou nám asociovat i označení jako např. *Filip et pater Ecclesiae*“ bylo určeno prelátům a podobně jako „matka Krista svého“, cíleno na Pannu Marii. V tomto článku Konstitucí tak můžeme rozeznat silnou inspiraci a rovinu teologickou, vzhledem k formulacím spíše „kvaziteologickou“. Těžko ale dnes určit, zda iniciátorem těchto formulací byl samotný císař nebo někdo z okruhu Komise. Liturgická obřadnost se očekávala i od zasedání

velké kurie, tj. poradního orgánu císaře, složeného ze soudců a notářů a dalších mužů právního vzdělání, od kterých se očekávalo, že budou udílet spravedlnost jako kněží a zasedání prý bylo možné přirovnat k církevnímu ceremonálu. Takto sakrálně chápána korunní práva otvírala cestu ke království, jakožto nesmrtelné právní obci.²¹⁸ Používání tohoto liturgického jazyka v právních textech však máme doloženo již z prologu Ariánského zákoníku Rogera II., který nazval svou sbírku zákonů obětinou milosrdenství a spravedlnosti a zároveň darem Bohu.

Nikoli však Roger II., ale Justinián byl hlavním Fridrichovým vzorem. V prvním odstavci jeho Digest je pod Ulpianovým vlivem psáno: „*Po zásluze jsme nazýváni kněžími tohoto umění, uctíváme totiž spravedlnost a vyznáváme znalost toho, co je dobré a*

---

²¹⁷ Z edice MGH - STÜRNER 1996.

²¹⁸ WIHODA 2015, 10.

*spravedlivé.*²¹⁹ Uctívání rozumu a jeho absolutní moci nebylo v tomto okruhu nijak neobvyklé, naopak skoro podle vzoru antických božstev docházelo k vyzdvihování a to jak *Rozumu*, tak *Spravedlnosti*. Onou „spravedlností“ zde však není míněna jakási abstraktní bohyně, vznášející se nad panovníkem či nedotažený právní koncept. Znamenala konkrétní ustanovení regulující soudní proces, během kterého docházelo k náhradě škod a trestání viníků.²²⁰ Tento pojem je také zmíněn ve článku I 8., který se týká dodržování mírů v království: *Nařizujeme, aby byl v celém našem království dodržován mír, který nemůže existovat bez spravedlnosti a ani tak spravedlnost nemůže existovat bez něj. Nikdo nesmí mstit sám provinění na něm spáchané, nikdo nesmí činit útoky, odvetné souboje či iniciovat válku v království. Naopak by měl svůj případ předložit k rozhodnutí, a to buď hlavnímu justiciáři, justiciáři oblastnímu, či baliům, komořím nebo svým pánům...*“

Dodržování spravedlnosti samotné, a potvrzení jejího pojetí, se týká i článek I 32:

„*Dodržovaná spravedlnost*²²¹ *vyjadřuje pokoj. Proto braňme všem, kteří porušují soudní procesy svými bouřlivými projevy. Nařizujeme všem budoucím stranám sporů a všem, kteří budou u soudu přítomni, aby v dosahu této spravedlnosti udržovali klid.*“

Nejdůležitější ustanovení I 31. „*O původu spravedlnosti*“ ještě pokračuje dále:

„*Na základě této úvahy tedy my, kdo jsme z Božích rukou obdrželi žezlo říše a kromě jiných panství též Království sicilské, oznamujeme všem poddaným v našem právě jmenovaném království po zvážení naší vůle toto rozhodnutí. Neboť nám leží na srdci s pohotovou horlivostí vykonávat spravedlnost pro každého bez ohledu na osobu - že ji v úplnosti a v bohaté míře mohou kdekoliv nalézt prostřednictvím našich úředních hodnostářů, jimiž jsme svěřili tuto službu, jejich povinnosti chceme však rozlišit, aby se jedni věnovali otázkám soukromým a druzí obžalobám trestním.*“

Konstituce nechal Fridrich II. vyhlásit s vědomím, že je císařovou povinností je vytvářet a obhajovat mír a spravedlnost²²², a to jak je uvedeno výše, pomocí svých úředníků, notářů a soudců. Rozhodně nebyl ale spojen se zákony v tom smyslu, že by pouze on byl

---

²¹⁹ D 1,1,1.

²²⁰ POWELL 1971, 33.

²²¹ *Justitiae*- orig. znění.

²²² Viz. „*otcem i synem spravedlnosti...*“.

jejich tvůrcem, a že nikdo na zemi nemá právo ho kontrolovat, zda on sám tak ve shodě s nimi činil, či nikoli.²²³

Článek I 4. Konst. uvádí, že nikdo nesmí zasahovat do jednání a rozhodování krále a rozporování jeho rozhodnutí a plánů je považováno za svatokrádež. Gosátory svého dvora byl označen dokonce za *lex animata*, tj. „živoucí zákon“, a on sám tuto formulaci použil, když prohlašoval jedno rozhodnutí za zmatečné. Ono rozhodnutí se vztahovalo: „k jeho *majestátu, který je živoucím zákonem Země na tomto světě a z něhož pramení občanské zákony.*“ Tento koncept „živoucího zákona“ opět vychází z římského práva, a je možné dohledat ještě dále i řeckou inspiraci a v jedné ze svých Novel se takto nechal označit i Justinián. Císař se také snažil připodobnit dalšímu svému velkému vzoru, a to Juliu Caesarovi, který nechával v den svých narozenin vyhlásit velké povinné veselí. Fridrich také své výročí povýšil na státní svátek, rozdával se chléb a víno a byla to vlastně jediná událost, kterou v Sicilském království společně slavili jak křesťané, tak Arabové, Židé a Řekové.²²⁴

Pojetím panování Fridricha II. se zabývalo a dodnes zabývá mnoho badatelů. Hans Martin Schaller shrnul domnělé císařovy představy o postavení panovníka do dvanácti bodů, které by měly vyplývat jak z melfských Konstitucí, tak i dalších dokumentů jeho dvora. Podle Schallera by tedy:

*Císař by měl být zástupcem Boha a jeho odrazem na zemi; také zároveň pánem slunce světa a živlů. Má být panovníkem univerzálním, vládcem všech a ostatní šlechtici mu jsou podřízeni. Zároveň je nejvyšší zákonodárce a nový Justinián, navíc ochránce římské církve. Fridrich se rovněž přirovnával k novému Konstantinovi, cítil být se nástupcem římských císařů i svatého Karla Velikého a zároveň vůdcem křižáků a bojovníkem proti pohanům. V teoriích jeho dvorského okruhu pocházelo císařství přímo od Boha, samozřejmě dědičné v rodě Štaufů, poslední a věčnou císařskou dynastií, směřující ke zlatému věku.*²²⁵

Mezi Fridrichovými současníky bychom těžko našli panovníka, který svou pozici takto definoval. Jeho současníci, anglický král Jan Bezzezmek se synem Jindřichem III. či francouzský Ludvík IX, později řečený Svatý, se po dobu své vlády museli zabývat vzpourami feudálů nebo, v Ludvíkově případě křížovými výpravami a jejich legislativní

---

²²³ HAUZINSKY 2010, 351.

²²⁴ KANTOROWICZ 1980⁵, 175.

²²⁵ Schaller 1993, 78-79.

výstupy se týkaly spíše omezení moci a postavení vládců (Magna Charta Libertatum). Stejně tak dopadl i Ondřej II. Uherský, kterého šlechta přinutila vydat roku 1222 tzv. Zlatou bulu, která znamenala vyvrcholení feudalizace uherského státu.²²⁶ Za dílo Konstitucím nejvíce podobné po obsahové stránce, co se pozice panovníka týče, tak můžeme považovat dílo klerika a soudce nejvyššího anglického soudu Henryho Bractona nazvané „*De legibus et consuetudinibus Angliae*“, vydané v 50. letech 13. století.²²⁷ Autor spisu vychází rovněž převážně z římského práva a není možné potvrdit ani vyvrátit, že se do jeho okruhu dostal text Konstitucí. Ohledně postavení anglického krále se Bractonův spis jeví poněkud skromněji, král nestojí *nad zákonem i pod ním* jako Fridrich II., v anglickém spise jeho pozice pouze „*sub lege*“ a je definovaná poněkud rozporuplně. Navíc samotná legislativní moc měla pramenit ze sboru velmožů na základě jejich rad a doporučení.

4.2 Veřejná správa

Přestože se již Fridrichův děd Roger II. snažil státní správu organizovat pomocí jednotlivých asízů a později Ariánským zákoníkem, její charakter zůstával různorodý dle oblastí a jednotný řád stanovily právě až Konstituce.²²⁸ Správní uspořádání království bylo rozděleno na centralizované a decentralizované. [10] Centrální, koncentrovaná správa spočívala v ústředních institucích, kterými byli vrchní dvorský soud, vrchní dvorský justiciář a vrchní dvorský soudce. Dále byla k dispozici dvorská kancelář, komoří a dvorský kaplan a vojenští velitelé s tituly admirála, maršála a říšského vikáře.²²⁹

Co se decentralizace správy týče, každá z 12 oblastí království měla v čele justiciáře, kterým podléhaly ostatní úřady- finanční správa, daňový a odvolací úřad, účetní dvůr a další drobní úředníci.²³⁰ Sicilské království bylo rozděleno do 12 provincií, z nichž nejsevernější byla oblast Abruzzo. Na západním pobřeží ležela Terra di Lavoro²³¹ a jižněji Principato²³². Na straně Jaderského moře se nacházely provincie Capitanata²³³, Terra di Bari, Terra di

---

²²⁶Více k tématu opět DRŠKA/PICKOVÁ 2004 či MUNDY 2008.

²²⁷ Dostupné na <http://bracton.law.harvard.edu/>, vyhledáno dne 26. 7. 2016.

²²⁸LIECK-BUYKEN 1960, 16.

²²⁹KUKLÍK/SKŘEJPKOVÁ 2008, 15.

²³⁰FRIEDL 2005, 2.

²³¹ Část dnešní Kampánie.

²³² Opět dnešní Kampánie, východní část.

²³³ Okolí Foggie a Lucery.

Otranto a Basilicata²³⁴. Jihozápad země uzavíraly tři dnes kalábrijské oblasti- Val di Crati²³⁵, Terra Giordana²³⁶, Calabria²³⁷. Ostrov Sicílie byl rozdělený na západní *Sicilia ultra* a východní část *Sicilia citra flumen Salsum*.²³⁸

Za Fridrichovy vlády se pod pojmem úředník rozhodně nerozuměla neodvolatelná síla, ale funkcionář působící vždy jen v určitém období, který byl snadno přeložitelný, nahraditelný a navíc omezený v uzavírání manželství a ve výdělečné činnosti. Nebyl od panovníka vybaven lénem, ale nepřímo z něj byl za svou službu odměňován. Na jihu Itálie se Fridrichovi podařilo vybudovat centralizované úřednictvo a zrušit jeho vázanost na baronech a místní šlechtě. Ti sice zůstali váženou elitou osob, ale přednost šlechtického původu byla nahrazovaná kritérii věcné znalosti a zkušenosti jednotlivců.²³⁹ Došlo k profesionalizaci státního aparátu a článek I 80. Konst. zavedl, že všechny oficiální dokumenty musí být vyhotovené notáři, pouze na pergamenu z ovčích kůží. Všechny úředníky se také týkala přísná opatření, jako např. článek I 36.1,2, který byl převzat z dob panování normanských králů a jasně říká, že:

Úředníci státu nebo soudci, kteří zpronevěří veřejné peníze během doby, kdy v úřadu působí, páchají trestný čin zpronevěry, budou potrestáni smrtí, pokud se jim nedostane královské milosti. Ten úředník, který dovolí, aby se ztratilo nebo ubylo zboží, v důsledku jeho vlastní nedbalosti bude shledán vinným a škodu nahradí svým vlastním majetkem na základě rozhodnutí její královské milosti.

Vyčerpávající studii o úřadech a úřednících v Sicilském království za panování Fridricha II. (*Studien zur Beamtenschaft Kaiser Friedrichs II. im Königreich Sizilien (1220-1250)*) sepsal a vydal kolektiv badatelů z vídeňské Akademie věd pod vedením Christiana Friedla v roce 2005 a v následujícím textu z ní bude ponejvíce čerpáno.²⁴⁰

---

²³⁴ Okolí Melfi- dnešní Apulie.

²³⁵ Část Kalábrie.

²³⁶ Severní dnešní Kalábrie.

²³⁷ Jih dnešní Kalábrie.

²³⁸ FRIEDL 2005, 7.

²³⁹ FRIEDL 2005, 3.

²⁴⁰ FRIEDL 2005.

4.2.1 Justiciariát

Nejvyšší funkce v provinciích patřily tzv. justiciářům,²⁴¹ o nichž máme v jihoitalské oblasti první zmínky z poloviny 30. let 12. století díky kronice Salernského arcibiskupa Romualda, rádce normanských králů Viléma I. a II. Úřad zvaný justiciariát byl oficiálně ustanoven Ariánským zákoníkem Rogera II., Fridrichova děda.²⁴² Fridrich II. systematicky osazoval kraje justiciáři od počátku 20. let 13. století s tím, že teoreticky on měl být tím, kdo je jmenuje. O takovém jmenování však nemáme reprezentativní počet dokumentů. Víme však, že v císařově nepřítomnosti byli jmenováni jeho zástupcem.²⁴³ Do Konstitucí byla zařazena i řada protikorupčních opatření, která se jich týkala, jako např. zákaz vyslovený justiciářům přijímat dary a na druhou stranu pevné stanovení platů úředníků veřejné správy. Justiciáři dále nesměli být v soukromém styku s obyvateli jim svěřené provincie²⁴⁴ a většinou po roce byli překládáni z místa na místo.²⁴⁵ V Konstitucích se jim věnují články o I 38- 42., a to konkrétně dosazování vrchního justiciáře a jeho úřadu, o dokumentech, které musí dvoru dodávat a podobně. Justiciářům regionálním se věnují ustanovení spolu s ostatními úředníky v článcích I 43-58. Nesměli se jimi stát církevní preláti, hrabata či baroni.²⁴⁶ Justiciáři samotní měli většinu regionálních správních kompetencí včetně finanční správy, v které byli omezeni sice teoreticky, ale prakticky nikoli. Justiciář byl skutečně bez znatelných omezení univerzálně použitelný. Také sesazovali a jmenovali podřízené úředníky a měli soudní pravomoc, která spočívala v nejnižší rozhodovací instanci u určité části veřejných zločinů. Na žádost poddaných²⁴⁷ přijel rozsoudit spor do daného místa. Jejich principiální povinností bylo rozsoudit spory do deseti dnů, ale bylo možné tuto lhůtu prodloužit. Právě ohledně soudnictví přinesly Konstituce praktickou změnu, neboť před jejich vyhlášením se soudní jednání konala na předem daném místě a to jen na počátku měsíce.²⁴⁸ Za jejich působnosti se přešlo k tzv. modelu mobilního soudnictví, který umožňoval justiciář využívání soudní pravomoci kdykoli a kdekoli v jeho regionu.

Soudní pravomoc justiciářů byla v soukromopravních sporech omezena pouze na spory o léna. V jejich kompetencích byly převážně záležitosti veřejného práva s tím, že u

---

²⁴¹Lat. *iustitiarius*, něm. *Justiziar*

²⁴²FRIEDL 2005, 11.

²⁴³Něm. *Stadthalter*.

²⁴⁴FALADA 2010³, 188.

²⁴⁵FRIEDL 2005, 15-19.

²⁴⁶Konst. I., 49.

²⁴⁷Něm. *Unertan* spíše z vyšší vrstvy.

²⁴⁸Viz pozn. 244.

nejzávažnějších trestných činů jakými byly loupeže, zabití, znásilnění, žhářství či krádeže do hodnoty 20 augustálů působil justiciář pouze v rámci prvoinstačního rozhodnutí.²⁴⁹ Soudní soustava byla tedy tvořena nejprve na úrovni regionální, tj. justiciáři nebo dvorskými soudy, kterým byli justiciáři povinni po výzvě po výzvě své případy postoupit.²⁵⁰ Centrální nejvyšší dvorský soud fungoval na apelačním principu. Rozhodovací pravomoc v soukromoprávních záležitostech patřila tzv. *Magistru camerariovi*, tj. nejvyššímu komořímu. Obecně se do soudního procesu promítal racionální inkviziční princip a státní orgány mohly přezkoumávat i tvrzení žalující strany.²⁵¹

4.2.2 Ostatní úřady

Významnými instituty království byly úřady finanční správy. Během prvních let působnosti Konstitucí jí byli pověřeni tři hlavní úředníci, každý s jiným názvem funkce, ale totožnými pravomocemi, kteří spravovali jim věřené oblasti země.²⁵² Funkce byly nazývány *magister camerarius*, *magister procuratorus a secretus*. Teoreticky jim náležely i pravomoci v civilní oblasti, ale věnovali se pouze finančním záležitostem. Jim byli podřízeni další úředníci v dané oblasti. *Magister camerarius* spravoval část království v oblasti dnešního Abruzzu, *magister procuratorus* spodní část království k hranicím Kalábrie, která spolu se Sicílií patřila pod správu funkcionáře zvaného *secretarius*.²⁵³ Posledně zmíněný úřad fungoval v jižní části země již od časů Rogera II. A vycházel z arabského systému a v prvním vydání Konstitucí nebyl upraven a pozornosti se mu dostalo až v průběhu novelizací ve 40. letech 13. století, kdy byl nejprve zrušen a poté zase obnoven.²⁵⁴ Jejich povinnosti jsou popsány v člancích I 60-62. Konst.

Úřady tzv. kastelánů patřily mezi jedny z nejstarších. Původně mel výlučné právo tyto úředníky jmenovat panovník, ale v praxi byli ustanovováni regionálními justiciáři.²⁵⁵ Na jejich výzvu také měli kasteláni poslat ozbrojené muže ke službě císařskému dvoru.²⁵⁶ Hlavním úkolem kastelánů ovšem bylo dohlížet na obranu a chod pevnosti (tzv. kastelu²⁵⁷) která sloužila k vojenským účelům. V průběhu Fridrichovy vlády se však začaly zvyšovat

---

²⁴⁹Konst. I., 44.

²⁵⁰FRIEDL 2005, 25.

²⁵¹KUDRNA 1983, 44.

²⁵²FRIEDL 2005, 144-145.

²⁵³Ibidem.

²⁵⁴FRIEDL 2005, 74.

²⁵⁵FRIEDL 2005, 91-98.

²⁵⁶Konst I., 15.

²⁵⁷ Obvykle vícevěžový obranný hrad.

nároky na administrativní vedení těchto pevností, a proto vznikla nová funkce, tzv. *provisor castrorum*, jehož hlavní povinností bylo vést soupisy majetku a osob patřící k pevnosti. Měl povinnost tyto lokality navštívit vždy po třech měsících a disponoval určitými oprávněními vůči kastelánům v rámci své činnosti.²⁵⁸ Mimo jeho působnost na objektech stála správa stáží, o kterou se starali *marescalles*, tedy maršálci.

Důležití pro ekonomiku království byli také úředníci přístavů, tzv. *portulanes*, zvaní též *custos*, kteří měli v každé provincii vrchního úředníka, zvaného *magister portulanius*, jehož kontrole podléhali. Měli na starosti provozy přístavů a vybírání cla a dalších poplatků. Je známo, že císař nechal vybudovat ve velkých přístavech státní skladiště, kde musel každý cizinec nechat své zboží a zaplatit daň.²⁵⁹ Pro vojenské účely byla novelami zavedena funkce s názvem *capitaneus*, s působností pro celou říši a výše uvedení správci přístavů mu podléhali.²⁶⁰

Král vlastnil dvě velké pokladnice (jednu v Neapoli, druhou na hradě Antrodocco), takže bylo nutné vytvořit i funkce pro správce královského pokladu. Své příslušníky měl samozřejmě i hlavní účetní dvůr království. Fridrich II. také zavedl novou daň, přímou, zvanou *collectia generalis*, která se platila do královských pokladnic. Poté existoval ještě druhý typ zdanění, který fungoval již za Rogera II a peníze se dostávaly k *provisores castrorum*, tedy správcům jednotlivých panských sídel. Oboje vybírání měli na starosti úředníci zvaní *recollectores pecuine*. Většinu těchto míněných pozic vykonávalo v krajích více osob současně.²⁶¹

Nejnižší správní jednotkou po kraji bylo město, které vždy mělo vlastní soudce (*iudex*), úřady *bauliů*,²⁶² kteří plnili administrativní úkoly jak pro šlechtu, tak pro krále v oblastech a měli soudní pravomoc v drobných soukromoprávních sporech. Zvláště stáli úředníci mincoven, které byly v Messien a Brindisi a razily augustály. Každá oblast měla dle ustanovení I 51. tři soudce a šest notářů, kromě těch s velkými městy jako Neapol, Salerno a Capua, kde bylo třeba soudců pět a notářů deset a nikdy nesměli pocházet z domény, ve které působili.

---

²⁵⁸ Viz pozn. 254.

²⁵⁹ KUDRNA 1983, 47.

²⁶⁰ FRIEDL 2005, 139.

²⁶¹ Vše FRIEDL 2005, 110- 112.

²⁶² Konst I., 65, 67, 69-71.

4.3 Feudální zřízení a církve

Císař se Konstitucemi snažil co nejvíce upevnit své postavení v Sicilském království, neboť s ohledem na Říši měl zde nejvyšší šance na úspěch. Snažil se tedy k sobě připoutat co nejvíce šlechticů lenním systémem,²⁶³ dosazovat na důležitá místa své úředníky a co nejvíce všechny feudály svazovat s královskou mocí ku prospěchu svému. Ohledně církevních představitelů byla situace velmi podobná a císař jednal poměrně bez skrupulí, i vzhledem k přetrvávajícím sporům s papeži.

4.3.1 Feudálové

Nejsilnějším omezením feudálních svobod bylo ustanovení prikazující šlechtě zbořit hrady, věže i opevnění, které se postavily bez povolení krále po roce 1189 čili v období po smrti Fridrichova strýce, tj sicilského krále Viléma II. To bylo poprvé ustanoveno na sjezdu v Capui v prosinci roku 1220, příkaz byl poté znovu zopakován v Konstitucích z Melfi²⁶⁴ a měl být neprodleně vykonán do vánočních svátků roku 1231 pod hrozbou konfiskace stavby. Panovník tím usiloval o likvidaci všech potenciálních sídel panského odporu proti svému vládnutí a rozhodl se tolerovat práva vesničanů, kteří na ně měli nárok z hlediska tradičních zvyklostí. Šlo zvláště o právo pastvy, lovu a sběru dřeva. Za potvrzení této politiky může být bráno privilegium, udělené v roce 1230 obyvatelům Apriceny, zaručující odvěký nárok vesničanů na pastvu dobytka a sběr topiva v lesích. Tyto obyčeje císař záměrně toleroval i ve svých doménách.²⁶⁵

Zákony Fridricha II. určovaly normy především pro privilegované vrstvy, tj. pro šlechtice, barony a rytíře. Bez souhlasu krále nebo některého z jeho nejvyšších dvorských úředníků králem pověřených nemohli příslušníci rytířského stavu vstoupit do manželství s někým, kdo nepocházel ze sicilského království. Týkalo se to žen i mužů, při nedodržení došlo ke konfiskaci majetku. Podle zvláštního předpisu záviselo uzavření manželství na šetření případné politické nebezpečnosti žadatele.²⁶⁶ Dle článku III 24. Konst. musel být také panovník vždy obeznámen s úmrtím svého vazala a musel dát jeho nástupci souhlas. Navíc úmrtí jakéhokoli barona²⁶⁷ muselo být samostatně císařskému dvoru nahlášeno.²⁶⁸ Pokud

---

²⁶³Viz kapitola 4.1.

²⁶⁴Konst. III., 33.

²⁶⁵HAUZINSKI 2010, 352.

²⁶⁶KUDRNA 1983, 50.

²⁶⁷Významný feudál.

²⁶⁸Konst. III., 25.

potomek zemřelého jednal bez souhlasu, mohl být mu majetek odebrán. Fridrichovi šlo hlavně o to, aby čelil možnému vzniku ohnisek odporu, k čemuž měla šlechta na jihu Itálie vždycky sklon.

4.3.2 Církev

Stejně jako u postupu vůči šlechtě zde můžeme spatřit tendenci postupného omezování pravomocí a posilování postavení státu a panovníka, který ho reprezentoval. Již v tzv. Asízech z Capuy²⁶⁹ zakázal Fridrich církevním hodnostářům vykonávat vlastní jurisdikci a přesunul jejich spory do sféry státního rozhodování. Stejně jako u Justiniána jsou nejdůležitější ustanovení týkající se katolické církve a hereze umístěná hned na začátku Konstitucí.²⁷⁰ Projevuje se v nich i odraz čtvrtého Lateránského koncilu konaného mezi lety 1213-15 a jím přijatých papežských dekretů.²⁷¹

Volný překlad čl. I 1. Konstitucí:

*O hereticích a patariánech*²⁷².

Heretici se snaží roztrhat jednotné roucho našeho Boha. Jako otroci, kteří se chtějí osvobodit, snaží se odtrhnout od neodtrhnutelné víry, oddělit kus stáda od svatého Petra, pastýře, kterému Bůh důvěřuje. Uvnitř jsou násilní vlci, ale předstírají, že jsou ochočenými ovečkami, jen dokud se nedostanou do ovčína Boha otce. Oni jsou ti nejd'ábelštější andělé. Synové podlosti a nemravnosti, od otce všech špatností a d'ábla, kteří jsou odhodlaní klamat neé duše. Hadi, kteří šálí holubice. Jsou to hadi, kteří se plíží a pod maskou sladkého medu plivou krev. Když si obstarávají potravu, ubíjí kořist svým ocasem. Míchají lektvar smrti svým jedem(...) Tyhle sekty jsou zvané Ariány, sami sebe nazývají Patariány, jakož ti, kdo jsou vystaveni k mučednictví. Tito patariáni se najednou vzpírají a pod rouškou své špatnosti urážejí rovnou tři osoby- Boha, své bližní a je samé...

*Protože toto jednání považujeme za špatné, rozhodli jsme se jako nejzávažnější trestný čin označit herezi, která patří mezi nejzávažnější trestné činy, již podle starého práva.*²⁷³ Ovšem

---

²⁶⁹Více k nim v kapitole 4.1.

²⁷⁰KANTOROWICZ 1980⁵, 203.

²⁷¹ABULAFIA 1992, 208.

²⁷²Obyvatelé milánské čtvrti označovaní tak od pol. 11. stol., převážně řemeslníci, označovaní jako heretici s pokusy reformovat církev.

²⁷³Myšleny Justiniánovy kodifikace.

zločin zrady proti nám bude posuzován ještě přísněji, tedy trestem smrti, propadnutím majetku a stejný trest stihne i heretiky, o kterých jsme mluvili výše.

Velmi podobná antikacířská ustanovení můžeme shledat i v dalších císařových výstupech, a to v severní Itálii, jmenovitě v Cremoně, Veroně a Padově na konci 30 let 13. století.²⁷⁴ Z kanonického práva mohl císař převzít také principy inkvizičního procesu, kde se nejspíše nechal inspirovat postupem papeže Innocence III. proti heretikům v jižní Francii. Díky této tzv. Albigenské křížové výpravě, trvající mezi léty 1209-1229 vznikl řád dominikánů, založený sv. Dominikem Guzmánem.²⁷⁵

Článek č. I 2. se týká těch osob, které heretikům věří a podporují je nebo Patariány

Nařizujeme všem heretikům jejich spolupachatelům a podporovatelům Patariánů, kteří brání ostatní před trestem, aby sami byli potrestáni. Budou posláni do konce života do vyhnanství a všechen jejich majetek zkonfiskován. Jejich synům se nedostane žádných post a naopak budou muset žít a pracovat ve věčné nemilosti. Nebude jim dovoleno svědčit v soudních procesech (...). Jakmile ale někdo z potomků Patariánů či těch, od víry odpadlých odhal osobu, jejíž proradnost bude později prokázána, obdrží jako odměnu za své navrácení své reputace od císařské milosti.

Můžeme tedy seznat, že hereze byla opravdu velmi závažným trestným činem, a to již od časů Fridrichova děda Rogera II., z jehož legislativy byl převzat článek I 3:

„ Proklínáme všechny, kteří se zřekli katolické víry, a pronásledujeme je s pomstou. Zbavujeme je celého jejich majetku. Rušíme ochranu naším právem těm, kteří porušili slib a přísahu. Zničíme jejich dědictví a všechny jejich práva.

Velká část těchto ustanovení byla inspirována církevním právním dílem *Codex Iuris Canonici*,²⁷⁶ a to konkrétně jeho nejstarší části, *Gratianovým dekretem*.²⁷⁷

Po těchto zásadních prohlášeních přichází na řadu avizovaná regulace funkce církve a jejích představitelů. Článek I 7. Konst. je věnovaný odvodu desátku a přikazuje hodnostářům vymáhat desátek a odevzdávat jej kněžím. Toto ustanovení obsahuje rovněž záruky

---

²⁷⁴POWELL 1971, 9.

²⁷⁵Více k této události př. MUNDY 2008.

²⁷⁶Více k tématu např. FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 1992.

²⁷⁷POWELL 1971, 11.

panovníka, že bude chránit a podle svých možností i rozšiřovat práva církve. Z Ariánských konstitucí Rogera II. bylo převzato ustanovení²⁷⁸, podle něhož klérus nemohl získat do svého vlastnictví žádný alodiální majetek.²⁷⁹ Fridrich tak fakticky zakázal, aby byl církvi darován či odprodán majetek, s nímž by nebyla vázána žádná služba či povinnost vůči sicilskému králi.²⁸⁰

Fridrichovi záleželo na tom, aby ve státě převzal kontrolu nad co největším množstvím půdy, aby omezoval počet církevních alodií a přeměňoval je v léna. Což v praxi znamenalo, že církev nemohla zvětšovat svůj majetek a ochrana, kterou jí Fridrich garantoval, byla spíše důsledkem zájmu panovníka o pořádek ve svém království. V rámci udržení pokoje na svém území rozhodně neomezoval ani nepronásledoval osoby jiného vyznání, tedy hlavně Saracény a Židy, kterým dokonce toleroval zvláštní odívání, lichvu a potvrdil jim několik hospodářských privilegií.²⁸¹ Pokud výše uvedené menšiny, stejně tak jako řecká, dodržovaly pravidla, křesťané je respektovali a vedli s nimi čilé obchodní styky.

Řešení sporů o alodiální vlastnictví však Fridrich postoupil světským soudům, když byl žalovaným duchovní²⁸², čímž prakticky zlikvidoval tzv. *privilegium fori*.²⁸³ Ochranu církve zde velmi lehce naznačuje alespoň ustanovení o správě majetku v době, kdy je uvolněný post arcibiskupa. Dle ustanovení III 31. Konst. se ho mají ujmout poctiví a moudří zástupci z řad věřících. Co se tedy majetkových práv církve týče, můžeme tvrdit, že byla respektována, jen pokud to nenarušovalo zájmy panovníka. Stala se spíše objektem ambiciózní štaufské politiky, a pokud jí císař garantoval nějakou ochranu, tak hlavně kvůli svému obecnějšímu a přednějšímu zájmu v rámci ochrany království.

Lex Augustalis tak vyvolal znepokojení papeže, který v dokumentu viděl přímý útok na pravomoc církve a vytýkal Fridrichovi, že církev poškozují a ničí její svobody. To však neměl císař v úmyslu, spíše chtěl její pomocí stvrdit svou autoritu a získat nad ní kontrolu.²⁸⁴ A snad i proto věnoval první tři ustanovení Konstitucí právě katolické církvi a ještě státu přiřkl povinnost ochraňovat ji před kacíři.

---

²⁷⁸Konst. III., 29.

²⁷⁹ alodium-zcela svobodný statek v plném vlastnictví majitele, protiklad k lénu.

²⁸⁰Konst. II., 29.

²⁸¹KUDRNA 1983, 47.

²⁸²HAUZINSKY 2010, 353.

²⁸³Výlučné právo kleriků obracet se na církevní soud ve všech trestních, církevních i věcných sporech

²⁸⁴KUDRNA 1983, 47.

4.4 Občanské a trestní právo

Těmto, již na pohled velmi odlišným právním odvětvím je věnována druhá kniha Konstitucí. Ovšem vzhledem k tomu, že jejich první část obsahuje státoprávní ustanovení a organizaci veřejné správy království a kniha třetí články týkající se převážně feudálů, není tato kombinace dvou právních odvětví nijak překvapivá. Co se soukromých i veřejnoprávních sporů týče, řešení formou souboje byla zakázána s výjimkou nutné obrany, jak uvádí článek II 32. Konst. an. Stejně tak byly zakázány i boží soudy. Jeho koncepce státu se v mnoha ohledech vymykala tehdejšími středověkými představám, jak je uvedeno výše, a to i díky používání inkvizičního procesu jako nástroje soudní moci. Soudci si vedly seznamy osob, které se dopustily prohřešků. V císařově byrokratickém státě měly své důležité postavení tajné služby či policie, pokud bychom měli použít dnešní termíny. V celém království se velmi citelně rozmohlo donašečství, což Fridrich a jeho aparát vyloženě podporovali. Kdo byl obviněn z přečinu, dostalo se mu písemnosti, ve které byl uveden nejen jeho prohřešek, ale i jméno osoby, která jeho činy státním orgánům nahlásila.²⁸⁵

Mezi nejzávažnější trestné činy patřila, jak je uvedeno výše, hereze, přičemž stejný trest, tedy usmrcení následoval i za podporu kacířství, zpronevěru státního majetku, vraždu či znásilnění a ublížení na zdraví ženám Bohu zaslíbeným. Dále byl právním následkem aktů úmyslného žhářství a za iniciaci válek či povstání proti panovníkovi. Nejvyšší trest čekal i na padělatele peněz a ty, kteří tyto peníze vědomě používali.²⁸⁶

Většina soukromoprávních institutů v Konstitucích je, jak již bylo zmíněno v předchozí části kapitoly, silně ovlivněná římským právem. Obecně se text věnuje spíše státoprávnímu uspořádání, nicméně v textu jsou obsaženy i instituty soukromého práva jako zletilost, promlčení, žaloby, stejně tak jako úprava civilního soudního řízení, konkrétně v ustanovení I 99,100 Konst. Podrobněji je část institutů rozebrána v kapitole týkající se římské inspirace kodifikace.²⁸⁷

---

²⁸⁵Konst. II., 5.

²⁸⁶Konst.III., 61, 62.

²⁸⁷Viz kapitola č. 3.2.

Dále upravuje Liber augustalis například vydržecí lhůty a to v člancích III 37-9.:

Nařizujeme, aby tento drsný a nespravedlivý zvyk ohledně vydržení, které jsme zpozorovali v několika částech království, byl potlačen. Představujeme nyní současný zákon a rušíme všechny ostatní, které se v království udržovaly. Proto nařizujeme, že zůstává ustanovení o tom, že vdržení proběhne po roce, měsíci, dni a hodině od té doby, co osoba ztratila pantví nad věcí, pokud se jedná o cizince. Jinak trvá lhůta deset let, mezi nepřítomnými dvacet let.

Pro zvláštní žalobu, zv. *Actio hypothecaria* byly lhůty ještě delší. Nemovitost, o kterou se držitel dobře a pečlivě staral, byla vydržena po třiceti letech.

4.5 Novely

K rozšiřování a upravování textu Konstitucí podle potřeb panovníka a Sicilského království docházelo průběžně. Wolfgang Stürner v roce 1996 editoval vydání latinského textu Konstitucí (*Die Konstitutionen Friedrichs II. für das Königreich Sizilien*)²⁸⁸ a doplnil je o podrobný komentář, ve kterém dělí novelizace do skupin, a to podle času vzniku. Můžeme tak odlišit nejstarší, doplněné mezi léty 1231 - 1239, kdy byla přidána ustanovení, označovaná dnes jako I 95, III 7, III 11, III 28- 29.²⁸⁹ Poslední dva z uvedených článků se věnovaly zákazu prodeje nemovitostí církevním příslušníkům a jejich případným potomkům. Další rozšiřování a doplňování je datováno mezi léta 1240 – 1246, např. I 38.1, I. 38,2, I 39,1, I 43, I 90,2, I 104, 2, II 51, II 50.3290, které se týkalo převážně státních úředníků. Došlo ke zřízení funkce kapitána a nejvyššího justiciáře. Jako poslední skupinu novel uvádí Stürner ustanovení vzniklá po říjnu 1246, a to I 39.2, I 40.1, I 42.1, I 42.2, I 53.4, I 55.2, která opět doplňují a upravují úřednickou materii.²⁹¹

---

²⁸⁸STÜRNER 1996

²⁹⁰STÜRNER 1996, 88.

²⁹¹STÜRNER 1996, 95-100.

5 Vliv Konstitucí na středoevropské právo vrcholného a pozdního středověku

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, císařovi současníci na nejvyšších postech rozhodně neoplývali panovnickou autoritou a vladařskými schopnostmi. Mezi nejvýznamnějšími imperátory středověku má nepochybně své čestné místo Fridrichův děd Fridrich Barbarossa, stejně tak jeho vnuk, určitě k nim můžeme zařadit i Rudolfa I. Habsburského a samozřejmě Karla IV. a jeho syna Zikmunda Lucemburského. Konstituce Fridricha II. Štaufského byly ve své době po právní i filosofické stránce velmi pokrokové a jako zdroj inspirace sloužily spíše Fridrichovým následovníkům a nástupcům.

5.1 Poslední Přemyslovci a jejich kodifikační pokusy

Jakkoli byl Fridrichův současník Přemysl Otakar I. obratný politik a vládce, jenž se mimořádně zasloužil o existenci českého státu, jeho nejvýznamnějším právním dokumentem zůstává tzv. *Velké privilegium církve*. To bylo výsledkem sporu s tehdejší pražským biskupem Ondřejem a omezovalo pravomoci panovníka a šlechty k jimi zakládaným církevním institucím.²⁹² Jeho syn Václav byl na tom s legislativními výstupy obdobně o kodifikačních pokusech Přemysla Otakara II. (vládl v letech 1253-1278)²⁹³ a jeho syna Václava II.²⁹⁴ (vládl v letech 1278-1305, fakticky od roku 1283) máme dochovány v pramenech pouhé zmínky. K vládě Přemysla Otakara II. již ale vztahuje úryvek z kroniky tzv. Beneše Minority o možném využití magdeburského a saského zemského práva právě pro chystanou kodifikaci, ovšem dále prameny mlčí.²⁹⁵ Alespoň jedna významná právní realizace se Přemyslu Otakarovi II. podařila, a to v rakouských državách, tzv. *Pax Austriaca*.²⁹⁶ Při sňatku s Markétou Babenberskou získal roku 1252 rakouské vévodství a v návaznosti na starší ladfrídy začal český král a nový rakouský vévoda vyjednávat podmínky zeměpanského uspořádání ve své nové državě. Na jaře roku 1254 byl dokument vydán a podle něj vznikl úřad čtyř zemských sudí a řídicí sbor dvanácti konsiliářů. O jeho nástupci, Václavu II. bývá

---

²⁹² ŽEMLIČKA 1990, 236-7.

²⁹³ K osobě Přemysla Otakara s odkazy na starší literaturu zejm. KUTHAN 1993, KUTHAN 1996, ŽEMLIČKA 2011. Přemysl Otakar II. vládl mimo Čech a Moravy (1247-1278) v důsledku sňatku s Markétou Babenberskou i Dolním a Horním Rakouskem a Štýrsku (1251-1276). Od roku 1269 pak díky tzv. Poděbradské smlouvě i Korutanům a Kraňsku (1269-1276). K problematice vlády Přemysla Otakara II. v rakouských zemích např. KUSTERNIG 1978, KUTHAN 1991.

²⁹⁴ K osobě panovníka nejnověji: Libor Jan: *Václav II. Král na stříbrném trůnu 1283 – 1305*. Praha 2015, Václav II. byl od roku 1300 i králem polským.

²⁹⁵ MALÝ, 1994, 43.

²⁹⁶ Tzv. „Rakouský mír“, více viz: ŽEMLIČKA 2011, 160.

uváděno, že nechal do Čech povolat²⁹⁷ vlašského znalce práva Gozza z Orvieta, který se podílel na vytváření zákoníku horního práva, tj. úpravy královského regálu, známé jako *Ius regale montanorum*.²⁹⁸ Údajně byl Vlach Gozzo, velmi vzdělaný a vystavěl tuto kodifikaci horního práva dle justiniánských vzorů.²⁹⁹ Prameny však nevypovídají nic bližšího o králově, ani o Gozzově účasti na této úpravě. Nabízí se zde i možnost, že si Václav tohoto znalce kanonického a římského práva povolal, aby pro něj pracoval i na větším úkolu, tedy kodifikaci roztržitého práva celého království. Podle autorů zbraslavské kroniky (*Chronicon aulae regiae*) totiž panovník „*zamýšlel na všechna práva svého království dosud rozptýlená a zcela nedokonalá shrnouti pod přesně stanovená pravidla zákonů a řádů.*“³⁰⁰ Dle Libora Jana se jedná spíše o dobové *topoi*³⁰¹, odpovídající Václavovu vladařskému profilu s tím, že žádná kodifikace ani nemusela být chystána.³⁰² Na druhou stranu, je určitě možné předpokládat, že se oba panovníci snažili prosadit svou moc na úkor šlechty, a na takové změně obyčejového práva se její příslušníci samozřejmě nechtěli podílet. I tak je ale samotné uvažování o kodifikaci z hlediska úvah právního vývoje skutečností významnou.

Rozhodně není cílem této práce věnovat se osobnosti Karla IV, která je velmi dobře různými badateli zmapována.³⁰³ Proto je následující text doplněn o odkazy na základní literaturu, která se k tomuto předmětu váže. Ráda bych se zde tohoto významného vládce zmínila proto, že jeho nerealizovaný návrh jeho zákoníku pro země Koruny české bývá v současné literatuře spojován právě s Konstitucemi z Melfi, a to jako s jeho hlavním inspiračním zdrojem.³⁰⁴ V následujícím textu budou představeny nejdůležitější dokumenty Karlovy, týkající se jeho vlády a hlavně obsahové porovnání návrhu jeho zákoníku s Konstitucemi.

---

²⁹⁷ Povolání Gozza uvádí Zbraslavská kronika, další zřetelné důkazy dle Libora Jana chybí.

²⁹⁸ Datovaného mezi léta 1300- 1305, viz JAN 2015, 522.

²⁹⁹ Uvádí KUKLÍK/SKŘEJPKOVÁ 2008, 44.

³⁰⁰ FRB IV. I/1 1952, 157.

³⁰¹ Typické myšlenkové schéma.

³⁰² JAN 2015, 522.

³⁰³ K osobě Karla IV. zejm. ŠUSTA 1946, ŠUSTA 1948, SPĚVÁČEK 1980, KAVKA 1998, KAVKA 2003A, KAVKA 2003B, KALISTA 2004, BOBKOVÁ 2012, 86-96, KUTHAN/ROYT 2016.

³⁰⁴ Např. KEJŘ 1977, 127-128, MALÝ 1994, 45., BLÁHOVÁ/MAŠEK 2003, 31, MALÝ 2010⁴, 44.; KUKLÍK/SKŘEJPKOVÁ 2008, 46.

4.2 Dílo Karla IV. a Konstituce z Melfi jako inspirační zdroj

Jeden z nejslavnějších panovníků vrcholného středověku se narodil v Praze na Starém městě 13.5. roku 1316.³⁰⁵ Syn Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny³⁰⁶ získal vzdělání na francouzském dvoře svého strýce a do Čech se vrátil roku 1333,³⁰⁷ jak ostatně uvedl i ve svém životopise.³⁰⁸ Králem českým a římským byl korunován po smrti svého otce Jana Lucemburského roku 1346, dále pak králem římským byl 26. listopadu v Bonnu v kostele sv. Cassiana, na českého panovníka byl poté korunován samostatně 2. září 1347 v bazilice sv. Víta Arnoštem z Pardubic, po smrti Ludvíka Bavora znovu římským králem 25. července 1349 v Cáchách v kostele Panny Marie a konečně císařem byl korunován v Římě 5. dubna v chrámu sv. Petra)³⁰⁹ K 7. dubnu roku 1348, ještě jako král římský, nechal vydat sérii čtrnácti listin,³¹⁰ které lze podle obsahu rozdějit do několika skupin. Z našeho pohledu jsou nejdůležitější ty, které se týkají se české státnosti, další se vztahují k ustanovením Rudolfa I. o nárocích českých králů na Vratislavsko.³¹¹ Právě v této řadě potvrdil i výše zmiňovanou Zlatou bulu Sicilskou, vydanou tehdy čerstvě zvolným římským králem, Fridrichem II. Štaufským Přemyslu Otakarovi I., která potvrzuje dědičnou královskou hodnost českého panovníka. Podrobnější informace k této bule byly již uvedeny v kapitole 1. Karel IV. svou potvrzující listinu ještě doplnil o upřesňující ustanovení o volbě českého krále a nejspíše poučen osudem své matky, rozšířil nástupnické právo na trůn i o ženské potomstvo českých králů.³¹² Pro zajímavost, poslední listinou z tohoto velkého souboru bylo panovníkovo ustanovení pro pražské *studium generale*- budoucí pražské vysoké učení. Její provedení, stejně jako většinu tohoto souboru, svěřil panovník svému diplomatu a sekretáři Mikuláši Sortemu, který zároveň působil jako vyslanec francouzského krále a laonský kanovník.³¹³ V zakládající listině univerzity se nepochybně inspiroval třemi záznamy Petra

---

³⁰⁵ K dětství Karla IV. např. BOBKOVÁ 2012, 71.

³⁰⁶ K Janu Lucemburskému viz ŠUSTA 1939, SPĚVÁČEK 1982, SPĚVÁČEK 1994. K Elišce Přemyslovně pak zejm. KOPIČKOVÁ 2003.

³⁰⁷ Mládí Karla IV. a jeho život na francouzském královském dvoře a posléze v italských státech podrobně naposledy zmapovali např. SPĚVÁČEK 83-94, KALISTA/FEKROVÁ 2004, BOBKOVÁ 2012, 71-73

³⁰⁸ FRB III, 339-341.

³⁰⁹ Přehled všech korunovacích Karla IV a jeho manželek naposledy podává KUTHAN/ROYT 2016, 57. Ke korunovačnímu řádu Karla IV a korunovačním řádům v Evropě obecně s odkazy na starší literaturu a prameny zejm. KUTHAN/ŠMIED 2009.

³¹⁰ Přehled podává SPĚVÁČEK 1979, 269an.

³¹¹ BOBKOVÁ 2006, 56.

³¹² ACR II, inv.č. 49-62., 39-69.

³¹³ BOBKOVÁ 2006, 54

z Viney³¹⁴, blízkého spolupracovníka Fridricha II. Štaufského, které se týkaly založení univerzit v Salernu a v Neapoli.³¹⁵

5.1.1 Codex Carolinus

Po výše uvedených nezdařilých pokusech posledních Přemyslovců se až Karel IV. odhodlal k přípravě všeobjímajícího kodexu, který připravoval v nejužším okruhu svých přátel a rádců, pravděpodobně od dubna roku 1348, kdy sněm království českého schválil Karlův kodifikační plán.³¹⁶ Již Palacký vyvrátil účast slavného postglosátora Bartolomea di Sassoferrata na přípravě zákoníku, naopak není vyloučeno působení Jana ze Středy, vzdělaného biskupa a Karlova důvěrníka a či vratislavského biskupa Předslava, který studoval v Itálii a u císaře působil jako kancléř mezi lety 1351-1353.³¹⁷ Jejich výstup bývá nazýván *Maiestas Carolina*, ovšem toto značení pochází až ze 17. století, kdy byl tento název použit v prvním tištěném vydání, Pavlem Ješínem z Bezdězí roku 1617.³¹⁸ Karel IV. si dle předmluvy přál, aby zákoník jeho jméno nesl a tudíž byl označován nejspíše jako *Codex Carolinus*, dle vzoru antických císařů³¹⁹ a nikoli chybně *Maiestas Carolina*, což odpovídá nevhodnému překladu tohoto latinsky uvedeného přání.³²⁰ Podle Karlovy původní představy se měl zemský zákoník stát veřejně známým a každoročně předčítaným textem, vždy o suchých, tj. postních dnech před Vánoci na zemském soudu. Ustanovení o nezcizitelných královských statcích se pak měla stát součástí korunovačních přísah českých králů a opakována při slavnostních vstupech do vybraných královských měst. První redakce zákoníku vznikla snad již v zimě roku 1350, kdy se panovník zotavoval v Čechách po těžkém úrazu. Reprezentanti Českého království, knížata i české panstvo, s ním prostřednictvím přivěšení svých pečeti, s největší pravděpodobností na některém zemském sněmu v letech 1351-1352 vyslovili souhlas³²¹ a během své římské korunovační jízdy, která trvala do září roku 1354 do srpna následujícího roku,³²² sám Karel považoval zákoník za platnou normu. Po návratu, již s hodností císaře a po dokončení druhé redakce zákoníku se ale na zemském sjezdu v září roku 1355 setkal s obecnou nevolí české šlechty, po které vyžadoval složení

---

³¹⁴Více v kapitole. 3.

³¹⁵BOBKOVÁ 2006, 69.

³¹⁶MALÝ 2010⁴, 44.

³¹⁷HOBZEK 1931, 4.

³¹⁸KUKLÍK/SKŘEJPKOVÁ, 46.

³¹⁹Ale i toto se uvádí spíše jako domněnka, viz MALÝ 1994, 44.

³²⁰BLÁHOVÁ/MAŠEK 2003, 30.

³²¹NODL 2012, 243.

³²²Ke korunovační cestě do Itálie zejm. KUBÍNOVÁ 2012 208-212, KUTHAN/ROYT 2016, 471-507.

závazné přísahy, aby mohl zákoník vstoupit v platnost, což šlechta odmítla s tím, že k němu nepřipojí své pečeti. Nabízí se však otázka, zda byl předložený text vyloženě odmítnut³²³ na zasedání generálního sněmu³²⁴ či ho sám panovník po poradě s nejbližším okruhem z programu zasedání rovnou odstranil, jak tvrdí Jaroslav Mezník.³²⁵ Karel IV. odmítal připustit, že by od svého záměru ustoupil na nátlak šlechty a proto přišel s výkladem, že zákoník nikdy nebyl závazným právním textem, jak uvádí v dokumentu vydaném 6. října 1355 [11], kde rovněž stojí, že: „svrchu řečený svazek byl nahodilým pádem ohněm zničen a vniveč obrácen“³²⁶ Panovník se měl tedy dále řídit strobylymi právy a zvyklostmi, a právo tak mělo být nadále nalézáno, nikoli normativně vymezeno.³²⁷ Stejnou listinu v té době vystavil i panovníkův mladší bratr, moravský markrabě Jindřich³²⁸. Touto listinou panovník odmítl svou porážku, ale dílo zničit nenechal ba naopak, opis návrhu zákoníku byl uložen v korunním archivu na Karlštejně, kde byl před polovinou následujícího století objeven.³²⁹ Samotný text zákoníku se dochoval ve čtyřech úplných rukopisných exemplářích³³⁰ a dvou neúplných.³³¹

Text byl psaný latinsky a na počátku obsahoval pět nejdůležitějších úvodních kapitol, věnovaných katolické víře a její obraně před kacíři, a až poté předmluvu vztahující se k následujícím jedenácti článkům. Ty obsahovaly opatření proti zcizování královských hradů, měst a statků a proti dělení a zcizování samotného království. Zbýlých 111 článků bylo věnováno státní správě, vojenství, postupu při úmrtí panovníka, šlechtě a královskému odúmrtnímu právu. Samotný obsah většinou jen upevňoval dosavadní právní zvyklosti, s výjimkou ustanovení týkajících se příslušníků šlechtického stavu.³³² Ta jim omezovala

---

³²³ SPĚVÁČEK 1980, 283.

³²⁴ sněm ze dvou nebo více zemí Koruny české, obdobný poprvé svolán Janem Lucemburským do Domažlic roku 1331, více k fungování zemského sněmu např.: HLEDÍKOVÁ/JANÁK/DOBEŠ 2005.

³²⁵ JANIŠ, Dalibor: *Smlouva o hlavu. Rituály sporu a smíření ve středověkém zemském právu*. In: Martin Nodl – Martin WIHODA (edd.), *Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku*. Brno 2008, s. 173–184. MEZNÍK, Jaroslav. *Odvolání Majestas Carolina*. In *In memoriam Josefa Macka*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1997.

³²⁶ RBM VI I., 82-83, Nr 143

³²⁷ NODL 2012, 244.

³²⁸ Jedním z důvodů, proč Karel IV. Šlechtě nevzdoroval, mohl být pokus o převedení nástupnictví i českého trůnu na lucemburskou sekundogenituru, pokud by Karel IV. Zemřel bez potomků. - viz: BOBKOVÁ 2006, 82-3, MEZNÍK, Jaroslav. *Lucemburská Morava: 1310-1423*. Praha: 1999.

³²⁹ KUKLÍK/SKŘEJPKOVÁ 2008, 47.

³³⁰ Jeden se nachází v Knihovně Národního muzea v Praze, dva v Národní knihovně v Praze, jeden v Národní knihovně ve Vídni.

³³¹ Uložených dnes v Státním oblastním archivu v Třeboni.

³³² BLÁHOVÁ/MAŠEK 2003, 33

dispozice s královským majetkem,³³³ dokládala lenní závislost šlechty na panovníkovi,³³⁴ či zabraňovala jejich libovůli na vlastních panstvích.³³⁵ A především vznešené stavy pobouřil požadavek, aby všichni poddaní „žili podle psaného práva daného králem.“³³⁶ Což by znamenalo, že do té doby volně rozhodující šlechtické soudy by byly psaným, platným právem při svém rozhodování vázány, navíc latinské znění by neslo potřebu přivolat k aplikaci vzdělané kleriky či zahraniční právní znalce, kteří by rozhodovali podle předpisu, kterému velká část domácí nobility nemohla ani porozumět.³³⁷ Je velmi pravděpodobné, že takto nepřímou cestou by ve svých důsledcích mohl Karlův zákoník způsobit úplný převrat v dosavadním českém právu.

Úvodní pasáže zákoníku, věnované postavení církve a boje proti heretikům, spolu s předmluvou, jsou velmi významně ovlivněné pasážemi jihoitalských, zhruba o čtyři generace starších Konstitucí z Melfi, vydaných rovněž římským císařem, a to Fridrichem II. Štaufským jako soubor základních pravidel pro Sicilské království.³³⁸ Tyto Konstituce se staly první velkou středověkou kodifikací, ale ve své době nebyly soudobou právní vědou příliš reflektovány, nejspíše i v důsledku dějinných událostí. Jejich opisy se ale dozajista šířily a je velmi pravděpodobné, že někdo z Karlova okruhu, ne-li samotný císař byl s nimi seznámen a posléze jejich části do nově vznikajícího díla použil. Na shody některých textových částí upozornil poprvé Emil Werunsky v článku *Die Majestas Carolina*³³⁹, což později rozvinul Jiří Hobzek ve své seminární práci na Právnické fakultě Univerzity Karlovy roku 1931, nazvané *Majestas Carolina a římské právo*³⁴⁰ V novější literatuře se věnuje inspiraci myšlenkami sv. Augustina ohledně postavení panovníka jak v sicilských Konstitucích, tak v návrhu Karla IV. Zdeněk Kalista v 70. letech 20. století.³⁴¹ Ve vztahu ke Konstitucím z Melfi se naposledy vyjádřil Jiří Spěváček v monografii Karla IV., kde uvádí, poměrně trefně shrnuje, že:

Úvodní myšlenky vzletné předmluvy, zvláště ty, které jsou výrazně ideologické povahy, našly svou předlohu ve státoprávním díle císaře Fridricha II. Celkový ráz předmluvy

³³³Čl. 10 Maiestas. Vše ohledně Maiestas: Bláhová/Mašek (ed.) 2003.

³³⁴Čl. 32 Maiestas.

³³⁵Maiestas články např.:36, 84-86, 18-20.

³³⁶Maiestas předmluva.

³³⁷MALÝ, 1994, 45.

³³⁸Více viz kapitola 3.

³³⁹WERUNSKY 1888.

³⁴⁰HOBZEK 1931.

³⁴¹KALISTA 2007.

naznačuje, že celé dílo směřuje k vyššímu, vytříbenému a promyšlenému chápání úlohy státu, jako společenské instituce, jíž je vše ostatní v logickém odstupňování podřízené. Idea všestranně konsolidovaného, organizovaného, strukturálně pevného státního společenství, opírající se o jednotnou ideologii, je postavena na nejvyšší hodnotový stupeň a prolíná celým dílem.“³⁴²

Pokročíme-li nyní ke konkrétním ustanovením obou textů, shledáme podobnost Karlova kodexu hned v předmluvě, a to v části věnující se filosofický úvahám o božském původu panovníků a jejich vladařské moci. Po vzoru melfských Konstitucí císaře Fridricha II. Štaufského se i Karel IV. vědomě přihlásil k ideji božského původu práva a královské moci a panovnické svrchovanosti vydávat zákony a upravovat staré, již existující zákonné normy.

Je očividné, že předmluva Karlova návrhu se vztahuje k předmluvě Konstitucí a je více než pravděpodobné, že oba muži znali i teologické dílo sv. Augustina³⁴³, jehož myšlenky jsou v obou těchto textech reflektovány. Je zde dodržen základní Augustinův pohled na stát, že první počátky lidské organizace kotví v porušení původní přirozenosti lidské, a že panovník nemá být jen pánem, nýbrž i služebníkem a nemá vládnout z důvodu své dychtivosti po vládě, ale ze snahy prospět a sloužit.³⁴⁴ To nám dokazují i tyto části předmluvy karolinského kodexu:

„... proto byli, pod tlakem nevyhnutelného dění a neméně z popudu Boží prozřetelnosti, nad národy stanoveni vládcové, aby v nich bohapustá drzost zločinců našla hráz a aby klidným a pokojným poskytli neohrožované bezpečí.

... a proto, nejdražší věrní, tato naše ustanovení, pro vás tak blahodárná a užitečná, radostně přijměte a děkujte Bohu, protože vám skrze nás, svého pomocníka v těchto končinách, dopřál žít podle psaného zákona...“

Další spojitosti s melfskými Konstitucemi vykazují i ustanovení náboženská, a to konkrétně o boji proti kacířům. Latinské znění shodných částí je uvedeno v příloze. V českém překladu Karlova zákoníku v článku č. 3 stojí, že:

---

³⁴²SPĚVÁČEK 1980, 280.

³⁴³Více k osobě sv. Augustina např. FRANZEN 1992, KRANZ 1998.

³⁴⁴KALISTA 2007², 62.

„Kacíři jsou ti, kdo se snaží Pánovy ovce oddělit od Petrovy péče, přestože Petrovi byly ovce svěřeny, aby je pásli, svěřeny naším Pánem Ježíšem Kristem, dobrým pastýřem; jako vlci loupící až uvnitř, předstírají beráncí krotkost tak dlouho, dokud se jim nějakým způsobem nepodaří vloudit se do Pánova ovčína, který by nejráději svými zuby nakonec rozchvátili; jsou to synové otce špatnosti a šířitele lži, kteří byli určeni ke klamání prostých duší; jsou to hadi, kteří se, jak je zřejmé, připlazí nepozorováni a pod medovou sladkostí vychrlí jed; zatímco předstírají, že chtějí posloužit životodárnou krmí, udeří ocasem a přimísí pohár smrti, jako nějaký nejsilnější oměj.³⁴⁵

Maiestas, stejně jako Konstutice také omezují soubor. Ten samotný vznikl v několika etapách. V první redakci zahrnoval 6-98 kapitolu, popř. 6-119. Ve druhé redakci, která byla jeho kanceláří dokončena až po panovníkově návratu z římské jízdy po polovině srpna 1355, byly k původnímu textu přidány kapitoly 1-5, týkající se státního náboženství a potlačování hereze, a dále kapitoly 120-127 ohledně procesněprávních záležitostí. Procesní návrhy práva pak došly uplatnění v právní knize zvané *Ordo iudici terre*.³⁴⁶ Z výše uvedených ustanovení je možné usoudit, že autoři vycházeli z práva místního, ale byli obeznámeni zcela jistě i se středověkou latinskou právní literaturou, stejně tak jako s melfskými Konstitucemi.

5.1.2 Další státnické dílo císaře

Karel IV. nechal dále sestavit i regule korunovací, známé jako Korunovační řád a pozdější Řád pomazání královny,³⁴⁷ sepsal vlastní životopis známý jako *Vita Caroli* či vlastní verzi legendy o sv. Václavovi.³⁴⁸ Jakkoli se mu v zemích Koruny české nepodařilo Codex Carolinus uvést v platnost, prosadil však v rámci celé říše první říšský zákoník, který bývá nazýván Zlatá bula Karla IV., jenž definitivně vstoupil v platnost roku 1356. Jedná se o soubor zákonů, které byly vyhlášeny v prvním roce Karlova císařství. O jednotlivých bodech zákoníku jednal říšský sněm v Norimberku, zahájený 25. listopadu 1355, který dospěl ke konsenzu ve 23 člancích a dalších osm přijal sněm koncem následujícího roku v Metách. Celý soubor by vyhotoven v sedmi originálních exemplářích (dle počtu sedmi volitelů říšského vládce), z nichž českému králi určený dokument je dnes uložen ve Vídni. Předmluva uvádí jako hlavní důvod vydání zákoníku snahu o zamezení vnitřní rozpocenosti Říše, která je

---

³⁴⁵Viz kapitola 3.3 této práce.

³⁴⁶Známý jako Řád práva zemského, více např. MALÝ 2010⁴ či SCHELLE/TAUCHEN 2015.

³⁴⁷ Více např. CIBULKA 1934, KUTHAN/ŠMIED 2009.

³⁴⁸Více např: KAREL IV. a Anežka VIDMANOVÁ. *Karel IV.: literární dílo*. Vyšehrad, 2000.

příčinou rozbrojů. Oporou a záštitou říše mělo být sedm kurfiřtů, mezi které „*ty, Závisti(...), mnohokrát jsi vložila rozkol mezi sedm volitelů Svaté říše, přestože svými voliteli má být Svatá říše osvětlována jako sedmi zářícími svícný, v jednotě ducha sedmi podob.*“³⁴⁹ První kapitoly zákoníku se týkají volby římského krále a jejího provedení, v souladu s tradicí je místem volby určen Frankfurt nad Mohanem. Norimberská část zlaté buly byla slavnostně vyhlášena 10. ledna roku 1356. Význam Zlaté buly je třeba vnímat v souvislosti s celkovým právním konceptem Karla IV., který ideově opět směřoval k posílení postavení panovníka a jeho pravomoci. Zákoník nikdy nedoznal úprav a svou platnost ztratil až zánikem Římské říše v roce 1806.³⁵⁰ Tento říšský právní předpis se ale povětšinou týká volebního postupu a práv a povinností kurfiřtů, je výsledkem Karlova vyjednávání s kurfiřty a těžko v něm spatřovat Fridrichovy či římskoprávní vlivy.

---

³⁴⁹ Zlatá bula Karla IV. předmluva, BLÁHOVÁ/MAŠEK (ed.) 2003, 263.

³⁵⁰ BOBKOVÁ 2010, 247.

Závěr

Císař Fridrich II. Štaufský je dodnes velmi rozporuplnou postavou evropských středověkých dějin. Na jedné straně byl vzdělaným a vnímavým mužem mnoha nadání, jenž pečoval o růst, prosperitu a řádné fungování Sicilského království na jihu Itálie. Ovšem ve Svaté říši římské nepatřil mezi její nejschopnější vládců, věčně setrval ve sporech s tamní nobilitou a často i s papežskými silami. Také nerad vystupoval na veřejnosti a rozhodně neholdoval cestování, což byly v tak rozlehlých državách podmínky dozajista nutné k udržení a posilování vládnoucího postavení.

Do právní historie se zapsal vydáním Konstitucí z Melfi, jedné z největších středověkých kodifikací, určené pro jihoitalské Sicilské království, které získal z matčiny strany jako potomek tamních normanských králů. Konstituce obsahovaly ustanovení o všem, čeho se mu v Říši nedostávalo – organizace a funkčnosti státní správy, centralizace soudní moci a hlavně autoritativního postavení silného panovníka. Možná i proto se podle antických vzorů, smíšených s dobovou teologií a filosofií z jednotlivých ustanovení dozvídáme o moci panovníka od Boha vzešlého, stojícího nad i pod zákonem, který je otcem a zároveň i synem spravedlnosti. Jeho velkým vzorem byl byzantský císař Justinián, jenž rovněž nechal provést velkou kodifikaci římského práva a vyhradil pro sebe značnou část pravomocí. V člancích Fridrichových Konstitucí můžeme shledat odrazy tehdejších právních a náboženských úvah, a to například myšlenek sv. Augustina. Dalším významným inspiračním zdrojem bylo právo římské, jak můžeme seznat již z rozvněž používaného názvu Konstitucí – tzv. Liber Augustalis. Tento hodnotný právní text je významnou ukázkou posunu ve středověkém právním uvažování a dodnes předmětem mnoha badatelů, ať z pohledu právních dějin či historie samotné.

Liber Augustalis byl rovněž spisem, který inspiroval následující generace vládců a okruhy jejich dvorských vzdělců. Vliv této kodifikace můžeme dohledat v ustanoveních navrhovaného zákoníku českého krále a římského císaře Karla IV., další velké osobnosti střeoevropských dějin. Je zde možné shledat velkou míru podobnosti u článků týkajících se zejména katolické církve, tj. jejího postavení a obrany proti nevěřícím, a zároveň i v částech věnovaných původu postavení panovníka a jeho autority a síly, která je v obou kodifikacích dávana na odív. I proto zemská šlechta odmítla Karlův zákoník přijmout, český král byl

nepochybně vládcem důslednějším a aktivnějším a bylo by více než pravděpodobné, že by nobilita přišla o značnou část svých rozhodovacích privilegií.

Text melfských Konstitucí je důkladně propracované, navýsost teoretické dílo a k jeho uplatňování je třeba silné autority vládce, které se však Fridrichovi II. Štaufskému ne vždy dostávalo. Obsahově jsou však Konstituce velmi kvalitní záležitostí a některé jejich části přetrvaly platné v jihoitalské oblasti do 19. století, kdy došlo k oficiálnímu zániku Sicilského království.

Seznam pramenů a literatury

Literatura

ABULAFIA 1992 — David ABULAFIA: Frederick II: a medieval emperor. New York 1992

AKERMANN 2003 — Manfred AKERMANN: Die Staufer: ein europäisches Herrschergeschlecht. Stuttgart 2003

ALIGHIERI 2009 — Dante ALIGHIERI: Božská komedie, překlad: Vladimír Mikeš. Praha 2009

ANTONÍN/ŠMAHEL/BOBKOVÁ 2012 — Robert ANTONÍN/František ŠMAHEL/Lenka BOBKOVÁ (eds.): Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy. Praha 2012

ASTARITA 2006 — Tommaso ASTARITA: Mezi vodou slanou a svěcenou: dějiny jižní Itálie. Praha 2006

BALÍK 2005 — Stanislav BALÍK: Právní dějiny evropských zemí a USA: (stručný nástin). 3., rozš. vyd. Plzeň 2005

BOBKOVÁ 2006 — Lenka BOBKOVÁ: 7. 4. 1348 - ustavení Koruny království českého: český stát Karla IV. Praha 2006

BUBEN 2003⁴ — Milan BUBEN: Encyklopedie heraldiky: [světská a církevní titulatura a reálie]. Praha 2003

CARVALE 1998 — Mario CARVALE: La monarchia meridionale: istituzioni e dottrina giuridica dai Normanni ai Borboni. Roma 1998

CIBULKA 1934 — Josef CIBULKA: Korunovační řády středověké a Karla IV. korunovační řády králů českých. In: Časopis katolického duchovenstva, roč. 1934, č. 9, 513-540

CONRAD/LIECK-BUYKEN/WAGNER 1973 — Hermann CONRAD/Thea von der LIECK-BUYKEN/Wolfgang WAGNER: Die Konstitutionen Friedrichs II von Hohenstaufen für sein Königreich Sizilien: nach einer lateinischen Handschrift des 13. Jahrhunderts. Köln 1973

ČECHURA 2000 — Jaroslav ČECHURA: České země v letech 1378-1437: Lucemburkové na českém trůně II. Praha 2000

- ČERNÝ 2008 — Martin ČERNÝ: Nepublikovaná diplomová práce na FF UK. Normané v jižní Itálii a na Sicílii v 11 a 12 století. Nepubl. Praha 2008
- DORAZIL 1947 — Otakar DORAZIL: Světové dějiny v kostce: historická příručka. Praha 1947
- DILCHER 1975 — Hermann DILCHER: Die sizilische Gesetzgebung Kaiser Friedrichs II.: Quellen der Constitutionen von Melfi und ihrer Novellen. Köln 1975
- DRŠKA/PICKOVÁ 2004 — Václav DRŠKA/Dana PICKOVÁ: Dějiny středověké Evropy. Praha 2004
- DRŠKA 2011 — Václav DRŠKA: Dějiny Burgundska: Nomen Burgundiae ve středověku. České Budějovice 2011
- ENGELS 1984 — Odilo ENGELS: Die Staufer. 3., erw. Aufl. Stuttgart 1984
- FALADA — David Falada: Právní dějiny Itálie. In: SELTENREICH 2010³ – Radim SELTENREICH (ed.) Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. Praha 2010
- FRANZEN 1992 — August FRANZEN: Malé církevní dějiny. Přeložil Bedřich Smékal. Praha 1992
- FRIEDL 2005 — Christian FRIEDL: Studien zur Beamtenschaft Kaiser Friedrichs II. im Königreich Sizilien (1220-1250). Wien 2005
- GRAVETT 2008 — Christopher GRAVETT: Hastings 1066: pád anglosaské Anglie. Praha 2008
- HASKINS 2008 — Charles Homer HASKINS: Normani v evropských dějinách. Jinočany 2008
- HAUZINSKY 2010 — Jerzy HAUZINSKY: Věda, vzdělanost, kultura a právo na dvoře Fridricha II. In: Peter KOVÁČ: Úsvit renesance: dvorské umění císaře Fridricha II., Bamberský a Magdeburský jezdec. Praha 2010
- HOBZEK 1931 — Josef HOBZEK: Majestas Carolina a římské právo. Práce ze semináře českého práva na Karlově universitě v Praze, Č. 16. Praha 1931

HOUBEN 2002 — Hubert HOUBEN: Roger II of Sicily: a ruler between East and West. New York 2002

JAN 2015 — Libor JAN: Václav II.: král na stříbrném trůnu: 1283-1305. Praha 2015

JANIŠ 2008 — Dalibor JANIŠ: Smlouva o hlavu. Rituály sporu a smíření ve středověkém zemském právu. In: Martin NODL/Martin WIHODA (ed.), Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku. Brno 2008, 173–184

JOHNS 2002 – Jeremy JOHNS: Arabic administration in Norman Sicily: the royal dīwān. New York 2002

KANTOROWICZ 2014 — Ernst H. KANTOROWICZ: Dvě těla krále: studie středověké politické teologie. Praha 2014

KANTOROWICZ 1980 — ERNST H. KANTOROWICZ: Kaiser Friedrich der Zweite. 5., unveränd. Aufl. Stuttgart 1980

KALISTA 2007 — Zdeněk KALISTA: Karel IV.: jeho duchovní tvář. Vyd. 2. Praha 2007

KALISTA/FERKLOVÁ 2004 — Zdeněk KALISTA/Renata FERKLOVÁ: Karel IV. a Itálie. Praha 2004

KAREL IV. /MAŠEK/BLÁHOVÁ 2003 — Karel IV. /RICHARD MAŠEK/Marie BLÁHOVÁ (ed.): Karel IV., státnické dílo. Praha 2003

KAREL IV. /VIDMANOVÁ 2000 — Karel IV. /Anežka VIDMANOVÁ: Karel IV.: literární dílo. Přeložil Jakub PAVEL, přeložil Richard MAŠEK. Praha 2000

KAVKA 1998 — František KAVKA: Karel IV: historie života velkého vladaře. Praha 1998

KOPIČKOVÁ 2008 — Božena KOPIČKOVÁ: Eliška Přemyslovna: královna česká, 1292-1330. Vyd. 2. Praha 2008

KOVÁČ 2010 — Peter KOVÁČ: Úsvit renesance: dvorské umění císaře Fridricha II., Bamberský a Magdeburský jezdec. Praha 2010

KRANZ 1998 — Gisbert KRANZ: Augustin: život a působení. Kostelní Vydří 1998

KUDRNA 1983 — Jaroslav KUDRNA: Dějiny Itálie V. -XVIII. století. 2. upr. vyd. Brno 1983

KUKLÍK/SKŘEJPKOVÁ 2008 — Jan KUKLÍK/Petra SKŘEJPKOVÁ: Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci "Principů" E. F. Smidaka. Praha 2008

KUTHAN 1991 — Jiří KUTHAN: Zakladatelské dílo krále Přemysla Otakara II. V Rakousku a ve Štýrsku. Praha 1991

KUTHAN 1993 — Jiří KUTHAN: Přemysl Otakar II.: Král železný a zlatý: Král zakladatel a mecenáš. Vimperk 1993

KUTHAN/ŠMIED 2009 — Jiří KUTHAN/Miroslav ŠMIED (ed.): Korunovační řád českých králů: Ordo ad coronandum Regem Boemorum. Praha 2009

KUTHAN/ROYT 2016 — Jiří KUTHAN/Jan ROYT: Karel IV.: císař a český král - vizionář a zakladatel. Praha 2016

KUSTERNIG 1978 — Andreas KUSTERNIG: Die Zeit König Ottokars in Österreich, 1251-1276/78. St. Pölten 1978

LIECK-BUYKEN 1960 — Thea von der LIECK-BUYKEN: Das römische Recht in den Constitutionen von Melfi. Köln 1960

LIECK-BUYKEN 1973 — Thea von der LIECK-BUYKEN: Die Konstitutionen von Melfi und das Jus Francorum Köln 1973

MALÝ 1994 — Karel MALÝ: Kodifikace - mezníky právních dějin. Praha 1994

MALÝ 2010⁴ — Karel MALÝ: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha 2010

MEZNÍK 1990 — Jaroslav MEZNÍK: Praha před husitskou revolucí. Praha 1990

MEZNÍK 1996 — Jaroslav MEZNÍK: Odvolání Maiestas Carolina. In: Miloslav POLÍVKA/František ŠMAHEL (ed.): In memoriam Josefa Macka: (1922-1991). Praha 1996

MUNDY 2008 — John Hide MUNDY: Evropa vrcholného středověku 1150-1300. Praha 2008

NODL/WIHODA 2008 — Martin NODL/Martin WIHODA (ed.): Rituál smíření: konflikt a jeho řešení ve středověku: sborník příspěvků z konference konané ve dnech 31. května - 1. června 2007 v Brně. Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura. Brno 2008

NODL 2012 — Martin NODL: Maiestas Carolina. In: Robert ANTONÍN/František ŠMAHEL/Lenka BOBKOVÁ (ed.): Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy. Praha 2012, 243-244

NORWICH 1976 — John Julius NORWICH: The kingdom in the sun, 1130-1194. London 1976

OPPL 2001 — Ferdinand OPPL: Fridrich Barbarossa: císař a rytíř. Praha 2001

PICCINNI 2004 — Gabriella PICCINNI: Il Medioevo. Milano 2004

PROCACCI 1997 — Giuliano Procacci: Dějiny Itálie. Praha 1997

PYBUS 1930 — J. H. PYBUS: The Emperor Frederick and the Sicilian Church. In: The Cambridge Historical Journal, Vol. 3, No. 2, Cambridge 1930, 134-163

RAPP 2007 — Francis RAPP: Svata říše římská národa německého: od Oty Velikého po Karla V. Praha 2007

ROSENDORFSKÝ 1995 — Jaroslav ROSENDORFSKÝ: Úvod do politických a kulturních dějin Itálie. 3. vyd. Brno 1995

SALÁK/FRÝDEK 2009 — Pavel SALÁK/Miroslav FRÝDEK: Materiální prameny římského práva a jejich vliv na vznik soukromých kodifikací. In: David SEHNÁLEK (ed.): Dny práva - 2009: 3. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity: sborník abstraktů. Brno 2009

SCHALLER 1993 — Hans Martin SCHALLER: Monumenta Germaniae historica, Bd. 38., Stauferzeit: Ausgewählte Aufsätze. Hannover 1993

SCHALLER/FREDERICK 1965 — Hans Martin SCHALLER/FREDERICK: Politische Propaganda Kaiser Friedrichs II. und seiner Gegner. München 1965

ŠEBELOVÁ 2014 — Zuzana ŠEBELOVÁ: Stručné poznámky k Úvodu do dějin a kultury Itálie: (V.-XIX. století). Brno 2014

SELTENREICH 2010³ — Radim SELTENREICH: Německé právní dějiny. In: SELTENREICH 2010³ – Radim SELTENREICH (ed.) Dějiny evropského kontinentálního práva: vysokoškolská právnická učebnice. Praha 2010

SCHELLE/TAUCHEN — Karel SCHELLE/Jaromír TAUCHEN (ed.): Encyklopedie českých právních dějin. Plzeň 2015

SPĚVÁČEK 1979 — Jiří SPĚVÁČEK: Karel IV.: život a dílo (1316-1378). Praha 1979

VEBER 2002 — Václav VEBER: Dějiny Rakouska. Praha 2002

WERUNSKY 1888 — Emil WERUNSKY: Die Maiestas Karolina, In: Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Heft:9a22. Weimar 1888, 64-103

WIHODA 2005 — Martin WIHODA: Zlatá bula sicilská: podivuhodný příběh ve vrstvách paměti. Praha 2005

WIHODA 2015 — Martin WIHODA: První česká království. Praha 2015

ŽEMLIČKA 1990 — Josef ŽEMLIČKA: Přemysl Otakar I.: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholového feudalismu. Praha 1990

ŽEMLIČKA 2011 — Josef ŽEMLIČKA: Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků. Praha 2011

ŽEMLIČKA 2014 — Josef ŽEMLIČKA: Království v pohybu. Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy. Praha 2014

Seznam použitých pramenů

Digesta, neboli, Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části = Digesta, seu, Pandectae : tomus I, liber I-XV, fragmenta selecta. Přeložil Peter BLAHO, přeložila Jarmila BARTOŠÍKOVÁ, přeložil Michal SKŘEJPEK, přeložil Jakub ŽYTEK. Praha 2015.

FRB III — Josef EMLER/Ferdinand TADRA (ed.): Fontes rerum Bohemicarum III. Prameny dějin českých. Pragae 1882

FRB IV — Josef EMLER (ed.): *Fontes rerum Bohemicarum IV*. Pragae 1882

GUARNA/BONETTI 2001 — Romualdo GUARNA/Cinzia BONETTI: *Chronicon*. Cava de'Tirreni 2001

GLEIXNER 2006 — Sebastian GLEIXNER: *Sprachrohr kaiserlichen Willens: die Kanzlei Kaiser Friedrichs II. (1226-1236)*. Köln 2006

ACRB II — Venceslai HRUBÝ (ed.): *Archivum coronae regni bohemiae II*. Pragae 1928

HUILLARD-BRÉHOLLES 1858 — Jean Louis Alphonse HUILLARD-BRÉHOLLES: *Historia diplomatica Friderici secundi*. Paris 1858

JIREČEK 1896 — Hermenegild JIREČEK: *Korunní archiv Český. Sbíрка státních listin Koruny české z doby od r. 1306 do r. 1378*. Praha 1896

KAUFMANN 2002 — Frank Michael KAUFMANN (ed.): *Monumenta Germaniae historica, Glossen zu Sachsenspiegel - Landrecht Buch'sche Glosse*. Hannover 2002

ACRB I — Rudolf KOSS (ed.): *Archivum Coronae Regni Bohemiae I*. Pragae 1925

RBM VI — Bedřich MENDL (ed.): *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VI*. Pragae 1928

POWELL 1971 — James M. POWELL: *The Liber Augustalis: or, Constitutions of Melfi, promulgated by the Emperor Frederick II for the Kingdom of Sicily in 1231*. [1st ed. Syracuse, N.Y.]. New York 1971

SCHALLER/VOGEL 2002 — Hans Martin SCHALLER/Bernhard VOGEL (eds.): *Handschriftenverzeichnis zur Briefsammlung des Petrus de Vineia, Monumenta Germaniae historica*. Hannover 2002

STÜRNER 1996 — Wolfgang STÜRNER (ed.): *Die Konstitutionen Friedrichs II. für das Königreich Sizilien. Monumenta Germaniae historica*. Hannover 1996

Internetové zdroje

Dizionario Biografico degli Italiani (DBI). Band 37 (Della Fratta–Della Volpaia), Istituto della Enciclopedia Italiana, Rom 1989.

www.cesn.it Gaufredus Malaterra, De rebus gestis Rogerii Calabriae et Siciliae Comitis et Roberti Guiscardi Ducis fratris eius, I;4 ed. E. Pontieri 1928.

[http://www.alim.dfl.univr.it/alim/letteratura.nsf/\(testiID\)/566C1C23A99D7667C1256FDC002A279C!opendocument](http://www.alim.dfl.univr.it/alim/letteratura.nsf/(testiID)/566C1C23A99D7667C1256FDC002A279C!opendocument) De Rebus gestis Rogerii Siciliae regis libri quatuor 1127-1136, Alexander Telesinus.

Textová příloha

Konstituce z Melfi³⁵¹

Předmluvy – vybrané části

(...) hominem creaturarum dignissimam creatura, ad imaginem propriam effigiemque formatam, quem paulo minus minuerat ab angelis, consilio perpenso disposuit preponere ceteris creaturis.

(...)Inter se invicem odia conceperunt, rerumque dominia iure naturali communia distinxerunt;

(...)Et homo quem Deus rectum et simplicem procreaverat, immiscere se questionibus non ambegit.

Sique ipsarum rerum necessitate cognete nec minus divine provisionis instinctu principes gentium sunt creati per quo posset licentia scelerum coherceri....

Z ustanovení o církvi a hereticích

I. 1. De hereticis et Patarenis

(...) et oves a Petri custodia, cui pascende a pastore boni sunt creite, segregate. Hii sunt lupi rapaces intrinsecus eousque mansuetudinem ovium pretenentes, quousque possint ovile subintrare dominicum...

Hi sunt serpentes, qui latenter videntur inserpere et sub mellis dulcedine virus evomere, ut dum vite cibum ministran se simulant, a cauda feriunt et mores potlum velut quoddam durissium aconitum immiscent.

---

³⁵¹ MGH Stürner 1996 (ed.)

Codex Carolinus³⁵²

Creaturarum omnium nobilissimam hominem ad imaginem propriam effigiemque formavit, et paulo minus ab angelis minuit, praepones eum ceteris creaturis.

(...) Inter se rancores suscitavit et odia, Rerum dominia, quae iure naruea debebant alia consueverant esse communia, partitis animis fecere distincta.

Quem cum simplicem produxisset et rectum; ipse libero voluntatis abusus arbitrio, quod dignitatis praerogativa potestas divina concesserat, quaestionibus infinitis se reddidit involutum.

Unde ipsa rerum necessitate cogente, nec minus divinae provisionis instinctu, principes gentium sunt creati; per quos scelestis criminandi licentia arceretur.

III. De hereticis

(...)qui oves dominicas a Petri custodia, cui pascendae a Jesu domino nostro bono pastore sunt creditae, segregare conantes, velut lupi rapaces intrinsecus, eousque mansuetudinem ovium praetendunt, quomodocunque possint ovile subintrare dominicum, Hi sunt filii patris nequitiae et fraudis auctoris, ad decipiendas simplices animas destinati. Hi sunt serpentes, qui latenter videntur inserpere, et sub mellis dulcedine virus evomunt, ut dum vitae cibum se ministrare simulant, a cauda feriunt, et immiscent mortis poculum, velut quoddam durissimu aconitum.

---

³⁵² CDB II, 2.

(...) Huiusmodi miseri Patareni, a quibus abest sancta credulitas trinitatis eterne, sub uno kontextu nequitiæ insimul tres offendunt, Deum videlicet, proximos et seipsos. Deum, cum Dei fidem et filium non agnoscunt. Decipiunt proximos, dum ipsis sub specie spiritualit simonie heretice pravitatis oblectamina ministrant. Crudelius etiam seviunt in seipsos, dum post animarum dispendium corpora denique seve mores illecebris, quam per agnitionem veram et vere fidei polent nadere, vite prodigi et necis improvidi sectatores involvunt (...)

Contra tales itaque Deo et hominibus sic infestos continere non possumus(...)

(...) Statuimus in primis, ut crimen hereseos et dampnate secte cuiuslibet, quocumque censeantur nomine sectatores, prout veteribus legibus est inductum, inter publica mimina numerentur.

Immo crimine maiestatis nostre debet ab omnibus horribilius iudicari, quo in divine maiestatis iniuriam noscitur attemptatum

(...) nemine etiam deferente investigaci volumus diligenter huiusmodi sceleris patratores et per officiales nostro sicut et alios malefactores inquiri, ac inquisitione notatos, si levis suspitionis argumento tangantur, a viris ecclesiasticis et prelatiis examinari iubemus. Per quo si evidenter invenci forint a fide catholica saltim in aliquo articulo deviare ac per ipsos pastoralis more commoniti tenebrosis diaboli relictis insidiis noluerint agnoscere Deum lucis, sed in erroris concepti constantia perseverent, presentis nostre legis edicto dampnatos mortem pati Patarenos decernimus, quam affectant, ut vivi in conspectu populi comburatur flammarum commissi iudicio.

Hi dum sanctae et individuae Trinitatis essentiam denegant, su uno contextu nequitiæ tres proximos es se ipsos. Deum, cum dei fidem et filium unigenitum non agnoscunt, proximos, dum ipsis sub specie spiritualis alimomenta ministrant; crudeliter etiam saeviunt in se ipsos, dum post animarum dispendium corpora denique saevae mortis ellecebris (quam per agnitionem verae fidei possent evadere), vitae prodigi, impudenter involvunt.

Contra tales itaque deo et hominibus sic infestos continere non possumus(...)

Praesenti promulgato divinitus sancientes edicto, ut crimen haereseos et damnate sectae cuiuslibet, pro ut sacrosanctae et apostolicae ecclesiae decretis habetur, velut crimen publicum possit ab omnibus intentari;

(...)imo crimine laesae Majestati nostrae debet ab omnibus horribilius reputar, quod in divinae majestatis injuriam noscitur attentatum.

Nemine etiam deferente, diligenter investigari volumus huiusmodi sceleris patratores, et per officiales nostros sicut et alios malefactores inquiri, et inquisitione notatos, etiam si levis suspitionis argumento tangantur, a viris ecclesiasticis vel praelatis, ad quos spectat, examinari iubemus. Per quos si evidenter inventi fuerint a fide catholica saltem in articulo fidei deviare, ac per ipsos pastoralis more commoniti, tenebrosis diaboli relictis insidiis, noluerint agnoscere deum lucis, sed errore concepto mala constantia perseverent; presentis nostrae sanctionis edicto damnatos mortem pati hereticos decernimus, quam affectant, ut vivi in conspectu populi comburantur, flammarum commissi iudicio

De receptatoribus Patarenorum, credentibus
et complicitibus

Patarenorum receptatores, credentes et
complices et quocumque modo fautores, qui
ut a pena alios possint eximere, de se velut
improvidi non formidant, publicatis bonis
omnibus relegandos in perpetuum esse
censemus.

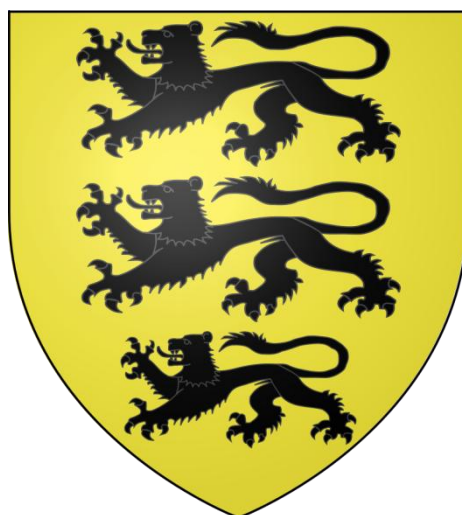
*De receptatoribus haereticorum et credentibus
et complicitibus eorum*

*Receptatores vero, si qui fuerint scienter, aut
credente, aut complices, aut alias quocumque
modo consentinte eis, sive fautores, bonis
eorum omnibus confiscatis, relegandos in
regno praedicto in perpetuum esse censemus.*

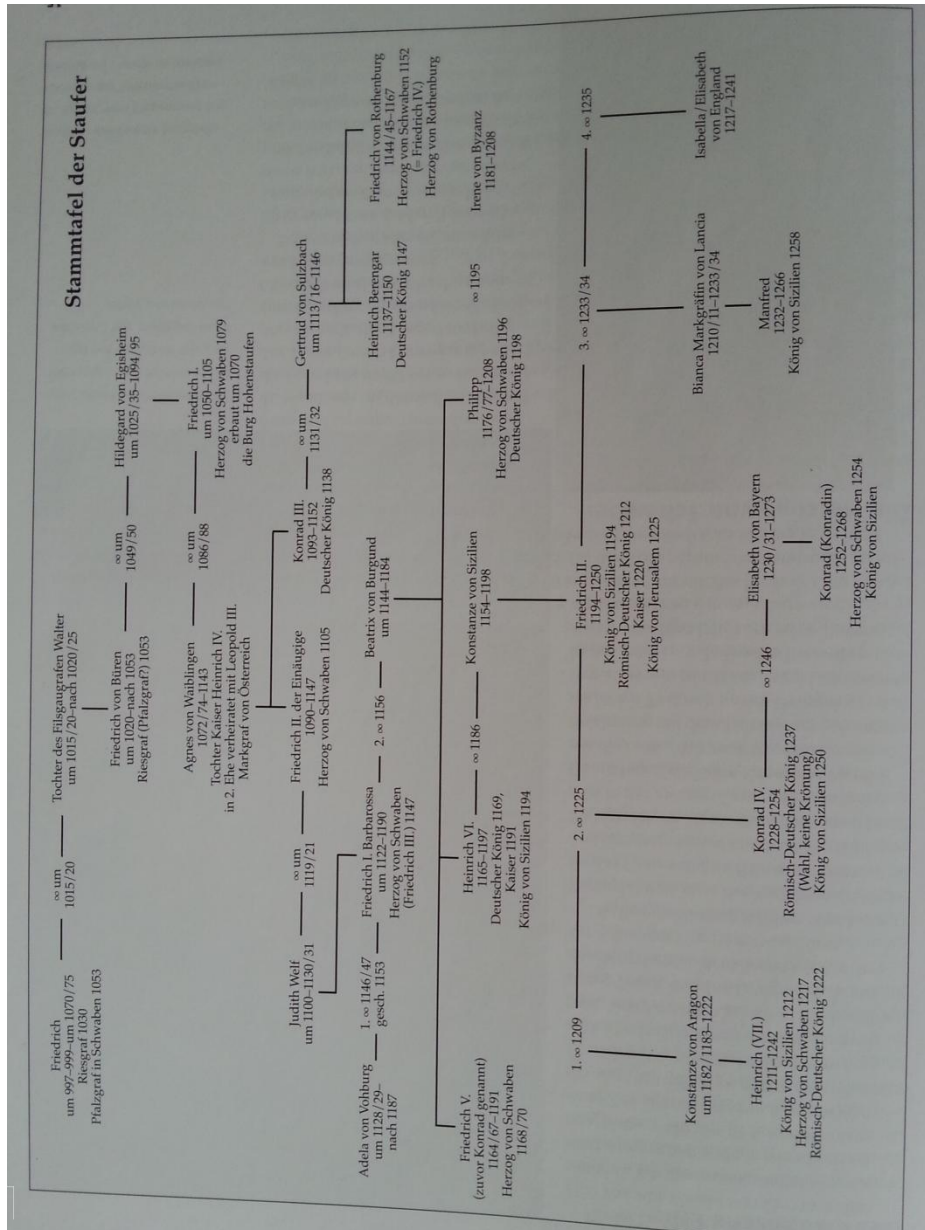
Obrazová příloha

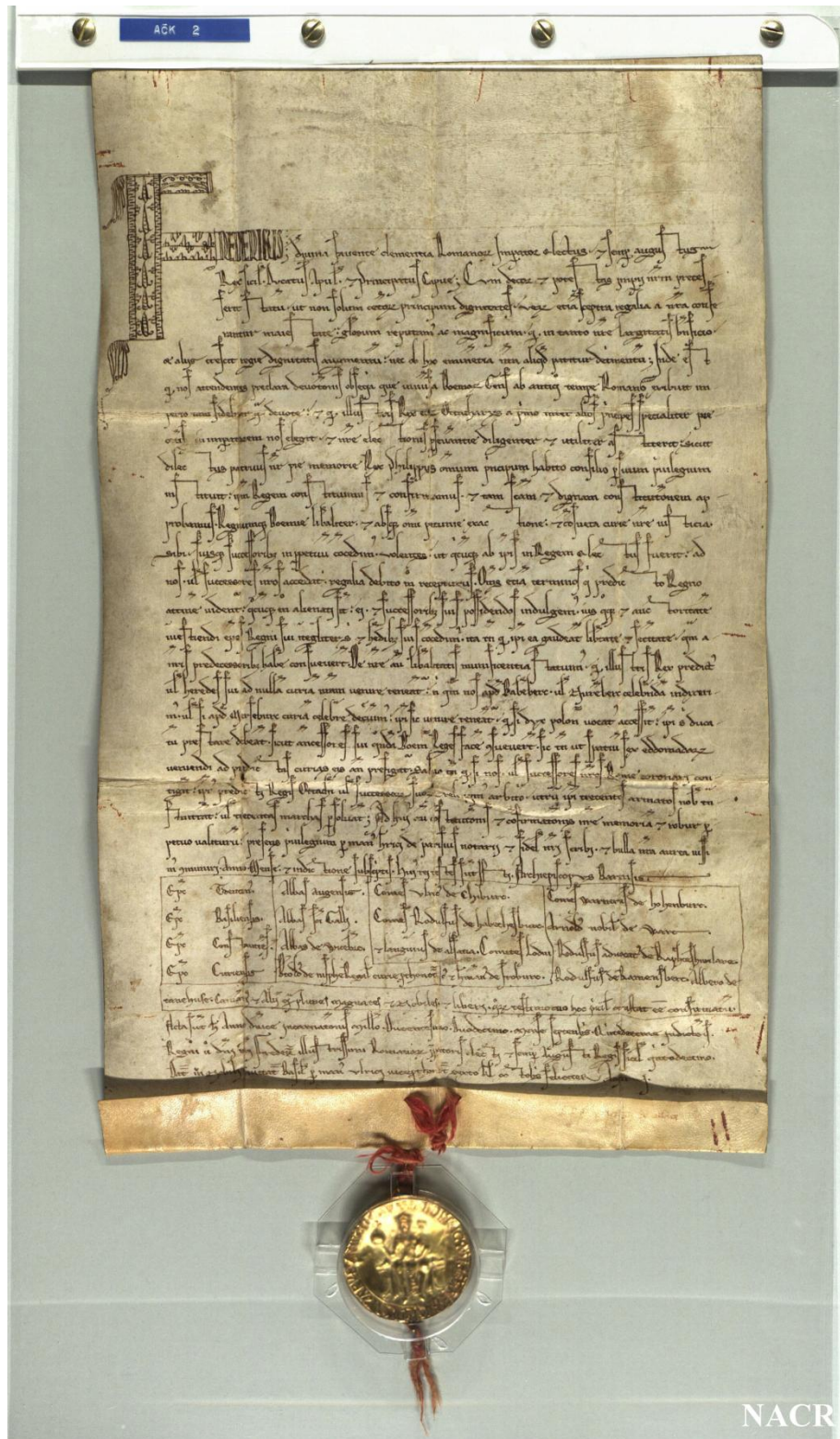
1. Roger II. Sicilský přijímá královskou korunu, mozaika, po 1150, Dóm v Palermu, Capella Palatina

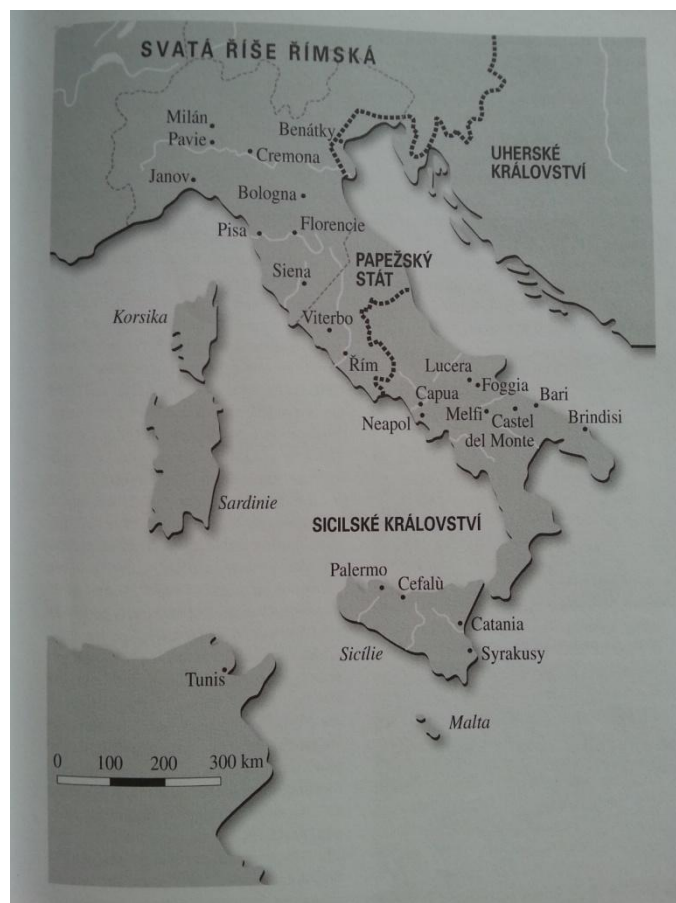
2. Rodový znak Štaufů se třemi lvy na zlatém poli

3. Rodokmen Fridricha II. Štaufského

4. Zlatá bula Sicilská, 26. září 1212, pergamen, 28 x 46 - 2,5 cm, avers, Národní Archiv, Praha

5. Mapa Sicilského království za doby vlády Fridricha II. Štaufského

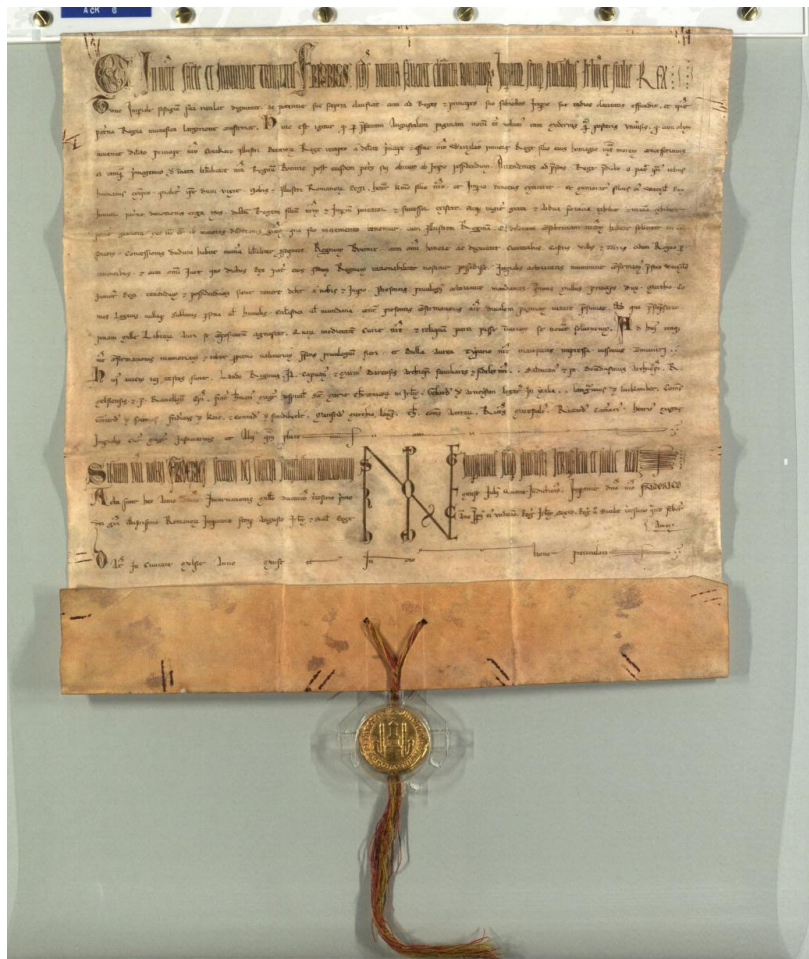

6. Náhrobní monument Fridricha II. Štaufského, Dóm v Palermu

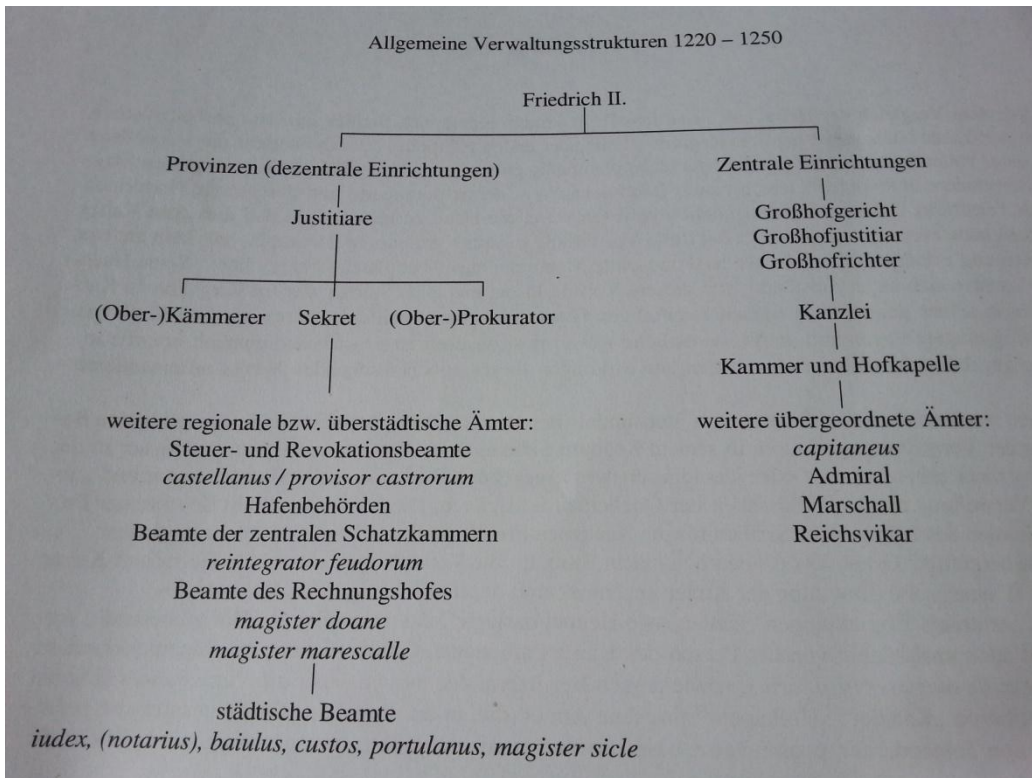
7. Augustály Fridricha II. Štaufského, vydávané po roce 1231, avers a revers

8. Zlatá bula melfská, července 1231, pergamen, 40,5 x 41 - 6,5cm, Národní Archiv, Praha

9. De arte venandi con avibus, pol. 13. století, výřez fol. 1v, Biblioteca Apostolica Vaticana,

10. Systém státní správy Sicilského království

11. Revokační listina Karla IV., 6. října 1355, pergamen, 36x21 - 4,5 cm, avers, Národní Archiv, Praha

Seznam vyobrazení

1. **Roger II. Sicilský získává korunu od Ježíše Krista**, mozaika, po 1150, Capella Palatina, Palermo; zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sicilsk%C3%A9_hrabstv%C3%AD#/media/File:Martora_na_RogerII.jpg , vyhledáno dne 20. 7. 2016
2. **Rodový znak Štaufů**, zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0tafov%C3%A9#/media/File:Armoiries_Famille_Hohenstaufen.svg, vyhledáno dne 20. 7. 2016
3. **Rodokmen Fridricha II. Štaufského**, reprodukce z: AKERMANN, Manfred. *Die Staufer: ein europäisches Herrscher-geschlecht*. Stuttgart: Theiss, c2003. ISBN 3806215944. s 15
4. **Zlatá bula Sicilská**, 26. 9. 1212, dokument potvrzující výsady českého krále, Národní Archiv Praha, zdroj: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/2/charter>, vyhledáno dne 20. 7. 2016
5. **Mapa Itálie a části římské říše z doby panování Fridricha II. Štaufského**, reprodukce z: KOVÁČ, Peter. *Úsvit renesance: dvorské umění císaře Fridricha II., Bamberský a Magdeburský jezdec*. Praha: Ars Auro Prior, 2010. Stavitelé katedrál. ISBN 978-80-904298-2-6. S 23
6. **Náhrobní monument Fridricha II. Štaufského**, Palermo, katedrála Sta. Maria della Assunta, foto: Martin Baran Corby
7. **Augustály Fridricha II. Štaufského vydávané po roce 1231**, avers a revers, zdroj: <http://www.coinarchives.com/w/results.php?search=messina> , vyhledáno dne 20. 7. 2016
8. **Zlatá bula melfská**, červenec 1231, pergamen, 40,5 x 41 - 6,5 cm, Národní archiv, Praha, zdroj: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/6/charter> , vyhledáno dne 20. 7. 2016
9. **Fridrich II. Štaufský, výřez z titulní strany rukopisu *De arte venandi cum avibus***, fol. 1v, Biblioteca Apostolica Vaticana, Řím, zdroj: <http://www.gettyimages.com/license/520720157> , vyhledáno dne 20. 7. 2016
10. **Systém státní správy v Sicilském království**, reprodukce z: FRIEDL, Christian. *Studien zur Beamtenschaft Kaiser Friedrichs II. im Königreich Sizilien (1220-1250)*.

Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2005. Denkschriften (Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Klasse), 337. Bd. ISBN 3700135297. Str. 2

11. **Revokační listina Karla IV.**, 6. říjen 1355, pergamen, 43 x 21,5 - 4,5 cm, Národní archiv. Praha, zdroj: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/505/charter>, vyhledáno dne: 20. 7. 2016

Abstrakt

Hlavním předmětem této diplomové práce je, jak vyplývá z názvu, popis a zhodnocení výsadního postavení panovníka Sicilského království, Fridricha II Štaufského, které mu přiznávala jedna z nejvýznamnějších právních památek středověku, a to Konstituce z Melfi. Tato komplexní právní úprava, iniciovaná štaufským panovníkem nebyla dosud v českém prostředí dostatečně reflektována, ačkoliv byla významným inspiračním zdrojem pro nerealizovaný zákoník císaře Karla IV. Konstituce byly vyhlášeny roku 1231 pro jižní část italského poloostrova a Sicílii, v tzv. Sicilském království a některé jejich části zůstaly formálně v platnosti až do počátku 19. století, kdy došlo k rozpadu a přeměně státního uspořádání.

Úvodní část práce je věnována historickým událostem jižní Itálie, které jsou velmi důležité pro představu a uchopení prostředí, ze kterého Konstituce vycházely, neboť do sebe absorbovaly velké množství vlivů, a to nejen římských a normanských, ale i arabských či byzantských. Samotný popis dějinných událostí rozhodně není cílem této práce a proto je velmi stručný, a pouze seznamuje s dobovým kontextem.

Dalším z cílů textu je přiblížit vznik Konstitucí samotných, tj. představit inspirační zdroje, spočívající v právu římském, normanském či arabském a poté představit glosátory Fridrichova dvora v čele s Petrem z Viney, majícím na výsledné podobě kodifikace největší podíl. Stěžejním bodem práce je ovšem překlad a rozbor vybraných ustanovení Konstitucí, upravujících postavení panovníka, s přihlédnutím k tehdejšímu teologickému a filosofickému tendencím. Krátká podkapitola je věnována i velmi dobře organizovanému úřednickému aparátu Sicilského království. Poslední část práce je věnována ohlasu tohoto díla v době vrcholného středověku, a to v souvislosti s návrhem zákoníku zvaného *Maiestas Carolina*, který obsahoval část ustanovení, jednoznačně vycházejících z díla vydaného Fridrichem II. Štaufského.

Abstract

The main aim of this diploma thesis is to describe and explain a position of the king under the Constitutions of Melfi, issued by Holy Roman Emperor and King of Sicily Frederick II. of Hohenstaufen. Constitutions were issued in south Italian city Melfi in 1231 and till today it is one of the most important medieval legal monuments. Despite it's significance and connection with another Holy Roman Emperor and Czech king Charles IV. it has never been properly reflected in Czech legal history. Constitution of Melfi were valid and partially effective in the Kingdom of Sicily till 19. century.

At the beginning of text, there is held a brief historical introduction into times of Hohenstaufen and life of the Emperor Frederick. Southern Italy was strongly influenced by Norman, Arabic and Byzantine impacts, reflected later in the Constitutions.

Another point of the thesis is to describe the process of creation the legal text, involving influences of Roman, Byzantine or Norman law. There are also introduced glossators of Emperor's court, with their leader Petrus de Vineia, who is supposed to be the main author of Constitutions. But the main aim of thesis, above mentioned, is to describe and explain the regulations concerning position of the king and his powers, relating even the theology and philosophy of that era. Another passage of text deals with system of administration, based on old Norman and Arabic law, confirmed by Constitutions. Last chapter focuses on similarities between Constitutions of Melfi and Maiestas Carolina, unimplemented legal code for Czech lands enforced by Holy Roman Emperor and Czech King Charles the IV.

Název diplomové práce v anglickém jazyce

Position of the king under the Constitutions of Melfi of 1231

Klíčová slova

Konstituce z Melfi, postavení středověkých panovníků, Fridrich II. Štaufský

Key words

Constitutions of Melfi, position of medieval rulers, Frederick II. of Hohenstaufen

